ADITVS AD LOGICAM.

In vsum eorum qui primò ACADEMIAM Salutant.

Autore SAMVELE SMITH *Artium Magistro.*

LONDINI.

Excudebat *Guilielmus Stansby*, Vpud Iohannem Grismo.

M. DC. XXXIII.

ADITVS AD LOGICAM.

LIB. I.

CAP. I.

De definitione & diuisione Logicæ.

Logicæ definitio.

LOgica est scientia de quouis themate probabiliter, & angustè disserendi. Vel vt planiùs dicam; *Logica est artificiosa & methodica præceptorum comprehensio, quâ cognoscimus succinctè ea ienovti ad fidem faciendam in qualibet re probabili.*

Quomodo differt à Grammatica & Rhetorica.

Differt à *Grammaticâ*, quia hæc congruè dicere, illa secundum veritatem disserere: à *Rhetorica*, quia hæc palmâ expansa, id est, fusè & ornatè, illa pugno contracto, id est stricte & angustè argumentari docet.

Argumentari verò dicitur, non quòd tota Logicæ vis in argumentatione est sita;

Tria enim sunt Logicæ munera. { Definire obscura, Diuidere vniuersa, Ratiocinari de verisimilibus:

Sed cum inter ista & plura alia Logicæ munera, quæ his superadd at huius artis studiosus, primas semper obtinuit Argumentatio, eius solùm in definitione

mentionem fecimus, reliqua minoris precij officia reticentes magis quàm reijcientes.

Quare logica de probabilibus dicitur argumẽtari.

Atque vt quælibet Logicæ pars non docet argumentari, sed sola vltima, ita vltima non docet de qualibet re argumentari, sed solum de probabili; vel quòd probabilium argumentorum major est copia, quàm necessariorum, & proinde à parte vberiori sumitur definitio; vel quia necessaria non sunt omninò Logicæ considerationis. Quatuor enim sunt teste Aristotele de quibus non est differendum. 1. Ea quæ pœnam merentur, vt An Deus sit colendus. 2. Quæ sensui sunt obvia, vt An nix sit alba 3. Quæ à nobis longè sunt amota, vt An sit aliquid supra cœlum vltimum. 4. Quæ possunt demonstrari, vt An homo sit risibilis. Quum igitur manifestè vera & manifestè falsa, aut demonstratione probari, aut sensu percipi possunt; restat, vt res solæ probabiles sint Logicæ considerationis, aut necessariæ, quatenus speciem præ se ferunt probabilitatis, & pro nostri conceptus imbecillitate nobis videntur probabiles.

Generalis divisio Logicæ.

Tota Logica in tres partes dividitur; prima agit de vocibus simplicibus; secunda de complexis; tertia de discursu: vt enim pueruli abcedarij primò literas & syllabas noscere, inde notas conjungere, vltimò coniunctas legere sunt erudiendi: ita tyrones logici primò edocendi sunt, quid est vox, quomodo formetur, & quos vsus in logica habet; secundò quomodo ex vocibus simplicibus fiat propositio, & quæ sunt eius affectiones; vltimò ex quibus propositionibus extruendus est syllogismus: quæ omnia dum nos (annuente Deo) tribus libris ostendere auspicamur, constructionis ordinem sequemur, & à voce simplici exorsi, indeq; ad propositionem progressi, in discursu demùm consistemus.

CAP. II.

De definitione & divisione Vocis.

VT vocis natura, quæ primi & secundi libri subiectum est, melius dignoscatur, ab eius definitione & divisione exordium sumemus

vt quid sit de quo agitur omnibus innotescat.

Vox est signum rei & conceptuum ex instituto diuino aut humano, certa literarum aut syllabarum conformatione scriptum, aut pronunciatum. *Vocis definitio.*

Ad vocem Logicam tria præcipuè requiruntur. Primò, vt sit significans, vnde infantium voces propriè non sunt voces, quia non sunt signa rerum. Secundò, vt non significet naturaliter, *sicut risus apud omnes lætitiam fletus mœstitiam designat*, sed ex instituto vel diuino, *vt lingua Hebræa*; vel humano, *vt reliquæ omnes à Babelis euersione exortæ*. Tertiò, vt conformetur literis & syllabis, siue scribatur, siue pronuntietur; Vnde differt à sono, quod Sonus est collisio duorum corporum solidorum, sed vox non nisi naturalibus instrumentis formatur, his versibus comprehensis: *Tria ad vocem requisita.* *Quomodo vox differt à sono.*

Instrumenta nouem sunt, guttur, lingua palatum,
Quatuor & dentes, duo labra simul.

Multifariam diuiditur vox; primo in Simplicem & Complexam. *Prima vocis diuisio.*

Vox simplex est cuius nulla pars quicquam separatim significat, vt *veritas, domus*; licet enim *Do* & *mus* separatim sumpta vt sunt per se vocabula aliquid significant, prout tamen sunt partes illius vocabuli *Domus* nihil separatim designant.

Vox complexa est quæ ex duabus aut pluribus simplicibus conflatur, *vt Armata veritas*, de hac voce fusiùs in sequentibus agemus. *Lib. 2.*

Vox simplex rursus subdiuiditur in Concretam & Abstractam.

Vox concreta est quæ res coniunctim significat; vt album *parietem, hominem, aut tale aliquod subiectum consignificat cum albedine eidem inhærente.* Abstracta est quæ eam separatim significat, vt albedo *qualitatem notat nulli subiecto inhærentem.*

Secundo diuiditur in vocem { primæ { notionis, seu impositionis. secundæ } } *Diuisio secunda.*

Vox primæ intentionis est, quæ aliquid extra animum significat, & rei primo est imposita; vt *Aurum, virtus.*

mentionem fecimus, reliqua minoris precij officia re-

NOTE

This volume h
tight binding and
effort has been m
duce the centres,
result in d

acade
microforms

vt quid sit de quo agitur omnibus innotescat.

has a very
nd while every
made to repro-
s, force would
damage

emic
ns

mentionem fecimus, reliqua minoris precij officia reticentes magis quàm reijcientes.

Quare logica de probabilibus dicitur argumẽtari.

Atque vt quælibet Logicæ pars non docet argumentari, sed sola vltima, ita vltima non docet de qualibet re argumentari, sed solum de probabili; vel quòd probabilium argumentorum major est copia, quàm necessariorum, & proinde à parte vberiori sumitur definitio; vel quia necessaria non sunt omninò Logicæ considerationis. Quatuor enim sunt teste Aristotele de quibus non est disserendum. 1. Ea quæ pœnam merentur, vt An Deus sit colendus. 2. Quæ sensui sunt obvia, vt An nix sit alba 3. Quæ à nobis longè sunt amota, vt An sit aliquid supra cœlum vltimum. 4. Quæ possunt demonstrari, vt An homo sit risibilis. Quum igitur manifestè vera & manifestè falsa, aut demonstratione probari, aut sensu percipi possunt; restat, vt res solæ probabiles sint Logicæ considerationis, aut necessariæ, quatenus speciem præ se ferunt probabilitatis, & pro nostri conceptus imbecillitate nobis videntur probabiles.

Generalis divisio Logicæ.

Tota Logica in tres partes dividitur; prima agit de vocibus simplicibus; secunda de complexis; tertia de discursu: vt enim pueruli abcedarij primò literas & syllabas noscere, inde notas conjungere, vltimò coniunctas legere sunt erudiendi: ita tyrones logici primò edocendi sunt, quid est vox, quomodo formetur, & quos vsus in logica habet; secundò quomodo ex vocibus simplicibus fiat propositio, & quæ sunt eius affectiones; vltimò ex quibus propositionibus extruendus est syllogismus: quæ omnia dum nos (annuente Deo) tribus libris ostendere auspicamur, constructionis ordinem sequemur, & à voce simplici exorsi, indeq; ad propositionem progressi, in discursu demùm consistemus.

CAP. II.

De definitione & divisione Vocis.

VT vocis natura, quæ primi & secundi libri subiectum est, melius dignoscatur, ab eius definitione & divisione exordium sumemus

vt quid fit de quo agitur omnibus innoteſcat.

Vox eſt ſignum rei & conceptuum ex inſtituto diuino aut humano, certa literarum aut ſyllabarum conformatione ſcriptum, aut pronunciatum. *Vocis definitio*

Ad vocem Logicam tria præcipuè requiruntur. Primò, vt ſit ſignificans, vnde infantium voces propriè non ſunt voces, quia non ſunt ſigna rerum. Secundò, vt non ſignificet naturaliter, *ſicut riſus apud omnes lætitiam fletus mœſtitiam deſignat*, ſed ex inſtituto vel diuino, *vt lingua Hebræa*; vel humano, *vt reliquæ omnes à Babelis euerſione exortæ*. Tertiò, vt conformetur literis & ſyllabis, ſiue ſcribatur, ſiue pronuntietur; Vnde differt à ſono, quod Sonus eſt colliſio duorum corporum ſolidorum, ſed vox non niſi naturalibus inſtrumentis formatur, his verſibus comprehenſis : *Tria ad vocem requiſita.* *Quomodo vox differt à ſono.*

Inſtrumenta nouem ſunt, guttur, lingua palatum,
Quatuor & dentes, duo labra ſimul.

Multifariam diuiditur vox; primo in Simplicem & Complexam. *Prima vocis diuiſio.*

Vox ſimplex eſt cuius nulla pars quicquam ſeparatim ſignificat, vt *veritas, domus*; licet enim *Do* & *mus* ſeparatim ſumpta vt ſunt per ſe vocabula aliquid ſignificant, prout tamen ſunt partes illius vocabuli *Domus* nihil ſeparatim deſignant.

Vox complexa eſt quæ ex duabus aut pluribus ſimplicibus conflatur, *vt Armata veritas*, de hac voce fuſiùs in ſequentibus agemus. *Lib. 2.*

Vox ſimplex rurſus ſubdiuiditur in Concretam & Abſtractam.

Vox concreta eſt quæ res coniunctim ſignificat; vt album *parietem, hominem, aut tale aliquod ſubiectum conſignificat cum albedine eidem inhærēte.* Abſtracta eſt quæ rem ſeparatim ſignificat, vt albedo *qualitatem notat nulli ſubiecto inhærentem.*

Secundo diuiditur in vocem { primæ { notionis, ſeu impoſitionis. secundæ { *Diuiſio ſecunda.*

Vox primæ intentionis eſt, quæ aliquid extra animum ſignificat, & rei primo eſt impoſita; vt *Aurum, virtus.*

Vox secundæ notionis est, quæ non immediatè rem, sed modum aliquem seu instrumentum quo mediante res intelligitur, denotat; *vt Genus, Species omnesq; voces artis.* Sic in Grammatica *lapis* est *vox* primæ notionis: sed quando dicimus lapis est nomen [*nomen*] erit vox secundæ notionis; sic in Logica *animal* est vox primæ notionis naturam realem animalis significans, sed vt est *Genus* est vox secundæ intentionis.

Vltimò vox diuiditur in Communem, & Singulam. *Diuisio tertia*

Vox singularis est quæ vni tantùm rei attribuitur, vt *Oxonium vnius Academia, Socrates vnius hominis nomen est.* Hæc vox apud Logicos vulgo appellatur Individuum: & quadrifariam diuiditur in *Individuum Quadruplex.*

- Vagum,
- Signatum,
- Demonstrativum,
- Ex hypothesi.

1 Individuum vagum est vox communis, quæ aliquo quidem modo sed imperfectè ad rem singularem restringitur: sic si dicam *quidam homo*, verbum illud *quidam* hominem restringit, ita tamen vt quis intelligatur, nobis sit incognitum.

2 Determinatum est quod ad determinatam & certam rem singularem significandam ex arbitrio imponentium est institutum; suntq; propria rerum nomina, vt *Gabriel, Alexander, Bucephalus.*

3 Individuum demonstrativum est quando terminum communem cum pronomine demonstrativo sumimus, ad vnum aliquod particulare designandum; vt *Hic homo.*

4 Individuum ex hypothesi seu suppositione est, quando vniversale & commune nomen facta suppositione aliqua, non nisi de vno prædicatur, vt *Sophronisci filius.* Qui ex se quidem est terminus communis; sed quia iuxta veritatem vni solum nimirum *Socrati* competit, secundum hanc suppositionem, quod Sophroniscus Socratem solum genuerit, Individuum dicitur, & rem singularem designat.

Alia apud alios Authores recensentur Individua, vt *Individua* καθ' ἐξοχήν, vt poeta pro Virgilio, *aut* περιφραστικῶς, vt fluvius septemfluus pro Nilo; quæ

ad

ad aliquod dictorum indiuiduorũ nullo cum negotio reduci possunt.

Vox communis est quæ multis communicatur, *sic homo de hoc & illo homine prædicatur, & animal huic & illi animali attribuitur.*

De voce singulari nulla tractat disciplina, & proinde Plato nos acquiescere iubet, cum semel ad ipsam deventum sit. Communis verò est huius primi libri subiectum, quem obinde in duos tractatus partiti sumus, quorum primus aget de Prædicabilibus, posterior de Prædicamentis. Prædicabile enim à Prædicamento differt, primo quia Prædicabilia sunt recepta & res contentæ, at Prædicamentorum gradus sunt receptacula & res continentes: secundo, Prædicamenta sunt primæ notiones & prædicabilia secundæ: vltimò quoniam Prædicamenta sunt res quæ prædicantur, Prædicabilia ostendunt, quomodo prædicantur; de vtrisq; suo loco agemus, & primo de Prædicabilibus.

Quomodo Prædicabile à prædicamento differt.

CAP. III.

De Prædicabilibus.

PRædicabile est vox communis quæ de pluribus apte nata est dici, *vt Animal de homine & bruto* Dicimus quod hæc vox *aptè nata est dici*, seu quodidem sonat, *habet potentiã prædicandi de pluribus*, quia licet actu quandoq; de vno tantum prædicatur, *vt animal de Socrate in hac propositione, Socrates est animal*, potentiam tamẽ habet de pluribus prædicandi, *Platone* scilicet, *Aristotele, aut quouislibet alio animali.*

Prædicabile quid?

Prædicabile vero differt ab Vniuersali, quod Prædicabile dicitur de multis & Vniuersale est in multis: *sic natura humana dicitur vniuersalis*, quia est in quolibet particulari homine, sed *homo dicitur Species*, quia de singulis hominibus prædicatur; imo ob eam causam prædicabile dicitur de multis quoniam vniuersale est in multis; *vt homo de Socrate & Platone ideo prædicatur, quia humana natura vtrisque inest.*

Quomodo differt ab vniuersali.

Quinarius prædicabilium numerus.

Quinque enumerantur prædicabilia { 1. Genus. 2. Species. 3. Differentia. 4. Proprium. 5. Accidens.

Quid Genus,

Genus est prædicabile quod prædicatur de pluribus specie differentibus in Quid. *Species verò ea dicuntur differre,* quæ sunt diuersæ species eiusdem generis. *Sc. homo & brutum specie differunt,* & de ijs animal vt Genus prædicatur. *Prædicari autem in Quid,* est, respondere ad quæstionem factam per Quid; interroganti enim *quid est homo:* ritè respondetur *Animal.*

Prima diuisio generis.

Genus trifariam diuiditur primò in { Summum. Subalternum.

Genus summum est quod nunquam potest esse species, seu quo nullum datur aliud superius genus, vt *Substantia, Quantitas, &c.* totidem enim sunt summa genera quot sunt prædicamenta.

Subalternum est quod aliquando est genus, aliquando species; & ideo dicitur subalternum quod alternis vicibus genus est & species; Genus respectu inferiorum, & species respectu superiorum; *sic Substantia est Genus summum, Corpus subalternum;* genus enim est respectu corporis simplicis & compositi, & species respectu Substantiæ.

Diuisio secunda.

Secundo diuiditur Genus, in { Proximum, Remotum.

Proximum est quod proximè speciei adiacet.

Remotum longiùs à specie distat, sic *corpus est remotum, animal est proximum hominis genus.*

Diuisio tertia

Tertio Genus est, vel { Perfectum, Imperfectum, } siue { Vnivocum. Analogum.

Genus perfectum est quod æqualiter communicat naturam suis inferioribus, *sic animal dicitur genus perfectum,* quia æquè primò homini convenit, & bruto: brutum enim est æquè corpus animatum ac homo.

Imperfectum genus est quod vtrisque speciebus communicatur, sed alteri magis, alteri minus; ita *substantia de natura entis magis participat, quàm accidens;* accidens enim omnino non esset, nisi Substantiæ inesset.

Species

Species est prædicabile quod prædicatur de pluribus numero differentibus in Quid. *Ut homo, fortitudo. Numero verò dicuntur differre*, quæ sunt indiuidua & numerando solum sunt diuersa, *vt Plato & Socrates*, qui in humana natura simul conveniunt, sed numerando *hunc Platonem ab illo Socrate* diversum esse dicimus. *Quid species.*

Bifariam dividitur Species, primò in { Perfectam. Imperfectam. *Prima eius diuisio.*

Perfectæ dicuntur species, quæ sub perfecto genere continentur; *vt homo & brutum sub animali.*

Imperfectæ sunt, quarum vna perfectam, altera inperfectam generis participationem habet, *sic Substantia plus habet de natura entis quàm accidens.* *Diuisio secũda.*

Secundò species partitur, in { Subalternam. Imam.

Species subalterna cum genere subalterno in omnibus consentit.

Ima species semper est species & nunquam Genus, vt *Homo*, & hæc sola inpræsentiarum consideratur. *Quid differentia.*

Differentia est prædicabile quod prædicatur de pluribus specie, vel numero differentibus in Quale quid. Dicitur prædicari *De pluribus specie differentibus*, propter differentiam genericam, de *pluribus numero differentibus*, propter differentiam specificam; *Et in Quale Quid*, quia essentialem qualitatem notat, *vt rationale*,

Tribus modis dividitur, primò in { Communem, Propriam, Maximè propriam. *Prima eius diuisio.*

Communem voco quæ sumitur ab accidente communi, *sic idem à seipso potest differre*, Socrates enim puer à seipso iam grandæ vo differt. Propriam, quæ sumitur ab accidente proprio, *sic oculatus Oedipus à seipso oculis capto distinguitur.* Maximè propriam (quæ maximè ad propositum nostrum spectat) eam voco quam jam jam definivimus; duæ enim priores differẽtiæ solummodò ἀλλοῖον qualitate diuersum aliud ab alio facit, hæc ἄλλο seu essentialem quandam discrepantiam constituit, vt *rationale inter hominem & brutum.*

Diuisio secunda. Secundò differentia, illa scilicet quam nos maximè propriam vocamus, in { Genericam / Specificam } dividitur.

Generica est quæ de pluribus specie differentibus dicitur, *vt sensibile de homine & bruto.*

Specifica est quæ de pluribus numero differentibus prædicatur, *vt rationale de Socrate & Platone.*

Diuisio tertia. Tertiò diuiditur in differentiam { Diuisivam quæ diuidit genus. / Constitutivam quæ speciem constituit. }

Notandum verò est quòd eadem differentia differenti ratione & diuisiva esse potest & constitutiva: Diuisiva scilicet ratione sui superioris generis, sed constitutiva respectu speciei; vt *rationale diuidit animal, & constituit hominem.*

Tria hæc prædicabilia clarius elucescent si arborem illam, quam vocant Porphyrianam, istis subjunxero.

Arbor Porphyriana.

Substantia.

Incorporea	Corporea
Spiritus	*Corpus.*

Corpus

Compositum	Simplex
Compositum.	*Elemẽtũ.*

Compositum

Animatum	Inanimatum
Animatũ.	*Lapides.*

Animatum

Sensile	Insensile
Animal.	*Planta.*

Animal

Rationale	Irrationale
Homo.	*Brutum.*

Homo.

SOCRATES PLATO CAESAR

In hæc serie *Substantia* est summum genus, *Homo* est species infima; *Corpus, Compositum, Animatum, Animal* sunt genera subalterna; *Incorporea, Corporea, Compositum, Simplex, Animatum, Inanimatum, Sensile, Insensile*, sunt omnes differentiæ genericæ, *Rationale & irrationale* specificæ, vtræq; verò pro diuersa ratione & diuisivæ esse possunt & constitutivæ: *Socrates, Plato, Cæsar*, sunt individua, sic dicta quod vlterius diuidi nequeunt.

Quid Proprium.

Proprium est quod omni soli semper & convertibiliter accidit subiecto, *vt risibile homini*: Accidit omni, id est, omni individuo, & soli, hoc est, soli speciei, & semper scilicet quoad potentiam; licet enim homo semper actu non ridet, potest tamen ridere, si aliquod lepidum obijciatur; denique necessariò & convertibiliter accidit, quia fluit à principijs essentialibus speciei materia scilicet & forma totius compositi, vt *risibilitas ab anima rationali cum corpore humano vnita.*

Quid Accidens.

Accidens est quod potest adesse & abesse sine subiecti interitu, *vt albor à pariete.*

Diuisiones eius.

Duplex est { Separabile quod actu potest separari, *vt calor ab aqua*
Inseparabile, quod non reipsa sed intellectu solùm separatur, *vt candor à cygno.*

Aliàs etiam diuiditur Accidens in Prædicabile & Prædicamentale.

Accidens prædicabile est quod contradistinguitur Proprio, *sic risibile est proprium sed non accidens.* Prædicamentale est quod opponitur Substantiæ, sic omnia prædicamenta, Substantiâ solùm exceptâ, sunt accidentia & in hoc sensu proprium dicatur Accidens, id est, non substantia.

Finita iam de prædicabilibus tractatione, ipsa prædicamenta sequuntur enucleanda, prælibatis solùm quibusdam ad cognitionem prædicamentorum necessarijs, quæ obinde ab Aristotele vocantur Anteprædicamenta & proximo in loco intercedunt pertractanda.

CAP. IIII.

De tribus definitionibus.

TRactatus de prædicamentis in tres partes diuiditur, quarum prima agit de Anteprædicamẽtis, secunda de Prædicamentis ipsis, vltima De postpradicamentis: de singulis suo ordine.

Antepradicamẽtum quid. Ante prædicamentum est procœmiale documentum valens ad cognitionem prædicamentorum à priori.

Quot sunt antepradicamenta Tria in genere, septem in specie sunt antepredicamenta { Definitiones tres. Diuisiones duæ. Regulæ duæ.

Æquiuocorum definitio. Prima definitio est Æquivocorum, quæ huuc in modum Ab Aristotele definiuntur. Æquivoca seu Homonyma sunt, quorum nomen solum est commune, sed ad illud nomen accommodata definitio alia est atque alia, *quemadmodum Canis.*

Æquiuoca duplicia. Æquivoca sunt duplicia { Æquivocantia, nomina scilicet communia, vt *Canis.* Æquivocata, quæ sunt res per illa nomina significatæ, vt *Canis marinus, cœlestis, domesticus.*

Æquivoca verò hoc in loco definita sunt æquivocata, quæ ab vno æquivoco æquivocante vt à nomine communi dependent.

Tria ad æquivocare requiruntur. Ad æquivoca sicut ex definitione colligitur tres requiruntur conditiones. Prima est vt vnum habeant nomen commune, id est, vt æquivoca in vno æquivoco æquivocante conveniant; Secunda, vt diuersa sit æquivocatorum definitio, & diversus conceptus; Tertia, vt illa æquivocatorum definitio ad æquivocum æquivocans applicetur, & illius ratione dicatur diversa. v.g. *Canis marinus & domesticus*, in vno communi nomine conveniunt quod ambo vocantur *Canes*: sed diversas sortiuntur definitiones & conceptus; ille enim est *Canis qui extra aquas, hic qui intra aquas degere non potest*; & licet ambo ratione alicuius tertij dicantur æquivoca, & eandem sortiantur definitionem, *scilicet animalis vterq; dicatur corpus animatum sensile.*

sensile, hæc tamen definitio non est ad idem nomen accommodata, scilicet ad æquivocum æquiuocans, *Canem.*

Notandum autem est quod æquivocatio semper sumenda est respectu rerum verè existentium. Nam si latiùs extendatur ad res apparentes, fictas aut pictas, quodlibet vocabulum erit ambiguum; nihil enim est quod non fingi potest aut pingi. *Nota.*

Secunda definitio est Vnivocorum. Vnivoca autem sunt quorum & nomen commune est & ad illud nomen accommodata definitio est eadem; sic *homo & bosin* vno communi nomine conueniunt, quòd ambo appellantur *animalia*, eandemque definitionem habēt ad vniuocum vniuocans applicatam, *quia brutum est corpus animatum sensile, non aliter quàm homo.* *Definitio vniuocorum*

Vniuoca sunt duplicia. { Vniuocantia, nomina scilicet communia, vt *Animal.* Vniuocata, quæ sunt res significatæ, *vt homo, brutum.* *Vniuoca duplicia.*

Æquivoca & vnivoca in eo conueniunt, quod ambo habent vnum nomen commune; sed differunt quod æquivocorum solum nomen commune est; vniuocorum verò tum nomen tum definitio.

Inter æquivoca & vnivoca media sunt Analoga, quippe quæ nec plane eandem, vt vnivoca, nec prorsus diuersam vt æquivoca definitionem sortiuntur, sed naturam suam secundum prius & posterius analogatis communicant: *sic Ens de Substantia dicitur; & ratione Substantia de Accidēte, sic sanitas medicinæ, vrinæ, & animali attribuitur*, cuius illa quidem causa, ista signum, hoc verò subiectum dicitur. *Analoga.*

Tertia definitio est Denominatiuorum. Denominatiua vero dicuntur quæcunque ab aliquo ita vt casu differunt, nominis appellationem habent, *vt à fortitudine fortis.* *Definitio denominatiuorum.*

Ad denominatiua duo requiruntur, primo vt ab aliquo nomine appellationem habeant, id est vt ab aliquo vocabulo deriuentur; secundò vt ab eodem nomine casu, hoc est, vltima seu finali syllaba, differant, *vnde Grammatica ars & Grammatica mulier non habentur denominatiua*, quia casu non differunt *Duo ad denominatiua requiruntur.*

&

& proinde inter æquiuoca sunt enumeranda.

Denominatiua triplicia.

Denominatiua sunt triplicia.
1. Re tantùm, *vt virtus & studiosus.*
2. Voce tantum, *vt vinum & vinosus.*
3. Re & voce simul, *vt vinum & vinosus*: quæ sola inpræsentiarum definiuntur.

Tria ad denominationem requisita.

Ad omnem denominationem tria requiruntur, Nomen Substantivum, quod vocant denominans. Nomen Adjectivum, quod est denominativum. Subjectum, quod vocatur denominatum: vt quando dicimus *Cæsar est iustus*. *Cæsar* est denominatum, *Iustus* Denominativum, *Iustitia* denominans, quæ Cæsari inhærens facit vt ipse justus denominaretur.

CAP. V.

De duabus diuisionibus.

DVæ sunt diuisiones, vna vocum, altera rerum.

Prima diuisio vocum.

Vox diuiditur, in
- Incomplexam quæ sine coniunctione effertur, *vt homo, vincit.*
- Complexam quæ ex simplicibus conflatur, *vt homo vincit.*

Tribus modis vox complexa & incomplexa dicitur.

Tribus modis vox Complexa & incomplexa dicitur vel
- Re tantùm.
- Voce tantùm.
- Re & voce simul.

Vox illa quæ sub vno nomine plures significationes complectitur, est voce tantum simplex, re tantum complexa, vt *Canis* licet sit voce simplex, res tamen plures in ea voce latent.

Cum plures voces ad vnam rem simplicem exprimendam cõjungũtur ob defectum proprij nominis, vox est re simplex & voce tantum complexa, vt *corpus animatum.*

Quando simplex dictio rem simplicem significat, vocatur vox re & voce simplex, *vt homo.* Re & voce complexa est, cum plures voces ad multas res significandas destinãtur, vt *Labor omnia vincit. Index est animi seruus.* Estque vel
- Distans.
- Indistans.

Distans

Distans est cuius extrema copulâ verbali vel coniunctionali vniuntur, *vt homo est animal.*

Indistans est cuius extrema componuntur, vt determinatum & determinabile; vt *Homo iustus.*

Ex omnibus complexis, complexum voce tantùm in prædicamentis reponitur: ex omnibus incomplexis, incomplexum voce tantum excluditur. *Nota.*

Quadruplex diuisio rerum

Res omnes sunt, vel { Substantiæ, Accidentia. } vtraque vel { Vniuersalia. Particularia. }

1 Vniuersales substantiæ, dicuntur de subiecto, sed non sunt in subiecto; *vt homo de Socrate & Platone dicitur sed multis subiecto inhæret.*

2 Particularis substantia, nec dicitur de subiecto, nec est in subiecto, quia est indiuidualis substantia, vt *Socrates.*

3 Vniuersalia accidentia dicuntur de & sunt in subiecto, vt *albedo de hac & illa albedine dicitur, & homini parieti, aut naui inest.*

4 Particulare accidens, de subiecto nullo dicitur, sed in aliquo est; *vt hæc albedo in Socrate.*

Illud verò in subiecto esse dicitur quod cum in aliquo non quasi pars sit, non tamen potest esse sine eo, cui inest. *Inesse in subiecto.*

In qua definitione tres ordine cõtinentur inessendi conditiones. Prima est, vt in aliquo insit, id est, vt inhæsiuè sit in subiecto, & non ratione intentionis, vt *res est in fine*, qui intenditur; nec ratione gubernationis, *vt rex in regno*: nec ratione locationis, *vt locatum in loco.* Secunda, vt non sit eius pars, vnde *nec genus in specie, nec species in genere propriè inesse dicatur* quia illud est speciei pars materialis vicem materiæ supplens; hæc generis pars subiectiua & ipsi subordinatur. Tertia, vt non possit esse sine eo cui inest: *vnde vestes & arma proprè corpori non insunt*, quia esse possunt corpore sublato. *Tres inessendi conditiones.*

Octo sunt inessendi modi his versiculis comprehensi,

In sunt, 1 Pars 2 Totum, 3 Genus, 4 Species, 5 Color igni, *Medi inessendi.*

6 Rex in regno, 7 Res in fine, 8 locoque locatum

Ex

Ex his omnibus modis ille solùm est intelligendus, qui est; *vt calor in igne*, id est, inhæsivè vt accidens in subiecto, reliqui omnes contra vnam aut alteram ex dictis inessendi conditionibus offendunt.

Subiectum duplex.

Præterea operæ pretium est notare quod duplex est subiectum, vnum Prædicationis, alterum Inhæsionis. Subiectum prædicationis est quod alicui vniuersali subijcitur; sic *homo animali, animal corpori, corpus substantiæ subordinatur.* Subiectum inhæsionis est, quod accidenti alicui subijcitur, vt sustentaculum quo suffulcitur; sic *albedo est in pariete*, à pariete enim sustentatur, ipsoq; absumpto consumitur eadem albedo.

Nota.

Vbicunq; verò in dicta rerum diuisione inveniuntur hæc verba [*Dicuntur de subiecto*] intelligẽdum est subiectum prædicationis: vbi autem illa verba [*Sunt in subiecto*] subaudire debemus subiectum inhæsionis.

CAP. VI.

De duabus regulis.

Reg. 1.

DVæ sunt regulæ, quarum prima est.

Quodcunque dicitur de prædicato, idem dicatur de subiecto; vt *si Socrates sit homo, & animal, de homine dicetur, vt etiam de Socrate prædicetur necessum est.*

Exceptiones.

Multæ sunt huius regulæ limitationes; inter quas istæ notatu dignissimæ.

Primò vt non fit progressus à vocibus ad res id, est, à vocibus primæ ad voces secundæ intentionis; vnde non sequitur, *Animal est genus, Homo est animal*, ergo, *Homo est genus* Secundo, vt non fit transitus ab vno latere seriei prædicamentalis ad aliud latus, vnde non sequitur; *Homo est animal, Animal est vel rationale, vel irrationale*, ergo, *Homo est vel rationalis, vel irrationalis.*

Tertio, vt non procedatur à concreto ad abstractum, vnde non sequitur, *Homo est iustus, Iustitia est qualitas*, Ergo, *Homo est qualitas.*

Reg. 2.

Secunda regula ante prædicamentalis in duas partes

tes distrahitur. Prima est, Diuersorum generum non subalternatim positorum diuersæ sunt species & differentiæ: *sic species & differentia Qualitatis diuersa sunt a speciebus, & differentijs Substantiæ aut Quantitatis.* Secunda est, Generum subalternatim positorum, nihil prohibet, easdem esse species & differentias, *sic Corporea est differentia corpus constituens, quæ corpori composito, animato, sensili attribuitur, quia hæc omnia ipsi subordinantur.*

Cap. VII.

De Prædicamentis in genere.

Absolutis anteprædicamentis adipsorum prædicamentorum tractationem perueniendum est perspectâ primo generali eorum naturâ, vt quid posteà de singulis sit dicendum cognitum habeamus.

Prædicamentum Quid.

Prædicamentum est vocum res simplices exprimentium ordinata quædam series.

Quomodo res & quomodo voces in serie prædicamentali reponũtur.

Ex hac definitione constat, quod res & voces ad seriem prædicamentalem constituendam simul conueniunt. Res enim vt sunt res apud Logicos non considerantur, sed quatenus sunt vocum fundamenta; sic corpus naturale in Substantia ponitur, & in illius serie consideratur, sed non vt ex principijs, materia scilicet aut forma constet, nec vt affectiones habeat in motu nimirùm, in loco, in tempore esse, sed vt est fundamentum secundæ intentionis, seu vt est Genus quod per differentias diuisiuas potest diuidi. Vt enim Medico oculum curaturo necessarium est aliquam licet non exquisitam oculi cognitionem habere, ita in Logico requiritur, vt tantam rerum cognitionem habeat, quanta sufficiat ad notiones secundas super easdem fundandas & stabilitendas.

Quæ collocanda sunt in serie prædicamentali.

Quodcunq; vero in serie prædicamentali reponitur est ens reale & positiuum, simplex & per se vnum, vniuersale, completum, finitum, voce distincta ac certa significatum.

Quæ excludenda.

Hinc excluduntur.

Vox artis, consignificans, priuatio, fictum, Pars, Deus, excedens, complexum, seu polysemon.

Ista Categoriùnon possunt verba locari.

Excluditur Vox artis, quia est notio secunda seu ens rationis, quod nobis non cogitantibus non existit, vt *Zodiacus, Genus, Prædicamentum*.

Deus, quia propter suam eminentiam sub genere non est, & differentia constituente caret, ita vt magis sit supra seriem, quàm in serie

Consignificans, quod nihil certi significat, vt sunt aduerbia, nomina partitiua, interrogatiua, vniuersalia, & particularia signa, *vt omnis, aliquis, quidam, nullus.*

Priuatio, quia non denotat ens positiuum, sed rei absentiam, *vt tenebræ.*

Fictum, præcipuè impossibile, quod nihil in rerum natura ponit.

Pars, præsertim essentialis & integralis, quia non sunt entia completa.

Excedens seu transcendens, quia per omnia prædicamenta peruagatur, vt *Ens, aliquid, vnum, bonum, verum.*

Complexum re & voce simul, quia vnam rem simplicem non significat, *vt homo albus.*

Polysemon seu æquiuocum antefactam distinctionem, vt *Canis.*

Rerum collocatio in prædicamentis.

Obseruandum est deniq; quod ex ijs quæ in serie prædicamentali reponuntur, quædam sunt κατὰ βάθος, quædam κατὰ πλάτος id est, quædam in serie directa, *vt genera & species*, quædam collateraliter, *vt differentia* collocantur, quædam etiam propter indiuisibilitatem naturæ in serie proprie non sunt, sed veluti graduum bases & statumina substernuntur, vt Indiuidua omnia quæ perfectè nec diuidi possũt nec definiri.

Prædicamentorum numerus.

Decem ab Aristotele enumerantur prædicamenta seu rerum capita, nec datur ens aliquod finitum & completum quod sub vno horum non comprehenditur.

Horum vnum est substantiæ, Substantia vulgò dictum, nouem vero accidentis, 1 Quantitas, 2 Qualitas, 3 Actio, 4 Passio, 5 Relatio, 6 Vbi, 7 Quando, 8 Situs, 9 Habitus.

Singu-

Singulorum exempla sunt hoc disticho inclusa. 1. Arbor, 2 Sex, 3 Seruos. 4 Feruore, 5 Refrigerat, 6 Vltos. 7 Ruri 8 Cras. 9 Stabo, nec 10 Tunicatus, ero.

Ex his quædam sunt Absoluta prædicamenta, quæ obinde vocantur Principalia, & sunt tria, Substantia, Quantitas, Qualitas; cætera septem sunt minùs Principalia, quia notant respectum aliquem inter duas res, vt Relatio quæ connotat respectum inter Relatum, & correlatum; Actio & Passio, quæ resultant ex vnione alicujus qualitatis cum substantia; Vbi & Quando, quæ oriuntur ex substantia considerata cum circumstantiis Loci & Temporis; Situs qui fit ex respectu partium ad torum: Habitus, qui procedit ex applicatione integumenti ad corpus. *Diuisio.*

CAP. VIII.

De Substantia.

INter prædicamenta primas semper obtinuit Substantia, quod omnium accidentium est fundamentum. *Substantiæ definitio.*

Substantia vero definitur ens per se subsistens accidentibus subiectum; *Vt homo*, qui nulla re nisus, albedinis, virtutis; & id genus aliorum accidentium est fundamentum.

Substantia est duplex, Prima, vel Secunda.

Substantia prima, quæ maximè & propriè substantia dicitur, est, quæ nec est in subiecto, nec dicitur de subjecto; non est in subjecto, quia est substantia, nec dicitur de subjecto, quia est indiuiduum, vt *Socrates, hæc arbor.* *Eius diuisio. Substantia prima.*

Indiuidua enim primæ substantiæ dicuntur duplici de causa, primò, quia substant reliquis omnibus rebus, siue sint accidentia quæ eis inhærent, siue secundæ Substantiæ, quæ de ipsis prædicantur, & in ipsis existunt; secundò quia singularia primò feriunt sensus, priùs enim *Socratem* videmus quàm *hominem* primario enim & per se Indiuidua agunt & sentiuntur. *Duplex ratio.*

Secundæ substantiæ sunt primarum genera & species, vt *Homo Corpus, Animal:* & ideo vocantur Secundæ, quia secundo loco vi intelligentiæ nostræ, ex *Substantia secunda.*

primis

Quare sic appellata. primis colliguntur: videndo enim *Socratem, Platonem* & alios particulares homines, quid homo illorum species sit statim colligimus.

Nota. Inter secundas vero eæ magis substantiæ dicuntur, quæ primis sunt viciniores, vt Species suis generibus.

Proprietates eius sex sunt.

1 *Proprietas.* Substantia non est in subiecto, nimirùm inhæsionis; sic enim duo corpora essent in eodem loco. Meliùs nullo modo hæc proprietas exprimi potest, quàm supponendo hominem per fores clausas & non cedentes penetrare potuisse, quod si fieret, duo corpora in ipso transitu eodem loco comprehenderentur.

2 *Proprietas.* Secundæ substantiæ, & earum differentiæ, vniuocè de primis prædicantur. *Vniuocè verò prædicari* est attribui primis, & secundum nomen, & nominis rationem: *sic Animal, & quod animal constituit sensile, de Socrate prædicatur, & secundum nomen, quia Socrates est animal, & nominis rationem quia Socrates est corpus animatum sensile, quæ est animalis definitio.*

3 *Proprietas.* Omnis substantia videtur significare hoc aliquid. Hoc singularitatem, Aliquid substantiam significat ita vt sensus sit, Omnis substantia singularem, & substantialem essentiam designare videtur; quod quidem reuerâ cernitur in primis substantijs. Nam *Socrates singularem substantiam denotat*; & solùm videtur esse in secundis, quatenus nimirum de primis prædicantur; vt *quando dico Socrates est homo; Homo quod lammodo Socratem & ita singularem substantiam significare videtur.*

4. 5. *Proprietates.* Substantiæ nihil est contrarium. Non recipit magis aut minus. Vtræq; hæ proprietates sunt intelligendæ de substantia quoad eius essentiam, & non secundum qualitates ipsi inhærentes. *Ignis enim aqua contrariatur, & hæc aquaillâ magis minusue calida dicatur: sed hoc accidit propter calorem & frigus in subiectis, & non ratione ipsorum subiectorum, quæ nunquam sibi inuicem contrariantur.*

6 *Proprietas.* Substantia vna & eadem numero permanens est contrariorum susceptibilis, id est, Quamuis substantia nihil habet sibi contrarium, in se tamen succes-

siuè

siuè in gradibus intensis, aut simul in remissis, eadem recipere potest, quatenus est eorum fundamentum *sic eadem aqua quæ nunc valdè calida est, statim erit frigida.* Excipiendæ verò sunt illæ substantiæ, quæ vnam qualitatem naturaliter impressam habent; *vt ignis cum naturaliter sit calidus, nunquam frigidus esse potest.* *Exceptio.*

Sub-

Substantiæ series prædicamentalis.
Substantia, Corporea, Incorporea seu spiritus cuius duæ sunt species.
Intelligentia cuius ordo est,
1 Seraphin.
2 Cherubim.
3 Thronus.
4 Potestas.
5 Dominatio.
6 Virtus.
7 Principatus.
8 Archangelus
9 Angelus
Corpus,
Anima
1. Vegetatiua
2. Sensitiua,
Rationalis
Corruptibile Incorruptibile sive orbes cælestes.
1 Cælum empyræum. 2 Primum mobile. 3 Cælum chrystallium. 4 Firmamentum. 5 Cælum Saturni. 6 Iouis. 7 Martis 8 Solis 9. Veneris. 10 Mercurij. 11 Lunæ.
Substantiæ series.
Corruptibile,
Animatum, Inanimatum quod est vel
Elementum,
Ignis, Aeriū.
Aquæ, Terræ.
Mineralia,
Lapides, vt marmor
Metalla, vt Auriū.
Mediū, vt Sulphur.
Animatum, Sensile, Insensile seu Plãtæ quarū tres sũt species.
Arbor, vt Cerasus, Laurus,
Frutex, vt Myrtica, Arundo,
Herba, vt Nasturtium, Beta.
Animal, Rationale Irrationale, vt Bestia, quæ est vel Homo
Volatilis, vt Auis.
Gradiens, vt Equus, Leo,
Aquatilis, vt Halec.
Reptilis, vt Vipera.
SOCRATES
PLATO
CATO
CÆSAR
J

Nulla datur ſubſtantia completa, quæ non in hac
ie continetur; Incompletæ verò ſubſtantiæ, cuiuſ-
odi ſunt partes omnes, *vt Manus, Pes, Caput, Ramus*
n directè ſed reductivè hîc collocantur, quatenus
licet ad ſuum totum reduci poſſunt; *vt Pes ad ani-*
l gradivum, & Ramus ad arborem vegetantem.

CAP. IX.

De Quantitate.

QVantitas eſt ſecundum quam aliquid quantum aut quotum dicitur. Res enim omnes ob magnitudinem quantæ, ob multitudinem otæ dicuntur; *Sic ob ſuperficiem campus ampliſſimus, numerum ingentem exercitus copioſus appellatur.* *Quantitatis definitio.*

Aliàs etiam definitur Quantitas, Accidens quod bſtantiæ communicat, vt in partes diuidi poſſit. uum verò partes ſunt duplices, diſcretæ, vel contiuæ, hinc naſcitur prima Quantitatis diviſio in Conuam & Diſcretam. *Prima diuiſio Quantitatis.*

Quantitas continua eſt cuius partes communi terino copulantur. Terminus verò communis eſt, qui uo connectit quorum vnius extremum eſt, initiumq; terius.

uinque ſunt ſpees quantitatis ntimuæ, { 1. Linea. 2. Superficies. 3. Corpus. 4. Tempus. 5. Locus. } *Quantitatis cõtinuæ quinque ſpecies.*

Cuius partes { Puncta. Linea. Superficie. Nunc. Superficie. } tanquam termino communi copulantur.

Linea eſt longitudo, latitudinis expers, cuius extrea ſunt duo puncta. *Linea.*

Superficies eſt quæ longitudinem & latitudinem ntùm habet, cuius extrema ſunt lineæ. Veræq; hæ ecies more Mathematicorũ ſunt intelligendæ, non lineis pictis, ſed verè exiſtentibus, animi tantùm, n corporis oculis conſpicuis. *Superficies.*

Corpus

Corpus. Corpus longitudinem, latitudinem, & profunditatem habet, eiusq; extrema sunt superficies.

Locus. Locus est superficies concaua corporis ambientis: *sic turris locus est aer, piscis locus est aqua.*

Tempus. Tempus est spacium motus cœli; hoc est, astrorum vertigine collectum: *sic dies est spacium illud, quo Sol ab Oriente in occidentem rapitur.*

Discreta quantitatis species. Discreta quantitas est, cuius partes separatæ sunt & disiunctæ, nullóq; communi termino copulantur. Eius duæ sunt species, Numerus, Oratio.

Numerus Numerus est vnitatum multitudo, *sic quatuor est multitudo quatuor vnitatum*, quæ nulla connexione vniuntur.

Oratio. Oratio est mensura literarum & syllabarum, secundum longitudinem, & breuitatem; Est quantitas, quia mensurat, & discreta, quia litteræ & syllabæ distinctè pronuntiantur, vt ho-mo A-ni-mal.

Secunda diuisio Quantitatis. Hæ duæ quantitatis species rursus subdiuiduntur in Quantitatem { Habentem / Nõ habentem. } Partium positionem,

Quæ requiruntur ad partium positionem. Tria verò requiruntur vt quantitas habeat partium positionem; primò vt partes termino communi copulentur, *vnde Numerus, & Oratio excluduntur, quia sunt discretæ* quantitates; secundò vt sint alicuius situs, ita vt digito demonstrari possint; tertiò vt simul sint ac permaneant; *Per vtrasque conditiones* oratio, & tempus *amandantur, quòd propter perpetuum suum fluxum, nec situm habeant, nec permaneant*; Restat igitur quòd quantuor sint species quantitatis partium positionem habentis, 1. Linea. 2. Superficies. 3. Corpus. 4. Locus; tres non habentis. 1. Numerus, 2. Oratio. 3. Tempus.

Nota. Qualitates aliquando quantitatis nomen sortiuntur; vt *Platonem magnum Philosophum, Archimedem magnum Mathematicum vocamus*, sed quantitates quas ptiùs nominauimus sunt per se, hæ solùm ex accidente.

Tres sunt proprietates Quantitatis.

1 Non recipit magis & minus; *ita Gigas licet Pygmæo maior ratione corporis, non tamen est magis Quantitas quàm Pygmæus, æque enim extenduntur, si*

qualem exteriorum non habent.

3 Istæ duæ proprietates Substantiæ cum Quantitate sunt communes, Maximè verò Quantitati proprium est, vt exinde res dicantur æquales aut inæquales; *sic corpus bicubitum est tricubito inæquale, alteri vero bicubito æquale.*

Series Quantitatis.

Quantitas est vel Continua, est quæ vel
- Perfecta, vt *corpus quod trinas dimensiones habet.*
- Imperfecta quæ est vel
  - Longitudo tantum vt *linea.*
  - Latitudo tantum, vt *superficies.*

Discreta, cuius duæ sunt species
- Numerus.
- Oratio.

Ad hanc seriem analogicè reduci possunt extensiones graduales: *vt calor calore maior vel minor dicitur,* & extensiones gravitatis, seu ponderositatis, quæ quidem magis intensiones, quàm extensiones reuera dici debent.

CAP. X.
De Qualitate.

QValitas est forma accidentalis, à quâ subiectum denominatur Quale: *sic à gravitate lapis grauis, à velocitate equus velox appellatur.* *Qualitatis definitio.*

Qualitatis quatuor sunt species, Habitus, Potentia naturalis, Qualitas patibilis, Forma. Sed quia quælibet harum specierum latitudinem habet, quatuor quasi gradus his speciebus addantur, Habitui Dispositio, Potentiæ Impotentia, Qualitati patibili Passio, Formæ figura. *Eius diuisio.*

Habitus est qualitas perfecta & consummata, multis actibus acquisita, vel diuinitus infusa, quæ ita inhæret subiecto, vt propter firmitatem, & constantiam, non facilè permutetur contrario: *vt vera & acquisita scientia in Ciceronе, aut pugnandi in Alexandro.* *Habitus.*

Habitus primo dividitur ratione subiecti in Habitum corporis, *cuiusmodi est sanitas firma in corpore* *Prima habitus diuisio.*

absolute salubri, saltandi etiam & natandi experientia, & in Habitum animi, *cuius generis sunt virtutes & disciplinæ omnes.*

Diuisio secunda.

Secundò ratione adeptionis habitus &præsertim animi diuiditur in { Infusum. / Acquisitum.

Infusus est, qui singulari Spiritus Sancti gratiâ infunditur in hominum mentes; vel extraordinarie; *vt doctrina in Apostolis, vel ordinarie vt fides in electis.*

Acquisitus est qui crebris actionibus acquiritur; *vt dicendi & differendi peritia*; & licet Spiritus Sancti gratia ad illum etiam requiritur, non tamen eo peculiari modo quo ad infusum.

Dispositio.

Dispositio seu affectio est qualitas fluxa & transiens, quæ quia nondum penitus fideliterque est infixa, excuti non ægre potest; sic *cum quispiam rudi Minerua literas aut syllabas depingere potest, est inclinatio ad scribendum, quum vero artificiose easdem queat exarare, habitum acquisivit*; vnde habitus ætati virili, dispositio inuenili comparatur quod ille est dispositio perfecta, hæc habitus inchoatus.

Quomodo differt ab habitu

Potentia naturalis.

Potentia naturalis est qualitas naturaliter subiectis insita, quæ habilitatem conciliat, vt ad præstandas certas actiones, aut acquirendos habitus magis idonea habeantur; *vt bona valetudo, memoria tenax, ingenium acutum.* Et licet hæc potentia ad habitum requiritur, tanquam prævia quædam dispositio, & naturalis inclinatio; à dispositione tamen differt quòd Potentia est quid insitum & vi naturæ generatur; Dispositio est quid adventitium & per aliquot actus acquiritur.

Quomodo differt à dispositione.

Diuisio potentiæ.

Potentia duobus modis diuiditur. Primo in { Actiuam. / Passiuam.

Actiua.

Actiua est, qua sumus ad agendum potentes. *Sic ignis potentiam actiuam habet ad vrendum, cultrum ad secandum.*

Passiua.

Passiua est, quâ res aptæ sunt ad aliquid patiendum, *Sic molle potentiam habet vt secetur.* Vtræque hæ potentiæ actu perficiuntur bifariam, vel scilicet cum in opus exeunt, *vt quando ignis vrit*, vel cum in habitum vertuntur; *vt quando puer didicit literas.*

Secundo potentia dividitur in { Primam. Secundam. } *Secunda diuisio.*

Prima est quæ proximè emanat è forma subiecti, vt *potentia loquendi in homine, sentiendi in bruto, illa ab anima rationali, hæc à sensitiua fluit.* *Prima.*

Secunda est dispositio organi & temperamenti, per quam potentia illa prima in actum producitur, atque hæc omnibus non æqualiter communicatur, sicut illa prima; *Luscus enim propter organi debilitatem non tam clarè videt, quam qui magna acie est præditus, licet uterque primam potentiam æqualiter sortitur.* *Secunda.*

Impotentia est imbecillitas facultatum naturalium in substantijs, siue animatæ sunt, siue inanimatæ; vt *Sterilitas in agro, stupiditas in homine.* *Impotentia.*

Qualitas patibilis est quæ infert passionem sensui; *Ita tactus frigore & calore, molli & duro afficitur; visus coloribus, auditus sonis sapore gustus, odore olfactus.* *Qualitas patibilis.*

Passio est subita animi commotio ex qua oritur color sensum afficiens; *vt rubor quo vultus ex verecundia suffunditur:* Differt à patibili qualitate, quia non est stabilis & permanens; *vt candor in pariete,* sed qualitas cito amota; *vt pauor ex metu.* *Passio.*

Figura est terminatio qualitatis, quæ termino aut terminis clauditur; *vt Circulus, Triangulus, Quadratum.* *Figura.*

Forma est constitutio membrorum, & partium in ipsa figura, sub sensum videndi cadens; membrorum quidem in animalibus, *vt in homine, aut leone* partium in reliquis corporibus; *vt forma pyramidis; aut Amphitheatri.* *Forma.*

Vel vt alij planius definiunt. Forma est coloris totius corporis, inprimis vero faciei suauitas. Figura est lineamentorum seu partium corporis, optimus situs: *Sic Æthiops bene figuratus esse potest, sed non valdè formosus, Anglus etiam formosus satis, sed malè figuratus.*

Proprietates eius sunt tres.

1 Sola qualitas proprie & per se contrarietatem recipit; *Sic calidum frigido, album nigro contrariatur.*

2 Qualia magis & minus recipiunt, id est, Qualitates in subiectum suum non in instanti, sed paulatim & per gradus ingrediuntur; *vt aqua primo te-*

porem, inde calorem, vltimò feruorem recipit; vnde non ipsa qualitas, sed potiùs qualitatis receptio dicitur esse secundum magis & minùs.

Vtræq; hæ proprietates soli, sed non omni qualitati conveniunt. Potentiæ enim naturales, & Figura, nec contrarietatem, nec gradus recipiunt. Patibiles qualitates etiam contrariantur, sed non omnes; medijs enim coloribus nihil reperitur contrarium.

3 A qualitate res dicuntur similes aut dissimiles, sicut à quantitate æquales aut inæquales: *Sic qui eodem colore imbuti sunt, similes, qui diverso, dissimiles appellantur.*

Series

Series Qualitatis.

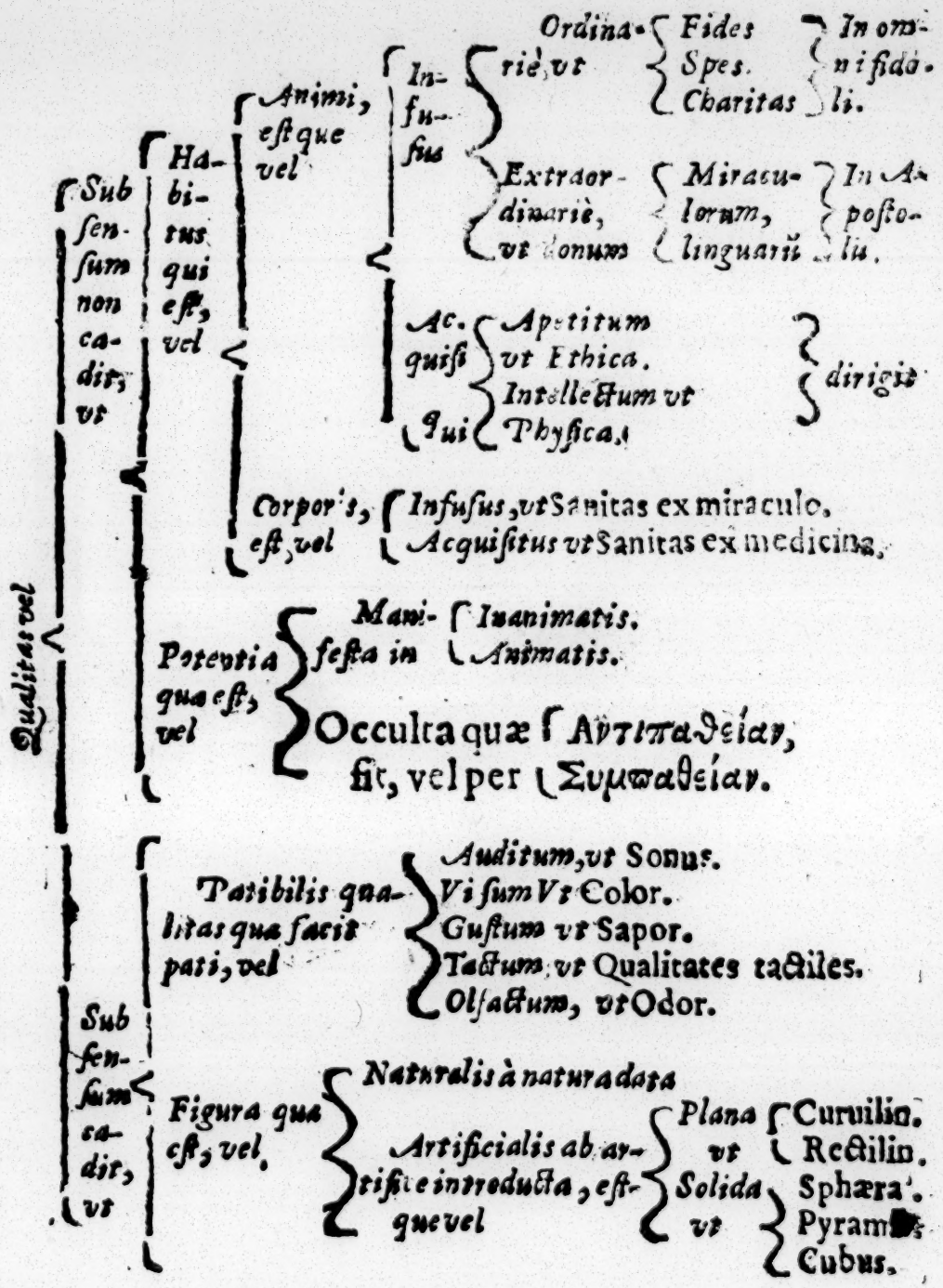

CAP. IX.

De Relatione.

Relatorum divisio.

RElata sunt duplicia, vel { Propria, seu secundum Esse. / Impropria, seu secundum Dici.

Relata secundum dici.

Relata secundum dici sunt, quæ ad se invicem modo quopiam sunt affecta, quorum vno existente, non necesse est alterum sequi; *Sic Scientia ad scibile refertur; scibilia enim multa in primordio mundi extiterunt, priusquam creabatur homo qui ipsa sciret.*

Relata secundum esse.

Relata secundum esse sunt, quorum totum esse in respectu consistit: & quorum vno existente & cognito, alterum necessario existit & cognoscitur: *Sic patur sine filio, vt pater nec existit, nec cognoscitur.*

Quomodo inter se differũt.

Duobus modis relata secundum Dici differunt à relatis secundum Esse, primo quod illa habent essentiam aliquam absolutam in alio prædicamento; *Sic scientia est in qualitate sectio in Actione, licet illa ad scibile, hæc ad secabile referatur*; hæc vero totum suum esse in relatione habent; *Pater nimirum nihil est, nisi ad filium referatur:* Secundo relato secundum Dici cognito, non necessario cognoscitur ejus correlatum; *sensilia enim multa sunt in terræ visceribus, quæ sensum ad quem referuntur non feriunt*; existente vero & cognito uno relato secundum Esse, necessario cognoscitur eius correlatum; *neminem enim Patrem, neminem Dominum vocamus, nisi quem servos, aut filios habere certò scimus.*

Quæ requisita ad relationem.

Ad relationem tria præcipuè requiruntur, 1. Fundamentum, cui relatio innitatur. 2. Terminus duplex, Relatum & Correlatum. 3. Relatio seu respectus quidam inter illos terminos; *Sic homo est fundamentum, pater & filius sunt duo termini relativi; paternitas & filiatio sunt relationes inter eos terminos.*

Proprietates relatorum sunt quatuor.

1 Relata dicuntur ad convertentiam, id est, Cuilibet relato suum correlatum ita respondet, vt vnum possit dici alterius: *vt scientia est scibilis scientia & scibile est scientia scibile; pater est filij pater, & filius est patris filius.*

2 Re-

2 Relata recipiunt magis & minus.

3 Relata recipiunt contraria. *Sic virtus, quæ ad studiosum refertur, vitio contrariatur & amicitia Pyladi & Orestis minor fuit, quam Iohannis & Petri Apostolorum.* Sed istæ duæ proprietates nouissimè nominatæ, neq; omnibus relatis competunt; nihil enim contrariatur *duplo & dimidio:* nec solis, quia conueniunt etiam Qualitati nec relatis vt sunt relata, sed vt qualitate fundantur; *Sic enim scientia ignorantiæ contrariatur vt est habitus, sed non vt ad scibile refertur.*

4 Relata simul sunt naturâ. *Simul vero natura dicuntur,* quæ Posita se ponunt, & perempta se perimunt invicem, & quorum alterum non est alterius causa: si *Posito patre ponitur filius, nec pater vt pater est filij causa, sed vt homo.*

Prima proprietas vtrisque relatis convenit; secunda, & tertia solum relatis secundum dici; quarta solum relatis secundum esse.

Series Relationis.

Relata sunt vel secundum
- Dici, quæ proprie ad hoc prædicamentum non spectant.
- Esse, quæ dividuntur vel
  - Secundum fundamentum, & ita quædam fundantur vel in
    - Quantitate; vt *æquale & inæquale.*
    - Qualitate; vt *Simile & dissimile.*
    - Substantiâ; vt *Pater, & Filius.*
  - Secundũ terminos & sic sunt vel relata
    - Æquiparantiæ, quorum termini sunt eiusdẽ dignitatis: vt *Simile, Æquale.*
    - Disquiparantiæ, quorũ vnum alterum superat; vt *Pater & Filius, Dominus & Seruus.*

CAP. XII.

De Actione & Passione:

ACtio est vis agentis in passum, secundum quam in id quod subijcitur agere dicatur, vt *calefactio, frigefactio.* *Actio.*

Quatuor ad omnem actionem requiruntur. Primo

Quæ ad actionem requiruntur.

agens vt, *ignis*, secundò qualitas secundum quam agit, vt *calor*, tertio patiens vt *aqua*, quarto actionis receptio, vt *ingressus caloris in aquam.*

Actio duplex

Actio est duplex vel { Transiens, quæ immutationem extrinsecus adfert, & est propriè huiusmodi considerationis; vt *cum ignis aquam calefacit.* Imminens, quæ in eodem subiecto quo excitata est terminatur, vt *volitio, intellectio, sensatio.*

Proprietates eius sunt tres

1 Actio omnis passionem infert.

2 Actio recipit magis & minus.

3 Actio recipit contraria.

Sed illæ duæ posteriores proprietates actioni per se non insunt, sed per & propter Qualitates: *Calefactio enim & frigefactio contrariantur, quia calor & frigus sunt contraria qualitates, & aliud alio magis minúsue calefacit, prout magis minúsue calet.*

Series Actionis.

Series Actionis.

Actio dividitur vel ratione { Modi secundum quem agit, & ita est { Imminens. Transiens. vel Causæ & erit vel { Naturalis, & huius tot sunt species, quot sunt potentiarum naturalium. Voluntaria { Corporis, vt *saltatio, natatio* &c. Animi quæ est vel { Intellectus. Voluntaris.

Passio.

Passio est actionis receptio, vt *Calefieri frigefieri.*

Passionis divisio.

Est duplex vel { Transmutatiua, cum realis aliqua mutatio fit in patiente, vt *cum aqua calefit*; hæc *transeunti* actioni respondet. Intentionalis cum nulla fiat euidens mutatio vt *visio*, hæc *imminenti* respondet.

Quomodo à passione in Qualitate differt.

Hæc passio ab illa in qualitate differt, quia hæc est receptio & introductio Qualitatis, illa est qualitas recepta & introducta, licet hoc permanens.

Nota.

In vtroque prædicamento notandum, quod quædam vocabula, figurâ vocis, & terminatione, vim habent actionem aut passionem significandi, vt *docere*

&

& doceri, scribere & scribi; quædam significatione sunt actiua, & significatione passiua, *vt timere, intelligere, videre, & omnia verba sensus*; quædam denique sunt terminatione passiua, & significatione actiua, vt *insidiari, proficisci.*

Proprietates eius tres sunt.

Passio præsupponit actionem. Recipit contraria. Intenditur & remittitur. 1. 2. 3.

Series passionis. *Series passionis.*

Passio est { Naturalis, Animi { Intellectus. / Voluntatis. ; Voluntaria Corporis.

CAP. XIII.

De quatuor vltimis prædicamentis.

VBi est loci notatio, rei, personæ, aut facto accommodata, Vt *in foro esse.* *Vbi.*

Quando est temporis notatio, rei, personæ, aut facto accomodata, vt *nudiustertius.* *Quando.*

Vbi & Quando nec interrogatiue hic sumuntur, vt *quando redit herus? vbi illic scelus qui me perdidit?* nec indefinitè, vt *quando venit plenitudo temporis, Deus misit filium suum*; sed relatiue, Quando enim idem significat quod Aliquando, vel esse in tempore, & indicat affectionem rei, quæ est, fuit, vel erit in tempore, & Vbi ponitur pro Alicubi esse, seu esse in loco, habitudinem notans rei locatæ ad locum, quo circumscribitur, & in quo continetur. *Quomodo hæc sumuntur.*

Situs est rei eiusq; partium positio, vt *Sessio, Statio.* *Situs.*

Habitus est integumenti ad corpus applicatio, vt *togatum esse, ocreatum esse.* *Habitus.*

Proprietates singulorum tres sunt.

1 Non intenduntur & remittuntur.

2 Non habent contraria.

3 Rebus competunt, præsertim corporeis.

Series quatuor prædicamentorum minus principalium.

Vbi est vel { Naturale, Fortuitum, } Vtrumque vel { Commune, vt *in foro esse.* Proprium, *quando aliquid in proprio loco cõtinetur.* } *Series vbis.*

Series Quando.

Quando est vel { Præteritum, *vt in præterito* } *Seculo.* / Futurum, vt *in futuro* } *Mense, vel* / Præsens, vt *in præsenti* } *Anno esse*

Series Situs.

Situs est vel { Naturalis { Animatorum, vt *capitis vel pedis sursum & deorsum.* / Inanimatorũ, vt *hoc vel illo modo sitũ suum habeant.* } / Voluntarius vel fortuitus. vt *pro libito sedeamus, stemus, accumbamus.*

Series Habitus.

Habitus est vel { Naturalis in bruto, vt *calcar in gallo, proboscis in Elephante.* / Voluntarius in homine, estque { Indumenti. / Ornamenti. } / rursus vel { Pœnæ. }

CAP. XIIII.

De oppositione, & ante oppositionem primò de Identitate & Diuersitate.

TErtia pars tractationis de Categorijs sequitur, quæ agit de distinctione quorundam vocabulorum, quæ ad pleniorem prædicamentorum cognitionem conducunt à Posteriori, & obinde appellantur Postprædicamenta.

Postprædicamentum quid

Postprædicamentum verò definitur supplementum quoddam traditum immediatè post prædicamenta, valens ad eorum cognitionem à Posteriori.

Quot sunt.

Quinque sunt post prædicamenta { 1 Oppositio / 2 Modi priorum, / 3 Modi simul, / 4 Motus. } { 5 Modi habendi.

Quæ omnia his versiculis comprehenduntur.

1 Op. 2. pri. 3. mo. 4. simul 5. ha. tot sunt postprædicamenta.

Primum igitur postprædicamentum est Oppositio: sed quia ex rerum convenientia melius cognoscatur earum oppositio, pauca præmittemus de rerum Identitate & Diversitate, postea ad oppositionem descendemus.

Quæ-

Quæcunq; sunt in prædicamentis vel
- Conueniunt, & fiunt idem
  - Genere.
  - Specie.
  - Numero.
- Differunt, & sunt res, vel
  - Diversæ.
  - Oppositæ.

Conueniunt quibus aliquid est commune.

Ea Genere conveniunt quæ eidem generi, vel proximo, vel remoto subijciuntur *sic homo, & brutum in animali vt in proximo, in substantia vt in remoto genere conueniunt.* *Quæ conueniunt genere.*

Conveniunt specie quæ sunt eiusdem speciei individua, vt *Socrates & Plato.* *Specie.*

Numero seu individuo conveniunt, quæ eandem rem singularem designant, siue sint
1. Plura nomina eiusdem rei, vt *gladius & ensis.*
2. Definitum & definitio, vt *hic homo, hoc animal rationale.*
3. Proprium & eius subiectum, vt *Socrates, & hoc risibile.*
4. Accidens & subjectum; vt *Rex, & hic purpuratus.*

Regula.

Quæcunque individuo conveniunt, etiam specie, & quæ specie genere conveniunt, non contrà, Sic *Socrates & Sophronisci filius indiuiduo conueniunt, scilicet in vno particulari homine & proinde in homine, proinde in animali conueniunt, sed nec in vna specie, nec in vno individuo.*

Diversæ res dicuntur quæ inter se differunt, sine omni pugna, vt *aurum & lapis.*

Tripliciter vero res dicuntur diversæ.
- Realiter.
- Formaliter.
- Modaliter.

Res quot modis dicantur diuersæ.

Realiter dicuntur differre, quæ se habent vt res separatæ, & à se invicem seiunctæ, vt *homo & arbor.* *Realis distinctio quotuplex.*

Hæc autem realis distinctio est
- Interna, per interemos terminos.
- Externa, per externos.

Interna.

Interna distinctio rursus est vel
- Subordinata quæ fit per terminos subordinatos, estque vel
  - Generica.
  - Specifica.
  - Numerica.
- Coordinata quæ fit per terminos coordinatos.

Ge-

Generica. Generica distinctio est eorum quæ differunt genere vel proximo, vel remoto: vt *homo, & virtus.*

Specifica. Specifica est eorum quæ ex vno genere orta per essentiales differentias separantur; vel quæ sub speciebus disparatis ponuntur, vt Indiuidua diuersa, sic *homo à bruto, Bucephalus ab Alexandro separatur.*

Numerica. Indiuidualis distinctio, est separatio duorum, aut plurium indiuiduorum, sub vna specie positorum, numero differre quæ dicuntur, vt *Petrus, & Paulus, hæc & illa arbor.*

Coordinata. Coordinata distinctio est quando res per suas causas siue proximas, siue remotas, vel subiectum per sua accidentia, vel accidentia per subiecta distinguuntur, vt *loqui & balare subiecto, risus & fletus causa efficiente differunt.*

Externa. Externa differentia fit, quando res per obiecta, adiuncta, circumstantias loci aut temporis distinguuntur vt *si vnus ab altero per vestes, arma, aut loci distantiam separetur.*

Modalis distinctio. Modalis distinctio est, cum duo entium modi ita distinguantur, vt Essentia, & Existentia, quarum hæc singularium est, illa vniuersalium, sic etiam qualitatum gradus distinguuntur, vt *calor in primo gradu à calore in secundo modaliter differt.*

Formalis distinctio. Formaliter dicuntur differre, quorum vnum sub alterius definitione sumitur, sic omnia quæ sibi inuicē subordinantur inter se differunt, vt *homo & animal, animal & animatū.* His prælibatis ad oppositionē redeo.

Oppositio. Oppositio est duorum simplicium terminorum repugnantia, ita vt nec vnus alteri, nec vterque tertio possit secundum idem, eodemque modo, & tempore conuenire: *idem enim, eodemque respectu, simul pater non est, & filius.*

Opposita quadruplicia Dicuntur autem opposita quadrifariam { Relatiuè. Priuatiuè. Contrariè. Contradictoriè.

Relatiuè opposita sunt quorum vnum consistit ratione alterius, vt *Pater & Filius.* Hæc ex ijs quæ superius in Relatione dicta sunt planius eluceſcant.

Contraria. Contraria sunt quæ sub eodē genere posita maximè à se inuicē distant & idē susceptibili vicissim insunt, à quo se mutuò expellunt, nisi alterū eorū insit à naturâ.

Ad

Ad contraria igitur tria requiruntur, primo vt sint sub eodem genere, scilicet Qualitatis: nam solarum Qualitatum est contrarietas; secundo vt maxime à se invicem distent in natura positiva, id est, vt ambo extrema sint positiva: tertio vt se invicem expellant, nisi alterum eorum insit à natura; *sic calor & frigus in aquâ in pariete albedo & nigredo contrariantur.* *Quæ requiruntur ad contraria.*

Contraria sunt duplicia, Mediata, vel immediata. *Contraria duplicia.*

Mediata sunt quæ medium aliquod habent; *sic inter calidum, & frigidum admittitur tepidum, inter album, & nigrum, intervenit flauum.* *Mediata.*

Immediata sunt quæ nullum admittunt *medium, vt par & impar; sanum & agrum.*

Notandum vero quod triplex est medium, Subiecti vel abnegationis, cui nullum oppositorum convenit; *sic lapis nec pater est, nec filius, nec cæcus, nec videns;* huiusmodi medium habent relata, & priuantia; vel medium proportionis inter excessum & defectum, *sic virtus moralis dicitur in medio consistere;* vel participationis, *sic color viridis est medium:* cuiusmodi medium intelligimus quando contraria mediata nominamus. *Triplex medium.*

Priuatiua opposita sunt priuatio, & habitus; quorum hic præsentiam, illa rei absentiam denotat in subiecto capaci: *sic cæcitas est priuatio visus.* *Priuatiua.*

Ad priuationem igitur tria requiruntur; primo, vt ambo opposita habeant fieri circa idem subiectum, *vnde cæcitas non est auditus, sed visus priuatio,* quia ambo habent fieri circa oculum; secundo vt fiant circa idem subiectum ordine irregressibili: sic *à priuatione ad habitum non datur regressus, si modo priuatio illa sit totalis:* tertio vt tempus sit à natura determinatum; *vnde catulus ante diem decimum non dicatur cæcus.* *Ad priuationem tria requiruntur.*

Priuatio vero duplex est, Totalis, vel Partialis.

Priuatio totalis est priuatio & actus & potentiæ, vt *Si homo nascatur cæcus.* Hîc vero primam potentiam non intelligo, quæ ab animâ sentiente fluit, & omnibus æqualiter inest, sed secundam, quæ à recta organi dispositione emanat, & potest demi. *Priuatio Totalis.*

Priuatio partialis seu actualis est, quæ actum tollit, *Partialis.*

sed

Quomodo distinguuntur.

sed non potentiam, vt *in connivente, aut dormiente est privatio visus, sed non totalis* A quæ hæ duæ species per regressum distinguuntur; à partiali enim, sed non à totali priuatione concedendus est regressus; *vt à somno ad vigiliam, non à morte ad vitam.*

Contradictoria.

Contradictoria oppositio est affirmatio & negatio eiusdem vocis simplicis, *vt homo non homo.*

Hæc omnium est fortissimat quia caret cum participationis, tum abnegationis medio; *nihil enim datur, quod partim est homo partim non homo; aut quod neque homo est, neque non homo.*

CAP. XV.

De modis Priorum & Simul.

Quinq; modi priorum.

QVinq; modis aliud alio dicatur prius, qui omnes his versiculis comprehenduntur.

1. *Tempore.* 2. *Natura,* 3. *Prius ordine, dic &*
4. *Honore.*
5. *Causam causato, dicimus esse prius.*

Tempore.

Tempore prius dicitur quod est altero antiquius: vt *senex puero.*

Natura.

Naturâ prius, à quo non retro commeat consequutio, vt si vnum sit non necesse est duo esse, sic genera speciebus priora sunt, & species individuis, *vt animal homine, & homo Socrate.*

Dignitate.

Dignitate prius, quod altero excellentius dicitur, vt *miles armigero.*

Ordine.

Ordine prius dicitur, quod prius disponitur; vt *exordium narratione.*

Causa.

Causâ prius est, cum consequentia valet ab vno ad alterum, & vnum est alterius causa; *sic hominem esse convertitur cum hac propositione* homo, est; quia enim homo revera est in rerum natura, ideo hæc propositio verificetur, *Homo est.*

Tres sunt modi simul.

1. Tempore, quorum generatio est in eodem tempore; vt *Hippocratis gemellorum,*

2. Na

2 Natura, quæcunq; conuertuntur secundum essendi consequutionem, & neutrum est causa alterius; vt *Pater & filius, Dominus & seruus.*

3. Diuisione, cuiusmodi sunt differentiæ & species idem genus condividentes; vt *rationale & irrationale, homo & brutum.*

CAP. XVI.

De Motu & Modis habendi.

MOtus est successiva vel instantanea mutatio substantiæ aut accidentis, in potentia ad aliam formam, sive internam, siue externam suscipiendam; *vt cum homo generetur, mutatur substantia ad animam rationalem acquirendam; cum paries dealbetur, externa forma inducitur.* — *Motus quid.*

Eius sex sunt species, 1. Generatio, 2. Corruptio, 3. Augmentatio, 4. Diminutio, 5. Alteratio, 6. Latio; quæ per terminos *à quibus* & *ad quos* moventur, definiuntur. — *Sex species motus.*

Generatio est motus à Non esse, ad Esse; vt *quando ex semine patris quod est non ens tale, homo generatur.* — 1 *Generatio.*

Corruptio est motus ab Esse, ad Non esse; vt *quando ex homine viuente fit cadauer.* — 2 *Corruptio.*

Augmentatio est motus à Minore, ad Majorem quantitatem; vt *cum ex paruo surculo, crescit arbor.* — 3 *Augmẽtatio*

Diminutio est motus ex Majore ad Minorem quantitatem; vt *quando homo pinguis, fit macilentus.* — 4 *Diminutio.*

Alteratio est motus ab Vna qualitate, ad Aliam; vt *si aqua frigida, fiat calida.* — 5 *Alteratio.*

Latio est motus ab Vno loco, ad alium; vt *si quis iter faciat ab Oxonio aliõue loco, ad Londinum.* — 6 *Latio.* *Nota.*

Generatio & Corruptio versantur circa Substantiam, & fiunt in momento: Augmentatio & Diminutio circa Quantitatem, Alteratio circa Qualitatem, Latio circa Vbi & in tempore successiuo perficiuntur.

Octo sunt habendi modi, videlicet, 1. Qualitatem vt *Virtutem*; vel 2. Quantitatem, vt *Bicubitum*; vel 3. Vestimentum, vt *Tunicam*; vel 4. Aliquid in parte, — *Octo habendi modi.*

vt

vt *Annulum supra pollicem*; vel 5. Partem, vt *Oculum*; vel 6. Aliquid in vase, vt *Vinum in amphora*; vel 7. Possessionem, vt *Domum*, vel 8. Mulierem, vt *Vxorem*; sed iste habendi modus postremus ab Aristotele habetur pessimus. Hi octo modi his versiculis comprehenduntur.

1. *Affectum*, 2. *Quantum*. 3. *Vestitum*, *dic velus*
4. *Aurum*.
5. *Membrum*, 6. *Contentum*, 7. *Possessio*, 8. *Vir*, *Mulierem*.

Plures forsan modi istis possunt addi, sed hi quos recensuimus: sunt vulgares & præcipui.

Hactenus vox simplex nos protraxit: restat complexa proximo libro enucleanda.

ADITVS

ADITVS AD LOGICAM

Liber secundus.

CAP. I.

De Diuisione huius libri secundum partitionem vocis complexæ.

Vox cõplexa quæ est huius secundi libri subiectũ in tres partes, (vt superiùs ostensum est) dividitur, in complexam,
- Voce tantum;
- Re tantum.
- Re & voce simul.

De complexâ voce tantum agemus in tractatu de Definitione & Divisione. Definitio enim, vt *animal rationale*, & divisio, vt *rationale & irrationale*, licet plures sint voces, vnam tamen rem designant, illa hominem, hæc autem animal.

De voce complexa re tantum in tractatione de Distinctione & Limitatione loquemur; vbi docebimus quomodo Ambigua sunt distinguenda, aut Obscura limitanda & explicanda.

De voce complexa re & voce simul vltimo tractabimus in propositione, vbi primo eius partes, deinde essentiam, tertio, diuisiones multiplices, vltimo affectiones fusius declarabimus.

CAP.

CAP. II.

De Definitione & Diuisione.

Definitio definitionis.

DEfinitio est definiti explicatio, seu euolutio, sic nomen vnum per aliud explicatur; vt *Solstitium est solis statio*; item res vna per aliam priorem euolvitur; vt *Homo est animal rationale.*

Definitio duplex.

Hinc elicitur duplex definitio; Nominalis, aut Realis.

Nominalis.

Nominalis est quæ vocis significationem declarat & fit duobus modis, vel cum ignotius vocabulum notiori explicatur; vt si dicam, *Honestum est quod decet*; vel cum Etymologia seu origo nominis ostenditur; vt *si homo definiatur, qui ex humo factus est.*

Realis.

Realis definitio est, quæ rei essentiam & naturam declarat, de qua hoc loco potissimum agitur.

Realis duplex

Realis hæc definitio est duplex, vel { Germana & essentialis quæ proprie Definitio dicitur. / Accidentalis, quæ vulgo Descriptio appellatur.

Essentialis.

Essentialis definitio est, quæ ex genere proximo, & differentia constitutiua conflatur; vt *Homo est animal rationale*, *Animal est corpus animatum sensile.*

Et quia ex genere constat, necesse est, vt quicquid recte definiatur sit species: quoniam vero differentiam constitutivam habet adiunctam, non potest non esse conuertibilis cum Definito.

Accidentalis

Definitio accidentalis seu Descriptio est, quæ ex proprietatibus aut accidentibus cum genere vnius conflatur *vt Homo est animal bipes, loquendi potentia imbutum.*

Regula.

In omni definitione obseruandum, vt sit breuis, perspicua, & cum definito conuertibilis.

Vt per Definitionem *quid sit*; ita per Diuisionem *quotuplex res sit* intelligatur.

Diuisio quid.

Est autem Diuisio totius in partes resolutio, vel (vt alij definiunt) est latius patentis in membra angustiora deductio; *vt sic animal diuidatur in rationale, & irrationale.*

Di-

Diuisio alia est { Perfecta, seu substantialis. / Imperfecta, seu accidentalis } *Duplex est*

Diuisio perfecta seu substantialis est totius proprie dicti, & perfecti, in partes proprie dictas resolutio. *Substantialis*

Diuisio substantialis tribus modis fiat. Primo quando totum vniuersale diuiditur in partes subiectiuas, id est, cum genus in species, aut species in Individua distribuitur; *vt si animal dividatur in hominem, aut brutum; aut homo in Socratem, Platonem, Aristotelem, & reliqua individua.* *Tribus modis fit diuisio substantialis.*

Secundo quum totum essentiale in partes essentiales discinditur; *vt homo in corpus, & animam rationalem.*

Tertio quando totum integrale in partes integrantes secatur; *vt si aqua dissecaretur in truncum, & artus; aut urbs in domos, templa & plateas.*

Ex dictis diuisionibus prima maximè omnium meretur Diuisionis nomen; reliquæ magis Partitiones quam Diuisiones sunt appellandæ.

Imperfecta diuisio est, cum totum per accidens in partes resoluitur.

Accidentalis diuisio trifariam fiat, vel enim
- Subiectum per accidentia diuiditur; *Vt homines aut liberi sunt, aut serui* *Accidentalis quot modis fit.*
- Accidens per subiecta: *vt bonorum aliud est animi, aliud corporis.*
- Accidens per accidentia; *vt bonorum aliud honestum est, aliud vtile.*

CAP. III.

De Distinctione & Limitatione.

VOx complexa re tantum est, vel Ambiguum, quod Distinctione, vel Obscurum, quod Limitatione indiget.

Distinctio est declaratio seu enodatio vocis ambiguæ in varia sua significata; vt *si lupum distinguamus in hominem rapacem, quadrupedem, & piscem, aut taurum in mortem, animal & sydus.* *Distinctio.*

Distinctio in omni rerum consideratione primum est adhibenda. *Regula.*

Di-

Limitatio. Distinctioni affinis est Limitatio, quæ est determinatio alicuius vocabuli, cum multa possunt simul de eodem attribui; sic *homini vita, sensus, & intellectus attribuuntur*; sed limitandum quomodo hæc accidentia huic subiecto conveniunt, *non enim homo quà homo vivit, sed qua corpus animatum, sentit qua animal, & qua mente intelligit.*

CAP. IIII.

De partibus propositionis.

VOx complexa re & voce, quæ ex pluribus vocibus conflatur, vocatur Oratio.

Oratio. Oratio est vox significans ex instituto, cuius partes aliquid separatim significant, vt *Quæ te dementia cepit?*

Duplex est. Estque vel { Perfecta, quæ perfectum sensum in animo audientis gignit. / Imperfecta, quæ sensum imperfectum parit, vt *homo bonus.*

Perfecta Oratio duplex. Perfecta rursus duplex est, vel non Enuntiativa quæ licet perfectum sensum in animo audientis gignat, non tamen verum quid aut falsum significat, *cuiusmodi sunt omnes orationes deprecatoria, optatiua, admiratiua, & imperatoria, vt Viue memor quam sis ætatis breuis. Quid faciam Roma?* vel Enuntiatiua, quæ à Logicis Enuntiatio, seu Propositio dicitur.

Enuntiatio. Enuntiatio autem est oratio indicatiua, verum aut falsum significans, vt *Homo est animal.*

Eius partes signata. Eius partes sunt, vel { Signantes. / Signatæ.

Partes signatæ sunt Prædicatum, Subiectum, & vtrunq; coniungens Copula.

Prædicatum. Prædicatum est totum illud quod sequitur Copulam.

Subiectum. Copula. Subiectum est illud quod præcedit. Copula est verbum vtrasq; partes connectens, vt *in hac propositione, homo est animal.* Homo *est subiectum*, Est *copula*, Animal *prædicatum.*

Obseruatio. In his summoperè obseruandum, quod non semper vnum vocabulum sed aliquando Oratio, nec quod scri-

criptione seu loquutione, sed quod ordine Syntaxeos verbum præcedit, pro subiecto, & quod ipsum sequitur pro prædicato est habendum: *sic in hac propositione, Ardua ad virtutem via est*, via ad virtutem, *est subiectum*. Est *copula*, ardua *prædicatum*.

Partes signantes sunt, vel { Categorematicæ. / Syncategorematicæ. — *Signantes.*

Partes categorematicæ seu per se aliquid significantes sunt Nomen, & Verbum.

Nomen est vox simplex ex instituto significans, cum nullo temporis discrimine, finita, recta, cuius nulla pars, quicquam separatum significat, *vt homo*. — *Nomen.*

Verbum est vox simplex, finita, recta, tempus adsignificans, cuius partes nihil sejunctim designant, *Vt curro non solum cursum significat, sed tempus præsens, quo quis currit*. — *Verbum.*

Nomen à verbo differt quod illud sine tempore, hoc tempus adsignificat; ambo vero ab Oratione, quod Oratio est vox complexa, istæ vero voces simplices Orationis partes aliquid separatim significant, non autem Nominis, aut Verbi.

Casus nominis & verbi, id est, omnes præter casum rectum, & modum indicativum, sicut etiam nomina & verba infinita, enuntiationem imperfectam faciunt: *vt* Socratis est, *imperfectè aliquid enunciat, nisi addatur Domus, liber, aut aliquid tale: sic etiam, non animal currit, nihil indicat, nisi explicamus quid sit illud non animal*.

Partes syncategorematicæ quæ nihil nisi aliis adiunctæ significant, sunt signa quæ non rem aliquam, sed rei modum ostendunt; vt *Omnis, nullus*. — *Syncategorematica.*

Signa vero sunt duplicia, vel { Vniuersalia, vt *Omnis, quilibet, vnusquisque*. / Particularia, vt *Aliquis, quidam, non Omnis*.

Notandum vero quod adverbia quandoque horum adiectivorum, & pronominum vicem supplent; *sic nusquam idem sonat, quod Nullus: Semper idem quod Omnis: Aliquando quod Aliquis*.

Vltimo obseruandum quod partes propositionis non semper expressæ reperiuntur, sed aliquando im- — *Observatio.*

implicitè includuntur: vnde duplex oritur propositio Explicita, quando quælibet pars explicatur, vt *Homo est Animal*, aut Implicita, vbi vna aut plures partes reticentur. *vt ningit, Cæsar venit*, quam resoluimus addendo copulam & transmutando verbum in participium; *vt cælum est ningens, Cæsar est veniens.*

CAP. V.
De Prædicatione.

FVerunt Propositionis partes, sequitur earum partium dispositio, quæ vulgo Prædicatio appellatur, in qua tota propositionis essentia consistit.

Prædicatio quid. Prædicatio est vera prædicati de subiecto affirmatio, aut negatio.

Quotuplex. Estque duplex. { Ordinata. / vel Inordinata.

Ordinata. Ordinata prædicatio propriè dicitur, quando illud prædicatur, aut subijcitur, quod revera prædicari aut subijci debet; vt in hac propositione, *Homo est Animal*, Animal naturaliter de homine prædicatur, quia supra eum ponitur in serie prædicamentali substantiæ.

Hæc ordinata prædicatio est duplex { Essentialis. / Accidentalis.

Essentialis. Essentialis prædicatio est, quando prædicatum est de essentia subiecti, & quinque modis accidit. Vel cum genus remotum de specie prædicatur: *vt homo est corpus:* vel genus proximum de sua specie, *vt homo est animal*, vel differentia remota de specie, *vt homo est sensilis*, vel differentia proxima de specie immediatè sibi subiectâ, *vt homo est rationalis* vel denique species de suis individuis, *vt Plato est homo:* atque omnes hæ prædicationes dicuntur Vnivocæ, quia prædicatum dicitur de subiecto, & secundum nomen, & nominis rationem.

1
2
3
4
5

Accidentalis Accidentalis prædicatio est quando prædicatum ad essentiam subiecti non spectat, *vt Cæsar est fortis*

Tri-

Tripliciter hæc prædicatio fiat, vel cum
- Proprium dicatur de suo subiecto, *vt homo est risibilis.*
- Accidēs de substantia cui inest prædicetur, *vt homo est albus.*
- Accidens accidēti attribuatur *vt hoc album est dulce.*

Hæ prædicationes vocantur Paronymicæ seu Denominatiuæ, quia prædicatum de subiecto dicitur secundum nomen tantum, & non secundum nominis definitionem.

Inordinata prædicatio est vbi nullus seruatur ordo naturalis in prædicando, vt *Animal est homo*, vbi *homo* qui est quid inferius, *de animali* prædicatur quod est ipso superius. *Inordinata prædicatio quid.*

Inordinata prædicatio est duplex
- Præter ordinem.
- Contra

Quotuplex.

Prædicatio contra ordinem est, quando inferius de superiore prædicatur, *vt animal est homo.*

Prædicatio præter ordinem est quando idem prædicatur de seipso, *vt hic homo est Petrus.*

His inordinatis prædicationibus possumus addere falsas & figuratas, sed illæ ab omni arte, hæ à Logicâ sunt longissimè amouendæ.

CAP. VI.

De diuisione propositionis secundum substantiam.

HActenus de propositionis partibus & partium dispositione, sequuntur eius diuisiones tribus modis sumendæ, vel secundum
- Substantiam, in Categoricam & Hypotheticam.
- Quantitatem, in
  - Vniuersalem,
  - Particularem,
  - Singularem,
  - Indefinitam.
- Qualitem, in affirmantem & Negantem.

Diuisio propositionis.

Iuxta communem versiculum, *Qua ca. vel. hyp. qualis ne. vel aff. Vn quanta? par. in fin.* *Diuisio propositionis secundū substantiā.*

Primo autem de diuisione secundum Substantiam. *Qua: ca, vel, hyp.* id est, si quæratur quænam sit hæc vel

vel illa propositio, respondere debemus, *Categorica vel Hypothetica*: vt quærenti quænam sit hæc propositio *Homo est animal*, respondendum est, *Categorica*.

Categorica. Categorica seu simplex propositio est, quâ vnum prædicatum vni subiecto attribuitur, aut ab eodem adimitur, *vt homo est animal, homo non est lapis.*

Duplex. Est duplex; Pura, vel Modalis.

Pura propositio est in qua prædicatum cum subiecto disponitur sine expresso dispositionis modo, *vt Homo est animal.* Hæc etiam rursus subdiuidirur in Propositionem *secundi adiecti*, in qua solum verbum substantivum [Est] subiecto additur; *vt Socrates est, Plato est*: quæ ii resolvantur idem sonant, quod *Socrates est existens, Plato est existens*, & Propositionem *tertij adiecti*, vbi tres enuntiationis partes simul explicantur, *vt Socrates est animal, Plato est animal.*

Modalis. Modalis est quæ aliquo dispositionis modo afficitur.

Modi quatuor Modi vero sunt quatuor. { Necesse, Possibile, Contingens, Impossibile.

Necesse. Modus *Necesse* significat eiusmodi dispositionem quæ aliter se habere non potest, siue ea necessitas sit simplex & absoluta; vt *Necesse est hominem esse rationalem*; siue ex suppositione, *vt necesse fuit Messiam venire, scilicet ex suppositione promissionis diuinæ.*

Impossibile. *Impossibile* notat repugnantiam inter prædicatum & subiectum, siue ea sit absoluta, *vt impossibile est Deum esse finitum*, siue ex suppositione, *vt impossibile est nos Deum videre*; hoc supposito, quoad in carne remanemus.

Possibile. *Possibile* significat rem quæ nondum est esse posse *vt possibile est ludentem vincere.*

Contingens. *Contingens* notat rem quæ est, posse non esse; *vt Contingens est hominem stantem sedere.*

Sensus. In his vero propositionibus de *Possibili* & *Contingente* duplex sensus est obseruandus, { Compositus. Diuisus.

Compositus. Compositum sensum voco eiusmodi sententiam, quâ res manens talis possit vno & eodem tempore contraria suscipere; *vt Possibile est calidum esse frigidum,*

dum, quasi diceremus, *Possibile est calidum manens calidum, esse frigidum*; & ita sensus compositus est falsus.

Diuisum appello, quando affirmatur, rem, quæ nunc est talis, posse alio tempore fieri non talem; & ita *possibile est calidum esse frigidum, id est aquam quæ nunc est calida alio tempore frigidam fieri.* *Diuisus.*

In omnibus Modalibus, hoc generaliter notandum, quod ex duabus partibus constant, Dicto, & Modo: Modus præcedit, Dictum sequitur copulam: vt *Necesse est hominem mori*, *Necesse* est modus, *Hominem mori* est dictum. *Nota.*

Hypothetica seu composita propositio est, quæ constat ex pluribus propositionibus aliqua coniunctionę vnitis, *vt si equus volet, habet pennas.* *Hypothetica.*

Hypotheticæ propositionis quinque sunt species,

		vnitus nota	
Conditionalis, quæ	Copulatiua, quæ		Conditionali, vt *si ambulet pedes habet.*
			Copulatiua, *vt homo est animal & est rationale.*
	Disiunctiua, quæ		Disiunctiua, *vt vel nox est, vel dies.*
	Causalis, quæ		Causali, *vt Dies est, quia Sol lucet.*
	Temporalis, quæ		Temporali, *vt dum quis currit, mouetur.*

Quinque species.

Omittitur nonnunquam nodus, venustatis gratiâ; *vt obsequium amicos, veritas odium parit.* *Nota.*

CAP. VII.

De diuisione propositionis secundum qualitatem.

SEcunda diuisio propositionis est secundum Qualitatem, *Qualis, e: vel aff.* id est, si interrogetur, qualis est aliqua propositio, respondere debemus; Est *Affirmatiua* aut *Negatiua*. *Secunda propositionis diuisio.*

Affirmatiua propositio est, in qua prædicatum cum subiecto coniungitur; *vt homo est animal.* *Affirmatiua.*

Negatiua est, quæ prædicatum à subiecto disiungit, *vt homo non est lapis.* *Negatiua.*

Vtraque rursus est, vel { Vera. / Falsa.

Vera. Vera id quod res est enunciat, *vt Socrates homo.*

Falsa. Falsa aliter rem indicat, quàm reverà est, *vt Socrates est Leo*

Et quia res in propositione aliquando necessa veræ sunt, aliquando manifestè falsæ, nonnunqua vero nec planè veræ nec omnino falsæ, hinc plex oritur propositio, *Necessaria, Impossibilis, C tingens.*

Necessaria. Necessaria propositio est, in qua attributum cessariò subiecto coniungitur, *vt Fortitudo est tus.*

Impossibilis. Impossibilis est, cum fieri non possit, vt ita se habeat, ac ipsa oratio declarat, *vt lapis sentit.*

Contingens. Contingens est cuius extrema nulla necessitate hærent; *vt Socrates est doctus.*

Obiter vero hîc notandum discrimen inter propositionem Finitam, & Infinitam; atque Affirmantem & Negantem.

Nota. Negans enim semper habet vel signum aliquod gatiuum, *vt Nullus neuter*, toti propositioni præfixu vt *Nullus homo est lapis*; vel notam negantem [*Non*] copulæ additam, *vt homo non est lapis.*

Ad propositionem vero infinitam constituend sufficit, si [*Non*] subiecto, vel prædicato aut vtriq addatur, non autem copulæ; sic *Non homo est anim* est propositio Infinita, sed Affirmans, vt *Homo non animal*, est propositio Finita sed Negans.

CAP. VIII.

De Diuisione Propositionis iuxta Quantitatem.

Tertia diuisio propositionis. VLtima Propositionis diuisio est secund Quantitatem. *Vn. quanta par. ind. sing.* Q renti enim quanta est propositio assignat spondemus, est *vniuersalis, particularis, singularis, & definita.*

Vniuersalis propositio est quæ habet vniuersalis signum subiecto expressè additum; *vt Nullus homo est lapis, Omnis homo est animal.* *Vniuersalis.*

Notandum vero quod hoc signum *Omnis* aliquando distributiuè, aliquando collectiuè sumatur. *Omnis duobus modis sumitur*

Distributiuè sumitur, quando significat prædicatum posse distribui in ea quæ subiecto continentur; sic hæc propositio, omnis homo est animal, notat animalis naturam Socrati, Platoni & cuilibet particulari homini tribui posse. *Distributiue.*

Estque iterùm, Distributiuum, vel in { Genera singulorum. / Singula generum.

Prædicatum in singula generum distribuitur, quando singulis individuis subiecto contentis potest communicari; *Omnis arbor est corpus animatum.*

Prædicatum in genera singulorum discinditur, quando non in singula individua, sed in individuorum certos ordines & classes distribuitur; vt *Omnes homines saluabuntur*, est ac si diceres *Homines ex omni ordine ac genere erunt seruati.*

Collectiuè sumitur [*Omnis*] quando subiectum sub collectione numericâ ita distribuitur, vt prædicatum in inferiora distribui non possit; *vt Omnes planetæ sunt septem, Omnes Apostoli fuerunt duodecim.* *Collectiue.*

Signum omnis *Collectiuum*, vt & *Distributiuum* in genera singulorum imperfectè & secundario vniuersalem propositionem facit. *Regula.*

Particularis propositio est quæ notam particularem subiecto addit; vt *Aliquid in hoc libro est difficile.* *Particularis.*

Singularis propositio est, cuius subiectum est singulare seu individuum; siue proprio nomine expressum, seu pronomine demonstratiuo assignatum; *vt Socrates fuit insignis philosophus, hic homo est egregius poeta.* *Singularis.*

Hæc à particulari propositione differt, quod particularis semper notat Vagum, hæc Determinatum individuum.

Nota vniuersalis singulari subiecto addita, nihil significat præter individuorum collectionem; *vt Omnes Herodes fuerunt crudeles.* *Regula.*

Indefinita propositio est, quæ nullum signum subiecto *Indefinita.*

iecto expressè additum habet; vt *Homo est animal, Lapis non sentit.*

Reg. Hæc in materia necessariâ æquipollet Vniuersali, in Contingenti Particulari; *vt Homo est animal idem sonat, quod, Omnis homo est animal. Homo est doctus, idem quod aliquis homo est doctus.*

Hactenùs de triplici propositionum diuisione: tres eius affectiones proximè sequuntur.

CAP. IX.

De Oppositione Enunciationum.

Oppositio. TRes sunt propositionum affectiones, Oppositio, Æquipollentia, Conuersio.

Oppositio est duarum propositionum pugna quæ ex eodem subiecto & prædicato constant.

Tribus modis fit. Tribus modis fit hæc pugna, vel secundum
- Qualitatem solùm, vt *Contraria & subcontraria.*
- Quantitatem solùm, vt *Subalterna*
- Vtramque simul, vt *Contradictoria.*

Contraria. Contrariæ sunt duæ enuntiationes vniuersales, quarum altera affirmat, altera negat; *vt Omnis homo est rationalis. Nullus homo est rationalis.*

Subcontraria Subcontrariæ sunt duæ particulares, hæc aiens, illa negans: *vt Quidam homo est iustus, Quidam homo non est iustus*

Subalterna. Subalternæ sunt duæ propositiones, vniuersalis scilicet & particularis pariter aientes, aut pariter negantes; *vt Omnis amor nescit modum; Aliquis amor nescit modum.*

Contradictoria. Contradictoriæ constant ex vniuersali & particulari quarum altera affirmat, altera negat; *vt Omnia amicorum sunt communia. Quædam amicorum non sunt communia.* vel sunt duæ singulares; *vt Cæsar fuit tyrannus, Cæsar non fuit tyrannus.*

Regulæ.

1 Contrariæ ambæ possunt esse simul falsæ; vt in *materia contingenti*, nunquam simul veræ.

2 Sub

2 Subcontrariæ nunquam simul falsæ reperiuntur, sed veræ quandoq; in materiâ contingenti; vt *Aliquis homo est doctus, aliquis homo non est doctus.*

3 In subalternis si vniuersalis propositio sit vera, vera etiam est eius particularis.

4 Contradictoriæ non possunt esse simul veræ, aut simul falsæ.

In torâ hac propositionum discordia diligenter videndum, vt ijdem termini eôdem modo significent. Primò enim cauendum, ne termini sint ambigui, *vnde ex nihil nihil fit, & ex nihilo aliquid fit, non repugnant, quia fieri in priori propositione sumitur progenerari in posteriori pro produci*; secundò aduertendum, vt subiectum & prædicatũ intelligatur κατὰ τὸ αὐτὸ, secundum eandem partem, vnde non opponuntur; *Minerua est glauca, Minerua non est glauca: glauca enim est secundum oculos, sed non reliquas corporis partes.* Tertiò oppositio fiat πρὸς τὸ αὐτὸ, secundùm eundem respectum; *vnde Sol obscuratur, Sol non obscuratur, non sunt oppositæ propositiones, quia obscuratur respectu nostri non sui ipsius.*

Quartò vt opponantur propositiones ἐν τῷ αὐτῷ, ratione eiusdem temporis, *vt Paulus fuit Romæ Paulus non fuit Romæ, non repugnant, quia vtrunq; verum est alio atque alio tempore.*

Hactenùs de oppositione propositionum; nam de terminorum oppositione priori libro tractauimus; quæ inter se differunt, quòd vna simplex, altera complexa oppositio dicitur.

CAP. X.

De Æquipollentia propositionum.

Æquipollentia.

ÆQuipollentia est propositionum verbis discrepantium conuenientia in sensu; vt *Semper nocuit differre paratis, & nunquã non nocuit differre paratis.*

Tribus modis fit.

Tribus modis fit æquipollentia pro triplici collocatione notæ negantis, *Non*: Nam *Præ contradict. Post, contrar. præ, postq; subaltern.*

1 *Præ-contradict:* hoc est, si dentur duæ propositiones contradictoriæ, *v.c. Omnis homo est animal, Aliquis homo non est animal,* statim æquipollent, si notam negatiuam signo vniuersali præponamus; *vt Non omnis homo est animal, aliquis homo non est animal.*

2 *Post contrar.* id est, si pronuncientur duæ contrariæ; vt *Omne animal sentit, Nullum animal sentit,* fiant æquipollentes, si post signum universale, nota *Non* ponatur, vt *Omne animal sentit, Nullum non animal sentit.*

3 *Præpostq; subaltern.* hoc est, si duæ subalternæ proferantur; *vt aliquis amor nescit modum, Omnis amor nescit modum;* statim æquivalebunt, notam negatiuam ponendo ante & post signum; vt *Non omnis non amor nescit modum, Aliquis amor nescit modum.*

Has æquipollentias hisce versibus exprimere conati sunt logici.

Non omnis, quidam; non omnis non, quasi nullus.
Non nullus, quidam sed nullus non, valet, omnis.
Non aliquis, nullus; non quidam non, volet omnis.
Non alter, neuter; sed neuter non præstat vterq;.

Nota.

Inæquipollentia præcipuè observandum, vt subiectum & prædicatum si non verbis, re tamen & sensu semper sint eadem.

CAP. XI.

De conuersione propositionum.

Conuersio.

COnuersio propositionis est permutatio subiecti in locum prædicati, & prædicati in locum subiecti, eâdem semper remanente qualitate vtriusque propositionis.

Nota.

In conuersione duæ propositiones occurrunt considerandæ, Prior Conuersa, posterior Conuertens appellatur, *vt Nulla ambitio est virtus, Nulla virtus est ambitio:* illa *conuersa*, hæc *conuertens* nuncupatur.

Con-

Conuersio est duplex, { Inæqualis, seu per accidens in qua Quantitas mutatur. } Simplex. *Conuersio duplex.*
{ Æqualis, in qua eadem in vtraque propositione manet Quantitas, estque } Per contrapositionem.

Conuersio simplex est, quando extremis commutatis eadem seruatur Quantitas. Sic vertuntur, E. I, niuersalis negatiua & particularis affirmatiua; vt *Nullus lapis est homo, Nullus homo est lapis. Aliquis larritio est vitium, Aliquod vitium est larritio.* *Simplex.*

Conuersio per contrapositionem est, quando eadem manente Quantitate, termini finiti in infinitos mutantur, ita conuertuntur *A. O.* vniuersalis affirmatiua & particularis negatiua, vt *Omne honestum est laudabile, Omne non honestum est non laudabile. Aliquod bellum non est vtile, Aliquod non bellum non est non vtile.* *Per contrapositionem.*

Conuersio inæqualis seu per accidens, est quando transpositis terminis minuitur quantitas, ita transponuntur *A. E.* vniuersalis affirmans & negans vt *Omnis homo est animal, Aliquod animal est homo, Nulla perseuerantia est pertinacia, Aliqua pertinacia non est perseuerantia.* *Per accidens.*

Triplex hæc conuersio hoc disticho comprehenditur.

E I. simpliciter conuertitur. E. A per acci.
A. O per contra; sic fit conuersio tota.

Quatuor hæc vocales *A E I O.* Qualitatem & Quantitatem propositionum indicant iuxta hos versiculos.

Asserit A negat E sed vniuersaliter amba.
Asserit I. negat O. sed particulariter amba.

In conuersione hæc summoperè obseruanda. Primò vt nulla sit ambiguitas terminorum, *Ideò Christus est vitis, & homo est species*, non conuertuntur, quia illa est figurata, hæc à vocibus primæ ad voces secundæ notionis procedit. Secundò vt totum subiectum conuertendæ fiat prædicatum conuertentis. Ex cuius defectu non sequitur: *Mus rodit panem, ergo, Panis rodit murem, sed aliquid rodens panem est mus.* Tertia, vt nominum casus & verborum tempora obliqua rectificétur, Vnde *aliqua arbor est in agro, non sic* *Obseruatio.*

conuertitur, Ergo, *aliquis ager est in arbore, sed aliquid existens in agro est arbor, ita non sequitur, Senex fuit puer* Ergo *puer fuit senex, sed quidam qui fuit puer est senex.*

Verùm satis à me dictum puto de essentiâ, divisionibus & affectionibus enunciationis: vltimò restat Discursus postremo libro pertractandus.

ADITVS

ADITVS AD LOGICAM

Liber secundus.

CAP. I.

De Natura & Diuisione Discursus, cuius ratione hic liber in varias partes secatur.

SECT. I

IN primo libro de vocibus simplicibus, in secundo de complexis egimus, quatenus per illas prima, per has secunda mentis operatio dirigitur: restat iam tertia Logicæ pars tertiam mentis operationem dirigens uæ vocatur Discursus.

Discursus.

Discursus est actus humanæ mentis, per quem à noto ad ignoti cognitionem pervenimus. Est duplex, Inferens, & Ordinans.

Ordinans.

Ordinans est cum intellectus humanus ab vna parte doctrinæ ad aliam procedit, adminiculo præceptorum Ordinis, & Methodi.

Inferens.

Inferens est quando vna propositio ex alia probatur; & vocatur Argumentatio.

Argumentationis, duplex consideratio.

Argumentatio verò ista duobus modis consideratur à Logico, vel quoad formam seu optimam singularum partium connexionem, vt inde fiat bona consequentia atque in quatuor species diuiditur, *Syllogismum, Inductionem, Enthymema & Exemplum*: vel quoad materiam quæ concluditur, & sic in tres partes distribuitur; *Apodicticam* cuius materia est necessaria, *Topi-*

SECT. I

cam quæ concludit ex probabilibus, *Sophisticam* quæ ex materia fallaci & captiosa argumentatur.

Generalis divisio huius libri.

Hinc est quòd tertium hunc librum in tres partes distribuimus, prima aget de Argumentatione quoad formam, secunda de Argumentatione quoad materiam, tertia de Methodo & Ordine, totidem à nobis sectionibus suo quæque loco pertractanda.

CAP. II.

De Argumentatione & eius formali divisione.

Argumentatio.

ARgumentatio est oratio qua quis rei de qua loquitur fidem facere conatur, *vt Homo futilis tacere nequit, Ergo non est ad consilium vocandus.*

Tria in argumentatione consideranda.

Tria sunt in Argumentatione consideranda, Antecedens, Nota illativa, Consequens.

Antecedens notam illationis præcedit, & quandoq; ex duabus propositionibus constat, vt in Syllogismo, quandoq; ex una, vt in Enthymemate.

Consequens est posterior pars argumentationis notam subsequens, & vocatur Conclusio.

Nota illationis est nodus quidam vtrasq; partes contingens. Huiusmodi sunt, *Ergo, Igitur, proinde, itaq;*, quæ propter concinniorem orationis structuram nonnunquam reticentur, *vt Vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit, [Miloni Clodium occidere licet.* Hic *vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit,* sunt duæ propositiones, quæ vnum antecedens constituunt: *Miloni Clodium occidere licet*, est consequens, & sequitur, *Ergo* illationis notam subauditam.

Divisio argumentationis.

Quatuor vt iamiam diximus sunt argumentandi formulæ:
- Syllogismus,
- Enthymema,
- Inductio,
- Exemplum.

His addunt alij Soritem, Dilemma, Violentum, quæ licet argumentationes propriè non dicantur, quia medio carent, quoniam tamen multùm suadent, non sunt omnimodò negligendæ; & proinde quatuor per-

perfectioribus argumentandi formulis peractis, in fine huius sectionis de istis paucula dicemus. SECT. I

Harum omnium Argumentationis specierum perfectissima est *Syllogismus*, *Enthymema* verò perfectius *Inductione*, *Inductio Exemplo*. De istis omnibus suo ordine.

CAP. III.

De Syllogismi partibus & Diuisione.

SYllogismus est oratio, in qua quibusdam ritè positis & concessis, aliquid diuersum ab ijs quæ posita sunt necessariò sequitur, propter ea quæ fuerunt posita. *Syllogismus.*

Ita his duabus præmissis positis, { *Omne turpe est fugiendum.* / *Omnis voluptas est turpis.*

Necessariò sequitur concludendum, *Ergo, quædam voluptas est fugienda.*

In syllogismo primò principia ex quibus formetur, deinde diuisionem eius considerabimus.

Principia syllogismi sunt, vel { Interna, vt Termini & Propositiones. / Externa, vt Dictum de Omni, & de Nullo. *Principia Syllogismi.*

Termini sunt ex quibus propositiones syllogisticæ conficiuntur, & in quos syllogismus vltimò resolnitur. *Terminus.*

Tres verò sunt termini { *Duo extremi, quorum vnus Maior, alter Minor dicitur.* / *Vnus Medius, qui vulgò Medium appellatur.*

Maior terminus est prædicatum conclusionis, & in Maiore propositione cum Medio ponitur. *Maior.*

Minor terminus est subiectum conclusionis, & in Minori vnà cum Medio collocatur. *Minor.*

Medius terminus in vtrâq; præmissâ capitur, & nunquàm ingreditur Conclusionem. *Medius.*

Sine medio nihil potest concludi: cum enim omnis quæstio duabus partibus constat, re de qua quæritur, quæ *Subiectum* quæstionis vocatur, & re quæ de subiecto quæritur, quæ appellatur *Prædicatum* quæstionis; & cùm nihil seipsum probare possit, *Quare medium necessariò requiritur.*

hinc

SECT. I

hinc est quòd tertio opus est termino, qui vtrosque priores coniungat & copulet; ideoq; à Logicis Medium nuncupatur. v. g. *Ad probandum omnem libidinem esse malam*, medium aliquod sumerem, puta *ingratum esse Deo*, quod primò cum prædicato quæstionis coniungerem, dicendo, *Omne ingratum Deo, est malum*, deinde cum subiecto, addendo, *Omnis libido est ingrata Deo*, quæ ita secum concordantia facilè hanc conclusionem elicerent, *Ergo libido est mala*.

Cautio prima

In terminis syllogismorum inprimis obseruandum, vt nec plures nec pauciores sint quàm tres; non pauciores, quia sic nulla foret connexio, quùm extrema non possint per semetipsa disponi; nec plures, quia quartus necessariò perturbat dispositionem; medium enim qua medium semper refertur ad duo.

Sunt autem quatuor termini vel expressè quùm totidem suo ordine in syllogismo disponantur, vel implicitè, quando vnus trium terminorum est ambiguus.

Cautio secunda.

Secundò cavendum ne isti termini mancisint aut mutilati, sed vt eodem modo inferantur in Conclusionem; quo sumpti fuerunt in præmissis; non igitur termini abstracti cum concretis, obliqui casus cum rectis, notiones secundæ cum primis confundi debent. Vnde hæ conclusiones non rectè sequuntur, *Iustitia est qualitas, homo est iustus*, Ergo *homo est qualitas*. *Animal est genus, Homo est animal*, Ergo *Homo est genus*.

Propositio.

Propositio syllogistica est oratio affirmans, aut negans aliquid de aliquo, in ratiocinatione.

Differt ab Enunciatione priori libro explicatâ non re sed ratione, quòd hæc est oratio extra argumentationem, illa in argumentatione aliquid affirmat aut negat.

Tres sunt syllogismi propositiones, Maior, Minor, Conclusio.

Maior.

Maior propositio est prima syllogismi propositio, orta ex connexione Medij cum maiori extremo: appellatur κατ' ἐξοχὴν *Propositio* à proponendo, quoniam in argumentatione primò proponitur, & præ cæteris præfigitur.

Minor.

Minor est secunda propositio, orta ex connexione medij

cum

cum minori extremo; vocatur à Cicerone *Assumptio*, quia ad maiorem in probando assumitur. SECT. I

Conclusio est vltima propositio syllogismum concludens, orta ex connexione maioris & minoris extremi. Appellatur inde *Complexio*, quia vtraque extrema complectitur. *Conclusio.*

Hæc si probetur, appellatur *Conclusio*, si probanda proponatur, *Quæstio*, seu Problema dicitur.

In his propositionibus, primò obseruandum, vt omnes non sint negantes, secundò vt non sint simul particulares: vertiò vt si altera præmissarum particularis sit aut negatiua, eodem modo Conclusio deteriorem partem semper sequens, colligatur: quarto, vt Medium nunquam conclusionem ingrediatur: quas leges Logici his versibus complexi sunt. *Obseruatio.*

Syllogizari non est ex particulari.
Neue negatiuis, recte concludere si vis.
Si qua præit partis sequitur conclusio partis.
Si qua negata præit, Conclusio sitq; negata,
Lex generalis erit, medium concludere nescit.

Principia externa syllogismi sunt duo Canones certitudinis, quorum alter respicit syllogismos affirmantes, & vocatur *Dictum de Omni*, alter negantes concernit, & appellatur *Dictum de Nullo*. *Principia externa.*

Dictum de omni est, quando quicquid de aliquo subiecto vniuersaliter affirmatur, etiam ei de quo illud subiectum dicitur, attribui potest. *Vt omne animal est substantia, Omnis homo est animal*, Ergo, *Omnis homo est substantia*, est syllogismus in quo *Dictum de omni* euidenter cernitur, quia *Substantia* quæ attribuitur *animali*, *de homine* quoque prædicatur, propterea quod *animal* sub se *hominem* comprehendit. *Dictum de Omni.*

Dictum de Nullo est, quando prædicatum vniuersaliter de subiecto negatur, & ita remouetur ab omnibus ijs quæ subiectum in sua latitudine comprehendit: Sic iste syllogismus, *Nullus lapis est animal, Omnis adamas est lapis*, Ergo, *Nullus adamas est animal*, habet manifestum *dictum de Nullo*; nam prædicatum maioris *Animal*, vniuersaliter à subiecto remouetur *Dictum de Nullo.*

sub-

SECT. I subiectum verò *scilicet lapis* in se *adamantem* continet; *Ergo* de illo quoque *Animal* rectè negatur.

Syllogismi diuisio. Syllogismus dividitur in { Categoricum. / Hypotheticum.

Categoricus. Categoricus est, qui ex vtrâque propositione Categoricâ constat.

Hypotheticus Hypotheticus consistit ex alterâ, vel vtrâque propositione Hypothetica.

His aliæ Syllogismi diuisiones possunt addi in *affirmativum*, & *negativum*, *universalem & expositoriũ*, *directum & indirectum*: sed prima illa diuisio quam adduximus est maximi momenti, scilicet *in Categoricum*, & *Hypotheticum*, cæteris igitur diuisionibus omissis de *Categorico & Hypothetico* Syllogismo loquemur, & primò de *Categorico*, quia ex illo Syllogismi fiunt Hypothetici.

CAP. IIII.

De Modis & Figuris Syllogismi.

SYllogismus Categoricus formaliter consideratus ad Figuras & Modos tanquam ad certos quosdam cancellos & classes redigitur.

Figura est debita medij dispositio cum extremis.

Figura. *Modus.* Modus est index Qualitatis & Quantitatis propositionum. A Figura differt, quòd Figura notat terminorum, modus propositionum dispositionem.

Figura tres. Tres sunt figuræ quæ oriuntur ex triplici medij dispositione: vel enim medium est subiectum maioris, & prædicatum minoris propositionis,, & fit *Prima Figura*, vel in vtraque præmissa prædicatum, & fit *Secunda*: vel in vtraque subiectum, & oritur *Tertia*, iuxta istos versiculos:

Sub præ prima.
Bu præ secunda.
Tertia bu sub.

Modi 14 Modi verò sunt quatuordecim, quatuor primæ Figuræ, & totidem secundæ, sex autem tertiæ, qui omnes his Versibus comprehenduntur.

Barbara, Celarent, Primæ, Darij; Ferioq;.
Cesare, Camestres, Festino, Baroco Secundæ,
Tertia grande sonans; edit Darapti Felapton.
Adiungens Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

In quolibet horum modorum tres reperiuntur vocales, totidem propositionibus in Syllogismo respondentes, earum qualitatem & quantitatem propalam ostendentes, iuxta versus priùs habitos: *Affirit A, negat E,* &c. Sic *A* in omni syllaba in *Barbara* reperta, notat quamlibet propositionem in illo modo universaliter affirmare.

Prima figura est quando medius terminus medio loco collocatur, vt subiectum sit maioris, & minoris prædicatum, Huius quatuor sunt modi directè concludentes. *Prima figura.*

Bar *Omne animal sentit.*
ba *Omnis homo est animal.* Ergo
ra *Omnis homo sentit.*
Ce *Nullum animal est lapis.*
la *Omnis homo est animal.*
rent Ergo, *Nullus homo est lapis.*
Dar *Omne turpe est fugiendum.*
i *Aliqua voluptas est turpis.* Ergo
j *Aliqua voluptas est fugienda.*
Fe *Nulli lascivi sunt legendi.*
ri *Aliquis Poeta est lascivus.* Ergo,
o *Aliquis Poeta non est legendus.*

Huius figuræ maior semper est vniversalis, minor vbique affirmans. *Regula.*

Secunda figura est in quâ medius terminus in vtraque præmissâ prædicatur. Eius quatuor sunt modi. *Secunda.*

Ces *Nemo liberalis cupit aliena.*
a *Omnis avarus cupit aliena;* Ergo,
re *Nullus avarus est liberalis.*

SECT. I Cam *Omnis prudens est temperans.*
cs *Nullus lascivus est temperans.*
tres *Nullus lascivus est prudens.*
Fes *Nullum scelus est excusabile,*
ti *Aliqua culpa est excusabilis.* Ergo
no *Aliqua culpa non est scelus.*
Bar *Omnis fraus est prohibita.*
o *Quædam mercatura non prohibetur.* Ergo
co *Quædam mercatura non est fraus.*

Maior huius figuræ semper est vniversalis; maior aut minor semper affirmans.

Tertia figura habet medium in vtraque præmissa subiectum. Eius sex sunt modi.

Dat *Omnis homo est rationalis.*
ap *Omnis homo est animal.* Ergo
ti *Quoddam animal est rationale.*
Fe- *Nulli electi damnantur.*
lap *Omnes electi peccant.* Ergo
ton *Quidam peccatores non damnantur.*
Boc *Aliquod bellum non est fugiendum.*
ar *Omne bellum est cruentum.* Ergo
do *Quoddam cruentum non est fugiendum.*
Dis *Quidam vocati salvantur.*
am *Omnes vocati peccant.* Ergo
is *Quidam peccatores salvantur.*
Dat *Omnis sapiens est beatus,*
is *Quidam sapiens cruciatur dolore.* Ergo
j *Quidam cruciatus dolore est beatus.*
Fer *Nulla severitas placet,*
is *Aliqua severitas est bona.* Ergo
en *Aliquod bonum non placet*

Nota. Minor huius figuræ semper est affirmans, conclusio semper particularis.

Reg. Modales syllogismi eodem modo conficiuntur quo isti puri, si *Necesse* pro *Omnis*, *Impossibile* pro *Nullus*,

Con-

Contingens pro *Aliquis* concludendo substituatur.

CAP. V.

De Reductione.

QVoniam inter Syllogismos iam enumeratos alij alijs sunt imperfectiores, & propterea reductione egent, de istis & istorum reductione pauculà addemus.

Reductio est mutatio Syllogismi secundæ aut tertiæ figuræ in Syllogismum primæ. *Reductio.*

Duplex est reductio, Ostensiua, & Reductio per impossibile.

Ostensiua est quando vel conuersione tantùm, vel conuersione & transmutatione simul præmissarum, Syllogismus aliquis secundæ vel tertiæ figuræ reducitur ad Syllogismum primæ, eâdem conclusione vel eius Conversâ remanente. *Duplex est.*

Reductio per impossibile est ostendere valorem Syllogismi, cogendo aduersarium ad absurdum; sumptâ conclusionis contradictione cum altera præmissarum. *Reductio per impossibile.*

Modum reductionis literæ initiales, & intermediæ ostendunt, nam B. C. D. F. in modorum initio indicant ad quem modum primæ figuræ quilibet imperfectus modus est reducendus: C. M. P. S. in medio & fine monstrant, quomodo hæc reductio fit perficienda, C. enim reductionem per impossibile, M. propositionum transmutationem, P. attenuatam, & S. simplicem conversionem designant, iuxta hos versiculos.

S. vult simpliciter verti P. verò per acci:
M. vult transponi. C. per impossibile duci.

Exempli gratia. B in *Baroco* & *Bocardo*, principio notat modos ad *Barbara* esse reducendos; eandemque reductionem per impossibile fieri C. in medio monstrat; & proinde necesse est, vt alicuius propositionis contradictio substituatur. Exempli gratiâ formetur hic Syllogismus in

Ba-

SECT. I

Bar *Omnis homo est animal.*
oc *Aliqua planta non est animal.* Ergo,
o *Aliqua planta non est homo.*

Huius Syllogismi maior maneat, & conclusionis contradictio fiat minor, & minoris conclusio, ad hunc modum;

Bar *Omnis homo est animal*
ba *Omnis planta est homo.* Ergo
ra *Omnis planta est animal.*

Bocardo eodem modo est reducendus, nisi quòd in hoc minor, vt in superiore maior propositio semper est servanda, & proinde cõtradictio conclusionis fiat maior, & maioris conclusio.

Hi duo modi solum *per impossibile* reducuntur, reliqui omnes *per ostensiuam reductionem*, Reductio verò per impossibile ideò fit, vt eorum ignorantia omnibus patefiat, qui conclusionem probabilem in his modis non admittunt: vt si protervus quisquam non admiserit *Aliquam plantam non esse hominem*, illud quod est omnium absurdissimum, reductione factâ, necesse est vt admittat, dum eius contradictorium concedat, nimirùm, *omnem plantam esse hominem*, quippe aut hoc aut illud in contradictorijs necessariò verum est.

Reliqui Syllogismi *per reductionem ostensiuam* iuxta literarum ordinem sunt reducendi.

Ita in *Cam-es-tres* C notat ipsum reduci debere ad *Celarent*, M. indicat propositionum transpositionem; S. in medio ostendit fieri debere simplicem conversionem, vt in hoc exemplo patet.

Cam *Omnis homo est animal.*
es *Nullus lapis est animal.* Ergo
tres *Nullus lapis est homo.*
Ce *Nullum animal est lapis*
la *Omnis homo est animal.* Ergo
rent *Nullus homo est lapis.*

Ita in conversione *Darapti* D. notat ipsum ad Darij esse reducendum. P. in medio designat minoris conversionem per accidens, vt

Da-

Dar *Omnis pius est felix.* Sect. 1
ap *Omnis pius est exosus.* Ergo
ti *Aliquis exosus est felix*
Dar *Omnis pius est felix*
i *Quidam exosus est pius.* Ergo
j *Quidam exosus est felix.*

Ex his quæ diximus facile patet, quomodo reliqui modi secundæ & tertiæi figuræ ad primam possunt reduci, modò discentes id fideliter in memoria teneant, quod priùs in propositionum Conversione didicerunt.

Cap. VI.

De Syllogismo Hypothetico.

Hactenus de Syllogismi categorici modis & figuris loquuti sumus, proximè ad Hypotheticum deueniendum, qui ita à Categorico dependet, vt nisi ad eum reducatur, omninò vitiosus est habendus.

Syllogismus Hypotheticus est duplex; vel { *Purè Hypotheticus.* / *Hypotheticus ex parte.* } *Syllogismus Hypotheticus duplex.*

Syllogismus merè Hypotheticus est qui habet omnes propositiones Hypotheticas, vt { *Si animal sit, est etiam substantia.* / *Si Leo sit, est animal.* / Ergo / *Si Leo sit, est substantia.* }

Syllogismus ex parte Hypotheticus est qui constat ex maiori propositione Hypothetica, & minore Categorica.

Estque vel { Conditionalis. / Disiunctivus. }

Conditionalis est qui constat maiori propositione conditionali; *vt si sol luceat dies est, sol lucet,* Ergo *dies est.* *Conditionalis.*

Tota

SECT. I Tota vis huius Syllogismi dependet à connexione antecedentis & consequentis.

Nota. Ind. 1. Notandum igitur est, quod ab assumptione Antecedentis ad assumptionem consequentis valet illatio; sed non à positione consequentis ad positionem antecedentis, nisi termini sunt reciproci, vnde non valet, *Si homo est, animal est, sed animal est,* Ergo *homo est.* Sed potius dicendum, *homo est,* Ergo *animal est.*

Reg. 2. A remotione consequentis ad remotionem antecedentis valet illatio; non autem à remotione antecedentis ad remotionem consequentis, nisi in terminis reciprocis: vnde invalidus est Syllogismus, *Si homo sit, animal est. sed non est homo.* Ergo, *non est animal,* valet autem iste, *Si homo sit, rationalis est, sed est rationalis,* Ergo *est homo;* huius enim Syllogismi termini sunt reciproci & conuertibiles.

Reductio eius ad Categoricum. Hic Syllogismus ad Categoricum reduci potest, si vis consequentiæ loco maioris ponatur, *vt si animal est, sentit,* in Categoricum resolvitur, dicendo *Omne animal sentit, Homo est animal,* Ergo *homo sentit.*

Quod si in maiore plures termini se offerunt, ad pauciores sunt reducendi: *vt si Deus irascatur peccatis. Gentiles non sunt iusti,* sic reducitur. *Quibus Deus irascitur ij non sunt iusti, at Gentilibus propter peccata irascitur,* Ergo *Gentiles non sunt iusti.*

Disiunctiuus. Hypotheticus disiunctivus est qui loco maioris propositionem disiunctivam habet, *vt Aut dies est, aut nox, sed dies est,* Ergo, *nox non est.*

Nota. Tota eius vis consistit in membrorum disiunctione & oppositione; non enim possunt esse subordinata nec mutilata, sed plena esset eorum repetitio.

Quando valet. Valet hic Syllogismus quatuor modis.

Quando ponitur antecedens, vt tollatur consequens: *vt iustus est aut iniustus,* sed *iustus est,* Ergo *non iniustus.*

2 Quando consequens tollitur, vt ponatur antecedens: *vt Dies est aut Nox, non est Nox,* Ergo, *Est Dies.*

3 Quando negatur antecedens, vt ponatur consequens: *vt aut Dies aut Nox est, non est Dies,* Ergo, *est Nox.*

4. Quando

SECT. I

4 Quando ponitur consequens, vt negetur antecedens: *vt Aut homo est aut brutum, sed est brutum,* Ergo. *non est homo.*

Reductio Syllogismi disiunctiui ad Categoricum.

His Syllogismi disiunctiui, in conditionales resolvuntur & ipsi demùm in Categoricos, *sic, Aut Nox est aut Dies,* resolvitur in hanc propositionem, *Si Dies est Nox non est,* vnde rursus Categoricè concludimus

Nullum tempus nocturnum est diurnum.

Hoc tempus est nocturnum, Ergo,

Hoc tempus non est diurnum.

His addi potest coniunctivus Syllogismus, vbi maior est propositio Hypothetica coniunctiua; sed quia in affirmantibus mera est nugatio, *vt si quis dicat, Socrates est Philosophus, & bonus vir,* quid sumendum? *num hoc quòd sit Philosophus vel illud quòd sit bonus vir?* quorum vtrumque antea concessum est, & obiade copulatiui Syllogismi tantùm sunt negatiui. Sed quia negatiua argumentatio ex copulatiuis constans, idem infert quod disiunctiua, potiùs ad disiunctiuam ipsam retulimus, quàm distinctam tractationem extrueremus.

CAP. VII.

De Enthymemate.

Enthymema.

SEcunda argumentationis species est Enthymema, quod est Syllogismus imperfectus, in quo alterutra præmissarum reticetur, *vt homo est animal,* Ergo, *est corpus.* In Enthymemate prior propositio dicitur Antecedens, posterior consequens.

Eius partes.

Quomodo perficitur.

Quæ verò præmissarum sit adiungenda, ex antecedentis & consequentis terminorum inspectione cognoscatur: si enim in antecedente & consequente idem sit subiectum, deest maior, si idem prædicatum, minor abest; *vt Temeritas est vitium,* Ergo, *temeritas est fugienda,* maiore caret, quia idem est subiectum vtriusque præmissæ; quod si propositionem addamus illam, *Omne vitium est fugiendum,* hoc imperfectum Enthymema perfectus fiet Syllogismus. Ita, *Homo est animal,* Ergo, *Socrates est animal,* est Enthymema, in

quo

SECT. I

quo minor deest, scilicet *Socrates est homo.*

Vnde Enthymema falsum sit.

Si Enthymema sit falsum, accidit vel quoniam vna præmissarum est falsa, vel quod consequens non recte ab antecedente dependet; sic si quispiam argumentaretur, *Homo est animal, Ergo Homo volat* argumentum eius est negandum, quia consequens non recte ab antecedente dependet, nisi concederemus *omne animal volare.*

CAP. VIII.

De Inductione.

Inductio.

TErtia species est Inductio, quæ fit cum ex pluribus singularibus elicitur generalis conclusio.

Nota.

Per singularia vero hîc intelligo & Individua, & Partes, vnde euenit, quòd Inductio duobus modis fiat, quando procedimus vel à singularibus ad vniversale, vel à partibus ad totum.

Quod si singularium aut partium enumeratio sit valdè prolixa, addenda est aliqua forma solennis, vt sunt, *sic in alijs, non datur aliquid dissimile, sic in cæteris.*

A singularibus ad vniversale.

Malè perijt Dionysius, malè Phalaris, malè Nero, malè Caligula, nec datur aliquod dissimile exemplum, Ergo *omnes Tyranni malè perierunt.*

A partibus ad totum.

Plebs Romana optimè de Milone sentit, equestris ordo optimè sentit, Senatus optimè sentit, idem de cæteris ciuibus est dicendum, Ergo *totus populus Romanus optimè de Milone sentit.*

Cautio.

In hac argumentatione summoperè cavendum, vt enumeratio singulorum plena sit & perfecta & ne quæ partium dissimilitudo reperiatur, vnde hæc Inductio non valet, *Socrates, Plato, & Themistius fuerunt docti,* Ergo *omnes homines sunt docti,* Secus enim res se habet in Corydone, & Gryllo.

Quomodo ad Syllogismum reducatur.

Inductio ad Syllogismum primæ figuræ reducitur, posita loco maioris tali propositione, in qua prædicatum conclusionis de particularibus seu singularibus omnibus, siue enumeratis, siue intellectis, tanquam de medio dicatur; & addetur minor in qua de sub-

subiecto conclusionis eadem singularia dicantur, vt *Dionysius, Phalaris, Nero, Caligula malè perierunt.* SECT. I

Sed isti omnes fuerunt Tyranni. Ergo,

Omnes Tyranni malè periorunt.

CAP. IX.

De Exemplo.

Exemplum.

QVarta ratiocinandi forma est Exemplum, quando vnum singulare per aliud probatur, vt, *Catilina dedit panam motæ seditionis*, Ergo, *Iste seditiosus puniri debet.*

Quomodo ab Inductione & Syllogismo differt.

Differt ab Inductione & Syllogismo, quòd Syllogismus ab vniversalibus ad particulare, Inductio à particulari ad vniversale, Exemplum ab vno particulari ad aliud eiusdem naturæ procedit.

Quomodo dissoluendum.

Dissolvimus exemplum ostendendo partium dissimilitudinem, sic *Laterensis fuit accusatus quia consulatum affectavit*, Ergo *Cicero est accusandus*, non valet quia alter per ambitum, alter citra ambitum affectavit.

Reductio Exempli ad Syllogismum.

Exemplum ad vnum Syllogismum nullo modo reducitur, quia ex quatuor terminis constat; v.g. si propositum sit probare, *Periculi plenum esse Anglos cum Scotis bellum gerere, adferendo simile exemplum de Thebanis & Athenienſibus, qui finitimi erant, & infeliciter bellum gesserunt*; necesse est si Syllogisticè concluderetur, vt quatuor sumerentur termini, ex quibus duplicem Syllogismum extrueremus.

Bellum gerere cum finitimis est medius terminus, *Periculi plenum*, maior.

Minor est *bellum Anglorum cum Scotis.* Quartus terminus est similis tertio, & est *bellum Thebanorum cum Athenienſibus.* Ex his terminis duo efficiuntur Syllogismi, quorum prior vocatur Prosyllogismus, principalis. v.c.

Prosyllogismus.

Bellum Thebanorum contra Athenienſes fuit malum.

Bellum Thebanorum contra Athenienſes fuit contra vicinos. Ergo.

Bellum contra vicinos est malum.

Syl-

SECT. I

Syllogismus principalis.

Bellum contra vicinos est malum.

Bellum Scotorum contra Anglos est bellum contra vicinos. Ergo

Bellum Scotorum contra Anglos est malum.

Hi duo Syllogismi ad hunc modum in vnum Enthymema rediguntur.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit malum, Ergo, *etiam Scotorum contra Anglos:* huius consequentiæ ratio est, quia vtrumque fuit contra finitimos, qualia bella solent esse mala.

CAP. X.

De alijs minùs perfectis argumentandi formulis.

QVatuor istæ de quibus egimus argumentandi formulæ sunt magis principales: restant iam aliæ imperfectæ, quæ ratione materiæ magis quàm formæ concludunt.

Inter has primo occurrit Sorites, quæ est concatenatio propositionum, & series coaceruatæ, quâ prædicatum Prioris propositionis fit subiectum sequentis, donec primum prædicatum cum postremo subiecto componatus: ita ratiocinatur D. Paulus. *Quos præcognouit prædestinauit, quos prædestinauit, vocauit, quos vocauit iustificauit, quos iustificauit glorificauit.* Ergo *quos præcognouit glorificauit.*

Nota. Hæc argumentatio ex paucioribus quàm quatuor propositionibus non constat, & valet quando ab imâ specie ad summum genus per intermedia ascendimus; vel à causis ad effectus proximos, qui rursus sunt aliorum effectuum causæ.

Quando vitiosa. Vitiosa est, quando termini diuersarum Categoriarum confunduntur, vel causæ per accidens confundantur cum causis per se, vel vna propositio sit negatiua, vel propositio particularis in secundo aut tertio loco ponatur, vel quando peccat contra vnam limitationem primæ regulæ anteprædicamentalis, supra quam hoc argumentandi genus fundatur.

In

CAP. VII.

De Syllogismo Didascalico.

Quis est vsus syllogismi didascalici.

VT Syllogismo Demonstrativo vtimur in scientijs, ita didascalico in artibus & practicis disciplinis, quando in ipsis aliquid probamus ex propria rei de qua agitur naturâ, & per causam; in ijs enim, sicut in scientijs, propria principia & reperiri possunt & explicari; & licet ars res singulares efficit, vtitur tamen principijs vniversalibus per experientiam collectis in operando. *Sic in Medicina, quæ est ars factiua, probo hæc dulcia huic febricitanti non conuenire, quia omnia dulcia vertuntur in bilem: item in Ethicis probo felicitatem esse in numero honorabilium, quia principium est cuius gratia omnes omnia agunt, item, virtutẽ moralem esse laudabilem, quia in medio eritate est posita.*

Quomodo differt à Demõstratiuo, quomodo á Dialectico.

Differt à syllogismo Dialectico, quia didascalici principia sunt propria, Dialectici vero communia; à Demonstrativo quia alter circa artes, alter circa scientias versatur: aliàs Demonstrativus & Didascalicus per omnia conveniunt, & proinde ab vberiori tractatione abstineo, quoniam quæ de Didascalico sunt dicenda dilucido satis apparent in ijs quæ de Demonstratione iampridem diximus.

CAP. VIII.

De Syllogismo Topico & locorum diuisione, inprimis verò de locis Personarum.

Argumentatio probabilis.

ARgumentatio τοπικὴ seu probabilis est, quæ in vtranque contradictionis partem ex principijs communibus opinionem parit.

Communia principia quæ dicantur.

Communia principia voco vel axiomata topica, quæ per omnes disciplinas se expandunt, vt *Cui conuenit vnum coniugaterum; eidem conuenit alterum; Cui competit Definitio eidem competit Definitum*: vel sunt propositiones probabiles, quæ omnium aut plurimorum hominum iudicijs cõsentiunt, quæ ideò dicuntur Com-

SECT. 2. Communia principia, quia non ex ipsarum rerum de quibus agitur natura, sed ex communi opinione trahuntur, vel denique sunt propositiones quæ vni quidem disciplinæ propriæ sunt, sed pluribus quæstionibus in eadem disciplina sunt communes. v. g. *Omne corpus vi sentiendi præditum est animal, ad naturalem philosophiam propriè spectat, sed quia probationi plurium quæstionum inseruit, vt quando quæratur de homine, leone, equo, an sint animalia,* non iniuriâ inter probationes Dialecticas enumeretur.

Opinionem parere. Opinionem vero parere est producere incertam & debilem cognitionem eorum, quæ aliter se habere possunt.

Quomodo argumentatio probabilis differt à necessaria. Tribus modis argumentatio probabilis à necessaria differt: necessaria vnam contradictionis partem statuit & confirmat; probabilis circa vtramvis eius partem æqualiter versatur; necessaria constat ex principijs propriis, probabilis ex communibus; necessaria firmam cognitionem parit, probabilis solummodo opinionem.

Hæc autem opinio per certas rationes hominum animis infunditur, quæ vulgo appellantur, τόποι seu probabilia argumenta.

Argumentum Argumentum est quod ad aliquid arguendum est affectum.

Arguere. Arguere autem est vim quandam habere, quâ alterum accipiat aliquam lucem, vt appareat quale sit & quomodo eius ratio se habeat.

Hæc argumenta ex Locis Topicis depromuntur.

Locus Topicus quid? Locus vero topicus est sedes argumenti, seu index, demonstrans ex quo fonte sumendum sit argumentum, quo confirmanda est propositio, de quâ dubitatur.

Quæruplex. Loci sunt duplices, Personarum, aut Rerum.

Loci Personarum sunt, quibus vtimur in laudibus aut vituperiis personarum, & licet hi loci Rhetorici appellentur, & pertinent ad demonstratiuum genus, obiter tamen Dialecticis materiis nonnunquam intexuntur, & proinde leui penicillo hic breuiter sunt delineandi.

Vndècim sunt personarum loci, à quibus ad earum laudem aut vituperium argumentemur.

Loci personarum vndecim. 1 A Nomine, vt ex *Verrinomine Cicero* ostendit

ADITVS AD LOGICAM.

SECTIO SECVNDA

Libri tertij.

CAP. I.

De Diuisione Argumentationis.

Argumentatio quoad materiam diuiditur in necessariã seu Apodicticam. probabilẽ seu Dialecticam. Fallacem seu Sophisticam

quæ concludit ex materia necessaria. probabili. Captiosa.

Argumentationis diuisio.

Inter has argumentationes de apodictica pro materiæ necessitate primo dicemus.

Argumentatio necessaria est, quæ in scientijs & artibus ex proprijs earum principijs conclusionem probat. *Argumentatio necessaria quid, quotuplex.*

Quum enim disciplinarum aliæ sunt Theoreticæ, quæ cognitione veritatis consistunt, aliæ practicæ quæ in rerum actione aut effectione versantur; vtræque autem probandi ac docendi ea quæ ipsis subijciuntur, ex proprijs principijs, vim facultatemque habeant: hinc fit quod duplex oritur Argumentatio necessaria, vnam Demonstrativam, alteram Didascalicam appellamus.

SECT. 2.

Demonstratiua.

Demonstratiua est, quam ad scientiam comparandam accommodamus, vt si probemus in naturali Philosophia, hominem esse risibilem, quia est rationalis, aut lunam pati Eclipsim, quia terra interponitur.

Didascalica.

Didascalica est, quâ in arte aliqua vtimur ad certum aliquid confirmandum, *vt si concludamus in Medicina dulcia calidis naturis non competere, quia citò vertuntur in bilem.*

Quomodo inter se differũt

Et licet hæ duæ argumentationes quadam generali materia, quia ambæ fiunt ex propositionibus necessarijs & propriis; & fine generali, quia simul firmam cognitionem pariunt consentire videantur: si tamen impensiùs consideremus, videbimus easdem διὰ πάσων dissentire; nam principia propria scientiarum ex quibus demonstratiuè concludimus sũnt res necessariæ; artis verò principia vel hominis industriâ generantur, aut si sunt necessaria in sua naturâ ratione tamen vsus & applicationis in artificis manu sunt posita; præterea finis Demonstrationis est certa cognitio in qua mens acquiescit, at Didascalicæ argumentationis finis ad actionem aut effectionem dirigitur. Medicus enim non acquiescit in morbi cognitione per suas causas & symptomata, sed procedit ad expulsionem morbi cum sua causâ.

Nos priori loco de argumentatione demonstratiuâ, & in illa primò de eius definitione, secundo de illius diuisione, vltimo de affectionibus breviter, & quantum res patitur aperte agemus.

CAP. II.

De definitione prima demonstrationis.

DEmonstrationis definitio petitur aut à fine eius ad quem collimat, vel à materia ex qua constituitur.

Prima definitio demonstrationis.

Finis eius est Scientia; vnde Demonstratio ab *Aristotele* dicitur Syllogismus, qui scientiam parit.

In quâ definitione primo quid Scientia est, inde quomodo acquiritur ostendemus.

Sci

SECT. 2.

Scire quid. Eius conditiones.

Scire est causam cognoscere, propter quã res est, quòd illius causa sit, & qnòd aliter se habere nequit. Adscientiam igitur quatuor requirũtur, primò vt causa cognoscatur, secũdò vt illa causa sit proxima, tertiò vt cognoscatur, quatenus est illius rei causa, id est, vs cõnexionẽ causæ cum effectu cognitã habeamus; quartò, vt certus sit animus rem aliter se habere non posse. Ex his colligimus duplicẽ esse Scientiæ certitudinem, vnam ratione *obiecti seu rei scibilis*, quando causam eius proximam apprehendimus, alteram ratione *subiecti seu animi scientis*, vt scilicet certus, sit rem aliter se habere non posse; certus autẽ est, quia causam cognoscit, quâ cognitâ necessariò cognoscitur effectq.

Duplex scientia certitudo.

Tria de scientiã necessaria

Prætereà quod ad scientiæ acquisitionem attinet, cognoscendum est tria ad omnem scientiam necessariò requiri,
- Subiectum.
- Principia.
- Affectiones.

Subiecti conditiones 4.

Subiectum cuiuslibet scientiæ quatuor conditiones requirit, primò vt sit ens per se, secundò vt sit prægnitum, tertiò vt affectiones & propria principia habeat, quartò vt eius consideratio nulla alia sit, quàm vt his omnibus substernatur. *Sic corpus naturale est subiectum Physiologiæ, & in eo omnes hæ conditiones simul concurrunt.*

Nota.

Per subiectum autem scientiæ substantiam solam non intelligo; sæpenumerò enim accidentia sunt variarum scientiarum subiecta: *vt numerus Arithmeticæ, magnitudo Geometriæ*, quæ licet in alia scientia possunt demonstrari, vt in Physicâ; in propriis tamen scientijs nunquam demonstrantur, sed prægnoscuntur & *quod* sint & *quid* significent.

In quolibet subiecto duo occurunt consideranda.
- Res considerata,
- Modus considerandi.

Reg. 1.

Vna res considerata pluribus scientiis potest communicari, at modus considerandi in iisdem alius est atque alius, *sic in scientiâ naturali naturale corpus est Subiectum, & res considerata: modus verò ipsum considerandi est quà naturale; idem etiam est res considerata in Medicinâ, non autem quà naturale, sed quà sanabile.*

SECT. 2. Reg. 2.

Scientia subalternans & subalternata habent eandem rem consideratam & eundem modum considerandi; in hoc solùm differunt, quòd scientia subalternans subiectum considerat ab omni materia & sensibili qualitate seiunctum, sed subalternata idem contrahit ad materiam sensibilem; *vt Arithmetica de numero agit nullam habente sensibilem qualitatem. Musica in eodem sono adiuncto versatur, quare Musica subordinata dicitur & veluti filia, Arithmetica subalternans & tanquam mater.* Hoc autem si ita se habet, talem subalternationem in solis Mathematicis reperire necesse est, quòd in ijs tantùm res cum sensibili materiâ, nonunquam existunt, nonnunquam mente & cogitatione separantur.

Principia quæ.

Principia scientiæ sunt ea quibus in aliqua disciplinâ nihil est prius.

Sunt duplicia, Essendi vel Cognoscendi.

Essendi.

Essendi principia sunt, quæ dant esse rei. *sic materia & forma sunt principia essendi in corpore naturali.*

Cognoscendi.

Cognoscendi principia sunt, quæ non ad essentiam, sed ad cognitionem rei conducunt.

Quomodo differunt.

Differunt quòd principia essendi sunt principia cognoscendi, sed non contrà. Præterea essendi principia sunt res simplices, neque semper cognoscuntur, sed aliquando demonstrantur à posteriori, *vt hominem rationalem esse demonstramus, eo quòd est risibilis.*

Cognoscendi verò principia sunt voces complexæ seu propositiones, quæ sine vllâ probatione in suâ scientiâ accipiuntur, aut si probanda sunt in alia scientiâ probantur.

Hæc cognoscendi principia sunt duplicia, Propria, vel Communia.

Cognoscendi principia duplicia.

Communia.

Principia communia sunt quæ omnibus aut pluribus artibus, & scientijs communicantur: sic principium illud contradictionis; *Quidlibet est vel non est*, vbique veritatem obtinet, & omnibus disciplinis accommodatur; Item *si ab æqualibus æqualia demas ea quæ remanent erunt æqualia*, est principium cùm Arithmeticum cum tùm Geometricum magnitudinibus & numeris commune. Hæc vulgo ἀξιώματα & Dignitates appellantur.

Propria.

Principia propria sunt, quæ ad vnam duntaxat scien-

entiam spectant; vt sunt in Geometria, *A quolibet puncto ad quodlibet punctum lineam rectam duci posse*, in Medicina, *Contraria contrarijs sanantur*, in Physica, *Ex nihilo nihil generatur*. Hæc pro diversa ratione Hypothesis, Postulata, & Definitiones vocantur. SECT. 2.

Nota.

Principia communia ad Tropicam, non Demonstrativam argumentationem spectant, nisi quatenus extrà demonstrantibus inseruiant, ad principia propria confirmanda.

Affectio.

Affectio est accidens proprium quod per se & essentialiter subiecto scientiæ inhæret.

Tres sunt eius conditiones, primo vt inhæreat, secundo, vt per se inhæreat, id est, vt naturam & essentiam propriam subiecti consequatur. Tertio vt præcognoscatur, *quid* eius nomen significat; *Quod* autem & *Cur sit* per demonstrationem innotescat.

Nota.

Quod in vna scientia est affectio, in alia potest esse subiectum: sic *Magnitudines & numeri accidentia sũt in Physiologia sed in Mathematicis subiecti locum tenent.*

His tribus partibus scientiæ respondent, totidem partes demonstrationis. Subiectum de quo demonstratur; Principia per quæ fit demonstratio & Affectio quæ demonstratur *vt si demonstremus risibilitatem esse affectionem, qua homini vt primo subiecto inheret per rationalitatem, tanquam per causam proximã*; tum enim veram risibilitatis scientiam acquisivimus; & hac ratione Demonstratio dicatur Syllogismus scientificus.

CAP. III.

De secunda definitione Demonstrationis.

FIne Demonstrationis exposito, dicendum est de mediis, quæ ad finem conducunt, seu de materia ex qua Demonstratio conficitur, vt scientiam pariat.

Materia Syllogismi quinque notis constat.

Materia eius quinque notis insignitur, quia omnes Aristoteles in hac secunda definitione sigillatim enumerat,

Demonstratio est Syllogismus scientificus: qui con-

SECT. 2. constat ex veris, primis, immediatis, notioribus, & prioribus & causis conclusionis.

Prima conditio.

Prima conditio est vt constet ex veris, *seu vt alii addunt*, necessariò veris. Veræ autem propositiones dicuntur, quorum prædicata verè dicantur de subiecto, & quo arctiori vinculo prædicatum cum subiecto vnitur, eo magis eluceſcit veritas. Quum igitur istæ propositiones debent esse summoperè veræ, inde est, quod haberentur apprimè necessariæ.

Tres gradus necessitatis

Hinc est quod Aristoteles tres necessitatis gradus enumerat.

- κατὰ παντὸς, seu de Omni
- καθ' αὑτὸ seu per se.
- καθ' ὃ λαπρῶτον, seu Quatenus ipsum.

Primus Gradus. Eius conditiones.

Κατὰ παντὸς, De omni est quod omni semper convenit. Duæ igitur requiruntur conditiones, vt propositio sit de Omni; Vniversalitas subiecti, vt prædicetur de omnibus subiecto contentis, *vt in vere verum est quòd omnis arbor viret*. Vniversalitas temporis, vt prædicatum subiecto attribuatur sine vllâ temporis aut loci exceptione, *vt Omnis homo est animal*; si prior conditio solùm adsit, vocatur, *De Omni priori sticum*, si addatur posterior, dicitur *de Omni posteriori sticum*. Hoc κατὰ παντὸς differt à dicto de Omni in Syllogismi regulis, quòd illud ad vnam propositionē, sed *Dictum de Omni* ad totum Syllogismum refertur; præterea *Dictum de Omni* solùm subiecti vniversalitatem requirit, sed Κατὰ παντὸς vniversalitati subiecti perpetuitatem temporis addit.

Secundus Gradus. Primus & secundus modus dicendi per se

Καθ' αὑτὸ, seu per se quadrifariam dicitur. Primus est quando prædicatum est de subiecti definitione, *vt Homo est rationalis*. Huius quinq; statuuntur prædicata, Genus, 1. Remotum, & 2. Proximum, differentia 3. Remota, & 4. Proxima, & denique 5. Definitio.

Secundus modus est, quando subiectum est de definitione prædicati; vt *Homo est risibile*. Huc spectant omnes propositiones quarum prædicata sunt propriæ affectiones.

Vni-

Vtrique modi duas conditiones requirunt, prima vtrisq; communis est, vt scilicet nexus sit essentialis inter prædicatum & subiectum; secunda facit ipsos a se mutuò differre; nam ad primum modum requiritur, vt prædicatum sit de essentia subiecti, ad secundum, vt subiectum sit de essentia prædicati.

Sect. 2.

Duæ conditiones.

His duobus modis *per se* opponitur vnus modus dicendi *per accidens*, quando scilicet nullus est essentialis nexus inter prædicatum & subiectum *vt Omnis Corvus est niger.*

Primus modus dicendi per accidens.

Hæc enim propositio est κατὰ πάντος, non autem καθ' αὑτὸ, seu per se.

Tertius modus dicendi per se est, quando existentia de substantia dicitur: *vt Socrates est.*

Tertius modus dicendi per se.

Huic opponitur secundus modus dicendi per accidens, cum existentia de accidente enunciatur, *vt Albedo est.*

Secundus modus per accidens.

Sed ille tertius modus ad demonstrandum est inutilis, quod illius termini non sint realiter distincti. *Existentia* enim non est res distincta *à re existente*, nec est accidens reale, sed intentionale.

Quartus modus dicendi per se est, cum causa efficiens aut finalis de effectu, aut effectus de ijsdem causis, prædicatur, *vt Iugulatus interiit*: Huic opponitur modus tertius prædicandi per accidens, in quo causa fortuita vel valdè remota, de effectu prædicatur, *vt me ambulante coruscauit.*

Quartus modus dicendi per se & tertius per accidens.

Καθ' ὅλα πρῶτον, quatenus ipsum est, in quâ attributum de subiecto non tantùm vniversalitèr, & per se, sed etiam primo, immediatè, & reciprocè prædicatur, *vt Omne viuens nutritur.*

Tertius Modus necessitatis.

Hæc necessitas tum reperitur cum prædicatum subiecto conveniat quatenus subiectum est tale, seu cum reduplicatione subiecti; *sic Coruo simul conueniunt volatus & crocitatio, sed volatus, vt est auis, crocitatio vt est Corvus*, quocirca *Corvus crocitat*, est quatenus ipsum non autem *Corvus volat.*

Tria sunt prædicatorum genera in hoc necessitatis gradu. Primum est propriorum accidentium, *vt homo est risibilis*; secundum est specificarũ differentiarum, *vt homo est rationalis*; Tertium est proximarum causarum, *vt quod viuit, nutritur.*

Quæ sunt in tertio necessitatis gradu.

SECT. 2. Inter dictos necessitatis gradus posterior est semper priori perfectior; primus enim solùm subiecti vniversalitatem notat, cum perpetuitate temporis; secundus addit nexum essentialem, tertius reciprocationem. Qnum autem Aristoteles dicat, quòd *per se, & quatenus ipsum* idem sunt, illud intelligendum est de *per se* strictè sumpto, & verum est in primo modo, non nisi differentia proxima, aut tota definitio sit prædicatum; in secundo verò modo semper veritatem obtinet, quòd ibidem affectio de proprio subiecto dicitur; nonnunquam etiam in quarto reperitur, si modò sit nexus definitivus inter causam & causatum, *vt inter Eclypsin & terræ obiectionem*, cum Eclipsis, sine terræ obiectionis mentione causalitèr definiri nequeat.

Reg. 1.

Reg. 2.

Primus gradus necessitatis in omni propositione cuiuslibet demonstrationis cernitur.

Secundus etiam & tertius vbique reperitur, si medium Demonstrationis sit causa vtriusque extremi; vt *Omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis*; Ergo, *omnis homo est risibilis*; vbi *rationale*, non *risibilitatis* solùm, sed etiam *hominis* causa est: quòd si medium sit causa solius maioris extremi, & non minoris, Propositio & conclusio sunt *Quatenùs ipsum*: minor verò tantùm abest, vt *Quatenus ipsum*, habeatur, vt aliquando non fit *per se*. v.g. *Omne corpus sphæricum recipit lumen per incrementum*; *sed luna est corpus sphæricum*, Ergo, *Luna recipit lumen per incrementum*. Hîc *Luna est sphærica*, est de *Omni*, non autem *per se*, nec *quatenus ipsum*, vera tamen est demonstratio.

Secunda conditio.

Secunda conditio demonstrationis est, vt constet ex primis & immediatis. Prima autem seu immediata propositio dicitur, quandò inter eius prædicatum & subiectum nullum intercedit medium, quod sit causa inhærentiæ prædicati in subiecto; *vt omnis homo est risibilis*.

Immediatas propositiones.

Propositio duobus modis dicitur prima seu immediata, vel ratione causæ, quæ nullam habet mediam causam, per quam demonstrari potest: vel ratione subiecti, quandò prædicatum non inest alteri subiecto priori.

Potest autèm propositio esse prima ratione subiecti,

cti, quæ non est prima ratione causæ; sic *homo est risibilis*, est prima ratione subiecti, quia *risibilitas* primò *homini* inest, non autem ratione causæ, quia *risibilitas homini inest per rationalitatẽ*; nam *rationalitas* in causando est *risibilitate* prior; sed *homo est rationalis*, vtroque modo est propositio prima, non solùm ratione subiecti sed etiam causæ.

In omni Demonstratione maior est immediata ratione causæ, quòd in illa medius terminus cum maiore extremo (cuius causa est) coniungitur: conclusio autem immediata est immedietate subiecti, quoniam in illa affectio de subiecto dicitur cui primariò convenit. Minor verò immediata est, si medius terminus vtriusque extremi sit causa, aliàs mediata est actu, licet immediata sit potentia, quatenus scilicet resolvi potest in vnam immediatam, quæ est definitio subiecti, & indemonstrabilis, vt posteà patebit. Hæc clariùs eluceſcent, si exemplum subiungamus. *Regula.*

Omne rationale est risibile. Est immediata ratione causæ.

Omnis homo est rationalis } Est immediata ratione causæ & subiecti, quia *rationale* est vtriusque extremi, *hominis*, scilicet & *risibilitatis*, causa.

Ergo *omnis homo est risibilis*, immediata est ratione subiecti, quia *risibilitas homini primò inest.*

Quod si *receptio luminis per incrementum* de luna probetur *per sphæricam figuram*, vt superiùs demonstrauimus, minor erit, *Luna est sphærica*, quæ neutro modo est immediata, nec ratione causæ, nec respectu subiecti.

Tertia conditio est, vt constet ex notioribus. Ignotum enim per notius semper demonstratur; quocirca necesse est, vt termini sint præcogniti. Quod vt meliùs intelligatur notandum est, quod quatuor apud Aristotelem recensentur quæsita duo simplicia. *An sit*, & *Quid sit*; duo complexa, *Quod sit*, & *Cur sit*. *Tertia conditio.* *Quatuor quæstiones.*

Quæstio *An sit* inquit, τὸ εἶναι vel subiecti, vel prædicati, vt *An sit Luna*, *An sit Eclipsis*, *An sit.*

Quæ-

SECT. 2.

Quid sit. Quæstio Quid sit, naturam prædicati aut subiecti seorsim investigat; *vt Quid est luna, Quid est eclipsis.* Fitque vel *Quid nominis*, vel *quid rei.* Quid nominis declarat, Quid nomen importat, *vt quid significat Eclypsis?* Quid rei naturam & essentiam quæsiti investigat; *Quid est Luna? Quid est Eclipsis?*

Hæ duæ vocantur Questiones simplices, quia de terminis simplicibus quærunt.

Quod sit. Quæstio *Quod* seu *vtrum sit* investigat, vtrùm prædicatum subiecto insit; vt *vtrum Luna Eclipsin patiatur.*

Cur sit. Questio *propter Quid* seu *cur sit*, inquirit ob quam causam prædicatum subiecto tribuitur: *vt cur Luna Eclipsin patiatur.*

Quomodo sunt duæ tantum. Hæ duæ vocantur complexæ, quia de integris propositionibus quærunt.

Quatuor istæ quæstiones ad duas reduci possunt: nam sub *Quid sit* continetur, *An sit*, sub *Cur sit*, *Quid sit*, proinde *Quod sit & Cur sit* sunt perfectæ quæstiones. *An sit & Quid sit* imperfectæ.

Res. Subiectum & Principia in omni demonstratione præcognoscenda sunt & *quid nomen significat, & quod sint*, Affectio solùm præcognoscitur, *Quid nomen significat*; *Quod enim & Cur sit* demonstratione probantur. Atque hinc est quod Aristoteles dicit demonstrationem à notioribus procedere; non solum quod propositiones sunt conclusione notiores, sed quia subiectum de quo demonstratur, & principia per quæ demonstratur, simul sunt affectione notiora.

Quarta conditio. Quarta conditio cum tertiâ concurrit, & ex illâ consequitur, quia enim principia siue causæ sunt notiores, ideo priores sunt conclusione.

Prius dicitur dupliciter. Prius autem & notius aliud alio duobus modis dicitur, *vel nobis*, vt sunt omnia singularia, quæ sensibus obijciuntur; *vel naturâ*, vt vniuersalia, quæ intellectui solùm sunt obvia, *sic causæ naturâ*, sed *effectus nobis sunt notiores.*

Demonstratio primario & præcipuè ex notioribus naturâ procedit, quia conclusionis proximam causam ostendit, & ex consequenti à notioribus no-

nobis: quia omnis demonstratio ob nostram cognitionem fit; quando enim causa semel nobis innotescit, melius apprehendimus effecta. Hinc est quod demonstrationes aliæ procedunt à notioribus nobis ordinem naturæ seruantibus, aliæ ex notioribus nobis ordine naturæ contrario vtentibus; illæ procedunt â causis ad effecta, hæ ab effectis ad causas, illæ sunt διότι hæ autem ὅτι. SECT. 2.

Vltima conditio est, vt constet ex causis conclusionis, id est vt medius terminus sit causa affectionis, quæ in conclusione de subiecto predicatur. *Quinta conditio.*

Causarum verò quatuor sunt genera; duo sunt
- Interna
  - Materia, quæ rem intrinsecùs constituunt.
  - Forma, quæ rem intrinsecùs constituunt.
- Externa
  - Efficiens, quæ extrinsecus ad subiecti naturam conducunt.
  - Finis. quæ extrinsecus ad subiecti naturam conducunt.

Quatuor causarum genera.

Causa materialis est, ex quâ aliquid fit. *Materialis.*

Formalis est, quæ dat intrinsecam essentiam substantijs & accidentibus. *Sic quando ranæ fiunt ex terræ putredine,* putredo terræ materialis, & ranæ forma formalis causa dicitur. *Formalis.*

Causa efficiens est, quæ suâ actione aliquem producit effectum; Estque vel externa, quæ semper cum actione aut passione agit, *vt quando ignis aquam calefacit;* vel interna, quæ solâ emanatione effectum producit, *vt rationalitas risibilitatem.* *Efficiens.*

Finis est, cuius gratiâ res fit. *Finis.*

Omnia hæc quatuor causarum genera demonstrationem ingrediuntur, sed duo externa primariò, & eorum ratione interna. Materia demonstrationem illam ingreditur, in quâ accidens per causam internam demonstratur, quia medium tale est, quale requirat materiale necessitatem cum formâ vnitam, vnde affectio emanaret; vnde materia dicatur *conditio sine quanon,* formam concomitans. Forma verò est medium, quatenùs est causa efficiens interna, quæ per fluxionem efficit aliquid. Restat igitur quòd efficiens & finis propriè & primariò sunt media demonstrationis; vtriusque nos exempla ponemus. *Inter.* *Quomodo omnes causæ demonstrationem ingrediuntur.*

SECT. 2. *Inter quod & solem terra interponitur, id lumine deficit.*

Inter lunam & solem terra interponitur; lumine igitur *luna deficit*

Item, *Qui vult esse sanus, is non vult cibum ad os ventriculi fluitare.*

Ambulans post cœnam vult esse sanus, non vult igitur *fluitare cibum.*

Prior demonstratio pro suo medio habet causam efficientem, posterior finalem.

Corollaria. Ex his quæ de vtrâque definitione diximus, hæc colligenda sunt corollaria.

Primò quod ad terminos attinet. Subiectum in demonstratione semper est minor terminus, & aliquandò est substantia, *vt homo*, aliquando accidens *vt numerus*.

2 Affectio seu propria passio semper est maior terminus, & accidens, aut ab internâ, aut ab externâ causâ constitutum; nunquam verò substantia potest demonstrari: vt enim res demonstretur, requiritur primò, vt causam extra essentiam habeat; secundò, vt per se & necessariò substantiæ insit; per vtramq; conditionem excluditur substantia, & per secundam accidens cõmune, solum igitur relinquitur proprium accidens, quod dicatur demonstrabile.

Quid est demonstrabile.

3 Principium in demonstratione potissimâ est proxima causa affectionis, & nonnunquam minoris extremi est causa, quando nimirùm affectio demonstranda ab internâ causa per emanationem fluit; semper verò maioris, qualiscunq; fuerit affectio.

4 Quod autem ad propositiones quæ demonstrationem ingrediuntur spectat, hoc solum in iis obseruandum, maiorem & cõclusionem semper esse immediatam, illam primitate causæ, hanc primitate subiecti; minorem verò tunc temporis reperiri immediatam cum medium est subiecti forma, & vtriusque extremi causâ, aliàs semper esse mediatam.

De diuisione Demonstrationis.

Demnostrationis prima diuisio.

DEmonstratio non vt vnivocum, sed vt analogum genus primò diuiditur in demonstrationem propter Quid, & demonstrationem Quod.

Demõstratio propter quid.

Demonstratio propter Quid, est prima & principalis species quam superiori capite definiuimus.

Demõstratio quod.

Demonstratio Quod, est quâ res quidem esse ostenditur, causa tamen eius non indicatur, sed effectus.

Quomodo differunt.

Hæ duæ species conueniunt, quòd ambæ fiunt à propositionibus veris, prioribus & notioribus conclusione; sed differunt quòd *Sicsi* procedit à prioribus secundum naturam, & causis proximis conclusionis; at *Oti*, vel ab affectu procedit, & sic non erit à causâ; vel si à causâ procedat, erit remota non proxima, & sic non constabit ex immediatis.

Demonstratio propter quid subdiuiditur in { Simplicem. Compositam.

Demõstratio propter quid, duplex.

Simplex demonstratio est, cuius ambæ propositiones sunt indemonstrabiles; vt sunt omnes illæ demonstrationes, quarum medium est pars essentialis subiecti; vt *cum risibile de homine per rationale demonstretur:*

Simplex.

Composita.

Composita est cuius minor propositio est mediata, ideoque eget prosyllogisticâ demonstratione, donec ad ambas propositiones indemonstrabiles perueniamus; vt *si quis probaret ignem tendere sursum propter summam eius leuitatem, tanquam per causam proximam*, huiusmodi esset eius demonstratio.

Quodcunq; leue est, tendit sursum, Ignis leuis est, Ergo, *tendit sursum.* Sed quia hæc minor propositio, non est per se immediata, ideo priori aliquâ probatione opus est quâ vocant prosyllogisticam, quâ *leuitatem de igne* demonstremus: vt quod *summè calidum est, est summè leue; Ignis est summè calidus*; Ergo, *est summè leuis.* Atqui cum ad primam causam adhuc non sit perventum, vlterior probatio est introducenda, in quâ caliditatem de igne per suam formam nobis ignotam demonstremus: vt, *Quod formam ignis habet est summè calidum.*

SECT. 2.

calidum, Elementum ignis habet formam ignis, Ergo, *Elementum ignis est summè calidum.* Cuius demonstrationis minor cum sit immediata, vlteriùs demonstrari non potest, & proinde acquiescendum est in ipsa, tanquam in primâ causa iam inventâ.

Nota.

Inter hos syllogismos, primus vocatur syllogismus principalis; reliqui dicantur prosyllogismi seu Epagogici, qui ducunt nos ad primum & principalem syllogismum ritè intelligendum. Atque hinc apparet quomodò omnes demonstrationes ex immediatis cõstant, vel scilicet actu, vt Simplex; vel potestate, vt Composita, cuius minor per multas resolutiones tandem euadit immediata.

Demonstratio quod duplex.

Demõstratio Quòd duplex { causa remotâ ad effectum, / Effectu ad causam. } est, vel enim procedit à

A causa remota.

Demonstratio à causa remotâ, plerumq; negatiua est, & extruitur in secunda figurâ in *Camestres*, cuius ratio est, quoniam causa remota, vt plurimùm, est amplior suo effectu, quare eâ positâ non necessariò ponitur effectus, sed ablatâ tollitur.

In hac demonstratione, effectus est maior extremitas, qui cum causa remotâ in maiori propositione coniungitur, subiectum est minor, qui in minori à causa remotâ amouetur, vt ab ipsa non constitutus. v. g. si probandum esset *Parietem non respirare*, quia *non est animal*, ad hunc modum extrueretur syllogismus.

Ca *Omne animal est respirans.*
mes *Nullus paries est animal.* Ergo,
tres *Nullus paries respirat.*

Fieri tamen potest, vt affirmatiuè in prima figura concludatur, nempe si contingat causam remotam cum effectu reciprocari, vt *Quacunq; animam habent nutriuntur, Planta habet animam,* Ergo *planta nutritur.* Anima enim non est causa proxima nutritionis, sed potentia vegetatiua ab anima dimanans. Sed quia, hoc raro contingit, huiusmodi syllogismos Aristoteles non respexit.

Quando demonstratio ab effectu locum habet.

Demonstratio ab effectu ad causam, locum habet, quando effectus est notior, & causa ignotior; tunc enim

nim ostendimus inesse alicui causam, eo quod eidem inest effectus, vt *in naturali corpore probamus materiam inesse, qui eidem inest generatio, & naturale corpus motorem habere æternum, quod æterno cietur motu.* SECT. 2.

Quomodo extruitur.

Hæc demonstratio potest extrai in prima figura & affirmatiua, quia posito effectu ponitur causa; potest etiam fieri negatiua, & in secunda si alicui subiecto causam non inesse ostendimus, eo quod eidem non inest effectus.

Ex his quæ de prima diuisione demonstrationis secundum materiam diximus, iampridem elucescat quid de secunda eius diuisione quoad formam dicendum sit.

Bifariam enim diuiditur, in
- Secundum Qualitatem, in
  - Affirmantem.
  - Negantem.
- Secundũ Quantitatem, in
  - Vniuersalem.
  - Particularem.

Secunda diuisio demonstrationis.

Vniuersalis demonstratio.

Vniuersalis demonstratio est quæ affectionem ostendit de vniuerso subiecto, cui primo inest.

Particularis.

Particularis demonstratio est, quâ ostenditur prædicatũ non de toto subiecto sed de aliqua eius parte.

Quomodo à particulari syllogismo differt.

Hinc patet quod vniuersalis & particularis demonstratio longè differunt ab vniuersali & particulari syllogismo, in prioribus Analyticis. Demonstratio enim vniuersalis dicitur non à subiecto sed à prædicato vniuersali, quando scilicet prædicatum inest primo & immediato subiecto, quod si affectio quæ demonstratur toti generi competat & demonstretur de specie, aut speciei conueniat, & demonstretur de Indiuiduo, vocatur particularis; quia affectio de parte sui subiecti demonstratur & non de toto. Exemplo res fiet clarior.

Omne quod habet in se principium motus est mobile.
Omne corpus naturale habet in se principiũ motus. Ergo
Omne corpus naturale est mobile.

Hæc demonstratio est vniuersalis, quia mobile de *corpore naturali* demonstratur, tanquam de subiecto proprio & immediato.

Quod

SECT. 2. Quòd si dicam,

Quod habet in se principium motus est mobile:
Omnis homo habet in se principium motus. Ergo,
Omnis homo est mobilis.

Hic syllogismus licet in Prioribus Analyticis pro vniuersali habeatur quoniam conclusionis subiectum est vniuersale, cuilibet enim homini competit vt sit mobilis, tamen in Posterioribus dicitur particularis, quia affectio illa mobilitatis homini non competit, vt primo subiecto; *non enim homo quà homo, sed quà corpus mouetur.*

Reg. Demonstrationes particulares primò falsæ sunt, quia propria affectio primo subiecto in illis non attribuitur; secundo sunt supervacaneæ, qui enim nouit affectionem suo primo subiecto conuenire, nouit etiam ipsam omnibus illius subiecti speciebus attribui posse; & proinde demonstrationes particulares sub vniuersalibus continentur.

Affirmans. Affirmans demonstratio est, in qua ptopria affectio affirmatur de suo, primo subiecto.

Negans. Negans est, in qua propria affectio remouetur ab eo, quod neque est proprium subiectum, nec illius species.

Reg. 1. Affirmatiuæ demonstrationes præstantiores sunt negatiuis: non enim propriæ affectiones de ijs rebus quibus non insunt, sed potius quibus insunt, demonstrari solent & debent.

Reg. 2. Demonstratio potissima, seu *propter Quid* semper esse vniuersalis & affirmatiua, & proinde aptissimus concludendi modus est Barbara: nam causa quatenus causa semper respicit effectum, cum quo prædicationem non faciet nisi vniuersalem affirmatiuam.

Nota. Fiat etiam demonstratio propter Quid, in secunda figura & in *Camestres*, quando affectum non inesse ostendimus, quia eius causa non inest, vt *bestiam non esse visibilem, quia non est rationalis*, sed hæc minus in vsu est & cadit à perfectione demonstrationis; sic enim destrahitur accidens à proprio subiecto, & alij apponitur, cui neque per se est, nec vllo modo inesse potest.

Reg 3. Demonstratio *Quod* à causa remota, est negatiua; ab effectu vel affirmatiua esse potest vel negatiua. Hæc ex ijs quæ prius stabilimus sat manifestò apparent.

CAP.

CAP. V.

De affectionibus Demonstrationis.

Affectiones.

DVæ sunt affectiones demonstrationis { Regressus. / Conuersio in definitionem.

Regressus.

Regressus est illa demonstrandi ratio, quâ prius causam ignotam ex affectu notiore colligimus; postea verò regredientes ex eadem causâ eundum effectum demonstramus.

Quum enim semper à notioribus sit progrediendum, effectus verò sæpenumero eluceſcit, quando causa est incognita, ideò cum quandoque sumimus, vt levem cognitionem causæ habeamus; causâ autem semel inventâ de ea discurrit intellectus, vt exquisitam eius notitiam habeat, qua parta regredimur rursus ad effectum per eam causam demonstrandum.

Tria in regressu consideranda.

Tria igitur in regressu sunt ordine consideranda, primo demonstratio causæ ab effectu: secundo inventæ causæ accurata consideratio: tertio demonstratio effectus ex illa causa, *vt cum demonstretur materiam esse in corporibus naturalibus, quia in ijsdẽ reperitur generatio, per Generationem* quæ est materiæ effectus ad *materiam cognoscendam* pervenimus; sed quia *materia confuse* tantùm adhuc cognoscitur, ideò secundo loco in eius consideratione paululum insistimus inuestigando *quidilla materia sit? num à priuatione differt? quomodo nulli formæ particulari sit addicta.* Vltimo quidditate eius cognita, exploramus tandem essentialem nexum inter causam & effectum, & regrediendo inquirimus quomodo hæc materia generationem producit, atque ita causa & effectus, quæ primo aspectu confuso quodam modo fuerunt cognita, hoc progressu & regressu distinctè nobis innotescunt.

Exempli gratia.

Ab effectu ad causam,

Quod non scintillat id prope est.
Planetæ non scintillant. Ergo, *prope sunt.*

A causa ad effectum.

Quod propè est, id non scintillat.
Planetæ propè sunt, Ergo, non scintillant.

Quomodo regressus extruitur.

Vbi notandum quod in hoc regressu, sicut in quolibet alio, maior propositio simpliciter conuertitur, vnde necesse est mediam quandam intervenire considerationem causæ, vtrum rimirum proxima sit & immediata: nam si effectus latiùs pateret, cum ipso non conuerteretur, minor verò prioris syllogismi est posterioris conclusio, & conclusio eius minor: atque ita perficitur regressus. Regressus enim propriè cernitur in posteriori demonstratione, quando à causa ad effectum regredimur, sed quia regredi non possumus, nisi priori modo progressum faceremus, vtriusq; demonstrationis respectu Regressus dicitur.

Conuersio demonstrationis in definitionem.

Conuersio Demonstrationis in definitionem est transpositio terminorum syllogismi demonstratiui in veram causalem definitionem accidentis. Dico [in definitionem accidentis] quia ea definitio quæ est demonstratio positione differens non est *substantiæ*, siquidem eius nulla habetur demonstratio, sed *accidentis* tantùm; idcircò de eius definitione dicendum est.

Triplex definitio Nominalis.

Definitio vero accidentis est triplex.

Nominalis quæ genere & subiecto constat, vt *eclipsis est defectus luminis in luna, tonitrus est sonus in nubibus.* Vocatur nominalis quia causam rei non continet, licet alio sensu appelletur essentialis, quatenus subiectum differentiæ seu formæ locum tenet, quod cum genere adiunctum essentialem definitionem constituit.

Causalis.

Causalis, quæ accidentis causam declarat, *vt Eclipsis est interpositio terræ*, & hæc impropriè dicitur definitio, quia non ipsam quidditatem, sed quidditatis causam declarat. Tertia definitio est quæ ex nominalis & causalis vnione oritur, *vt Eclipsis est defectus luminis in luna ortus ex terræ interpositione. Tonitrus est sonus in nubibus propter ignis extinctionem.*

Ex vtriusq; conflata.

Prima definitio est demonstrationis conclusio, secunda

cunda est eius principium, tertia est ipsa demonstratio situ terminorum differens, v. c.

Inter quod & Solem terra interponitur, illud deficit lumine.
Inter Lunam & Solem terra interponitur. Ergo,
Luna deficit lumine.

Huius demonstrationis Conclusio est definitio nominalis eclypseos. Medius terminus est eiusdem definitio causalis, tota demonstratio est perfecta eius definitio ex vtriseque conflata.

Circulusquid.

His duabus affectionibus alii Circulum addunt. Syllogismus verò circularis est, quando ex màiore conuersa & conclusione minorem colligimus, & similiter ex minore conuersa & eadem cõclusione maiorem, sic enim ex propositionibus conclusionem & vicissim ex conclusione propositiones ostendimus. Vt.

Omnes illi quos Deus absoluit sunt absoluti à peccato
Omnes eos qui sunt in Christo Deus absoluit. Ergo.
Omnes qui sunt in Christo sunt absoluti à peccato.

Iste syllogismus ad hunc modum in orbem redu citur.

Quos Deus absoluit, ij sunt in Christo:
Qui absoluti sunt a peccato, Deus absoluit. Ergo
Qui absoluti sunt à peccato, sunt in Christo,

Quomodo à regressu differt.

Circulus à regressu differt, quod in regressu est processus primò à notioribus secundum nos, deinde à notioribus secundum naturam; sed Circulus est quando vterque processus est à causa proxima, quòd impossibile est, propterea quod sequeretur idem respectu eiusdem causam esse & effectum, notius & ignotius, prius & posterius secundum naturam. Licet igitur regressum inter affectiones admittimus. Circulum tamen vt idem per idem probantem reiicimus & respuimus.

Cur improbandus.

Cap.

De Inductione Demonstratiua.

FInito syllogismo Demonstrativo ad Inductionem procedo, tum quia est argumentationis demonstratiuæ species, tum quod ad syllogismum demonstrativum ritè intelligendum maximè conferat.

Inductio quid.

Inductio est proprium instrumentum, quo principia scientiarum quæ per se nota dicuntur, nobis innotescunt: vt si quis dubitet *vtrum totum sit maius sua parte*; visibili aliquo obiecto ostendimus, *hoc totum esse maius sua parte, itemq; aliud, eodemq; modo tertium, & proinde omne totum esse sua parte maius*

Quæ ad ipsã requiruntur.

Ad Inductionem tria præcipuè requiruntur, primò vt materia sit necessaria, secundò vt sit essentialis cõnexus subiecti cum prædicato, tertio vt principia Inductione probanda sint naturaliter nota per se, & leui probatione egeant.

Quomodo differt ab inductione dialectica.

Per duas priores conditiones Inductio demonstrativa distingitur à Dialectica, cuius materia non est necessaria, & terminorum nexus est tantùm accidẽtalis, & probabilis: vnde ad principium dialecticum confirmandum multæ Inductiones vix sufficiant, ad Demonstrativum vero vna aut altera satis superq; est propter maximum & euidentem terminorum nexum. Per vltimam conditionem Inductio demonstrativa à demonstratione ab effectu differt; cuius officium est demonstrare principia naturaliter ignota, ad quorum inventionem Inductio parùm habet efficaciæ, quia forsan res invenienda non est per se sensilis, *vt materia prima quæ per Generationem invenitur.* Inductione verò inveniuntur ea principia, quæ sunt nota secundum naturam, & proinde percipiuntur, vt primùm ostenduntur.

Quomodo à demonstratione ab effectu.

CAP.

In Sorite multi latent Syllogismi, quorum vnus principalis dicitur cuius maior terminus est prædicatum, minor est subiectum conclusionis in Sorite, medium vero est subiectum propositionis conclusionem antecedentis: reliqui vocantur prosyllogismi, qui fiunt ex terminis intercedentibus: quot enim termini toties media reperiuntur ad Syllogismos minus principales conficiendos, vt in prædictâ Sorite principalis Syllogismus est. *Quomodo ad Syllogismum reducitur.*

Qui iustificantur glorificantur.
Qui præcognoscuntur iustificantur, Ergo
etiam glorificantur.

Prosyllogismi vero ex intermediis terminis ad hunc modum colliguntur.

Qui vocantur iustificantur.
Omnes præsciti vocantur, Ergo,
Omnes præsciti iustificantur.

Item,

Omnes prædestinati vocantur,
Omnes præsciti sunt prædestinati, Ergo,
Omnes præsciti vocantur.

In Sorite obseruandum, vt Syllogismi in quos resolvitur sint in prima figura, quod in illa eius consequentiæ ratio potissimùm demonstretur.

Post Soritem adiungamus Dilemma, quæ est argumentandi forma, in qua sic confirmamus nostra vt impugnamus aliena, vt quamcunq; interrogatio is partem adversarius accipit, causa cadat *vt si anima est corporeus, quomodo percipit incorporea? si incorporeus, cur senio contabescit?* *Dilemma.*

Optimum est Dilemma quod constat ex contradictis inter quæ nullum est medium.

Vitiosum est, si disiunctio non sit plena, sed detur tertium, aut quartum membrum, vel si vtraque aut omnes partes adversarium non feriunt, vel si idem Dilemma contorqueri possit in aduersarium. *Quando vitiosum.*

Dilemma in vnum Syllogismum Hypotheticum duos Categoricos resolvitur, in illum propter maiorem, quæ constat ex propositione Hypothetica, in hos propter minorem bifurcatam: exempli gratia *Si detur animus tum est corporeus vel incorporeus; sed nec est corporeus, nec incorporeus*; Ergo *non datur animus.* *Quomodo reducitur.*

SECT. I. Huius Syllogismi minor, quoniam bimembris est, in duos Categoricos ita resolvitur.

Quod percipit incorporea non est corporeum:
Animus percipit incorporea.
Ergo, *Animus non est corporeus.*

Item.

Nullum incorporeum senio contabescit
Omnis animus senio contabescit, Ergo,
Nullus animus est incorporeus.

Violentum. His adijciamus Violentum, quod est concludens Modus, in quo ex adversariorum ratione, non quo ipsi volunt, sed quod nobiscum facit, sequi demonstramus, vt *Nolo Philosophiæ operam dare, quia sum filius Regis*, retorqueri potest, *Imò eo magis Philosophiæ studendum, quoniam ex Regali stirpe natus.*

Hactenus de Formali consideratione argumentationis, sequitur materialis sequenti sectione enucleanda.

it eius rapacitatem, à Chrysogoni eius auaritiam. SECT. 2.

2 A Natura, in qua primò spectamus eius nationem, *vt Germanus est, ergo ferox. Fœnus ergo fœdissimum.* Secundò sexum. *A natura enim comparata est opera mulieris ad domesticam diligentiam, viri autem ad forensem.* Tertiò ætatem. *ætatem enim aliam aliud factum decet*, vt inquit *Plautus: temerè eum fecisse non est mirandum, Puer enim est.*

3 A victu, in quo consideramus primò parentes, *morum mores plerunq; in sobolem propagantur*: posteà præceptores, *Magna est enim vis disciplinæ & studiorum*: vltimo socios, *nam bonus vir bonorũ cõsuetudine gaudet.*

4 A fortuna, sub qua comprehenditur tum vitæ genus, *vtrum in ocio an in negocio vixit*, tum mors ipsa, *iam qualuvita, finis ita.*

5 Ab habitu corporis consuetudine laboris comparato.

6 Ab affectione animi, vtrùm in literis progressum fecit.

7 A studijs in quibus maximè versatus est.

8 A Cõsilijs, vtrùm nullam inhonestam rem voluit.

9 A Factis, quæ plerumq; cum vitæ genere conueniunt.

10 A Casu, Honestæ enim causæ ornantur secundis euentibvs.

11 Ab oratione, quæ studiorum & consiliorum est index, vt si dicamus; *Optimè sensit & loquutus est de religione, quamobrem bonis viris nihil ab eo periculi est vertimescendum.*

Loci rerum ostendunt, quid in rebus ipsis sit considerandum, suntque trium generum. *Loci rerum tres.*

1 Interni, qui argumenta submiistrant, vel ad naturam rei de qua quæritur, vel ad ea quæ ipsam comitantur pertinentia. *Interni.*

Loci à substantia rei desumpti sunt. A definitione. A Genere. A Differentia. A Materia. A Forma. A toto & Parte.

Loci substantiam concomitantes sunt quinq; à Generatione, à Corruptione, ab vsu, à Proprio, à communiter accidentibus.

2 Externi qui continent argumenta, quæ à natura rei, de qua quæritur, omnino separata sunt; suntque *Externi.*

SECT. 2. vndecim. 1. A Causa efficiente, 2. A causa finali. 3. Oppositis, 4 à Disparatis, 5 à Comparatis, 6 Circumstantijs, 7 à Signis, 8 ab Antecedentibus Consequentibus, 9 A Necessario & Impossibili, 10 Exemplis, 11 ab Auctoritate.

Medij. 3 Medij qui continent argumenta, quæ partim c ueniunt cum re de qua quæstio est, partim differu sunt q; duo, A Coniugatis, à Diuisione. Loci igitur ginti quatuor sunt; vndecim Interni, & totidem E terni, duo autem medij, inter quos Exemplum & A thoritas Inartificiales habentur, quia in sua arte v arguendi non habent, sed extra ipsam in testantis a ctoritate omnes eorum vires sitæ sunt; cæteri omn artificiales, quia ex insita vi & propria quasi atte guunt.

Obseruatio. Deniq; vbiq; hoc obseruandum, quod Locus to cus nonnunquam sumitur pro notatione seu titu axiomatis, sic alius est locus à Definitione, alius à G nere, alius à Toto: quandoq; pro præcepto, Maxim seu problemate dialectico, quod ex loco illo Top colligitur, & in eodem fundatur: vt *Cui conuenit defi tio eidem conuenit definitum. Posito proprio ponitur e subiectum*, sunt duo axiomata, quorũ alterum petit a Loco seu titulo definitionis, alterum à loco propr

Nos in hac tractatiuncula primò titulum propon mus, inde ostendemus quæ Maximæ, seu problemat ex eodem titulo sunt exhaurienda, à locis intern exordium sumentes, per medios transibimus, & tan dem in externis terminabitur hæc tractatio.

CAP IX.

De locis internis ad rei essentiam spectantibus si licet à Definitione, Genere & Specie, Differentia, Materia, Forma, Toto & Parte.

1 *A definitione* LOco a definitione vtimur, quando indagare v lumus definitionem alterius extremorum, h est, subiecti aut prædicati quæstionis, quæ inter ponitur loco medii, vt cognoscatur, vtrum extre illa coniungi an separari debent; *sic Petrum hominem esse probamus, quia est animal rationale.*

Hu

Huius maxima est. SECT. 2.

A definitione ad definitum & vicissim à definito ad definitionem argumentamur & affirmatiuè & negatiuè, [nam] cui tribuitur vel adimitur definitio, eidem etiam tribuitur & adimitur definitum, *vt homo est corpus animatum sensile*, ergo, *est animal: Simia non est animal rationale*, ergo, *non est homo.*

Definitioni affinis est Descriptio, quando enim rei essentia nos latet, sufficit ipsam quandoque describere, & rudi Minerua accidentali aliqua delineatione depingere.

Maxima.

A Descriptione ad descriptum, & à descripto ad descriptionem tum affirmatiuè tum negatiuè concludi potest; vt *Mansuetudo est habitus laudabilis, est igitur virtus. Nullus habitus laudabilis vilescere facit possidentem*: Ergo, *non virtus.*

Definitioni & Descriptioni addamus Notationem nominis, seu Etymologiam, quæ vt in omni verbo non reperitur (plurima enim sunt vocabula primitiua) ita eodem modo non semper deducitur, sed aliquandò à causa, *vt homo ab humo*, aliquando ab effectu, *vt terra dicitur Vesta, quia vi stat*, aliquando à dissentaneis, vt *lucus a non lucendo*, nonnunquam à comparatis, vt *Pyropus quia flammas imitatur.*

Maxima.

A notatione affirmatiuè & negatiuè concludimus; nam cum quocunque conuenit notatio cum eodem conuenit notatum, & cum quocunque non conuenit, nec istud conueniet; vt *Studio sapientiæ non incumbit*, ergo *non est Philosophus, Incumbit*, ergo, *est Philosophus.*

2 *A Genere.*

A Genere argumentamur & à specie, quando probamus aliquid generi non competere, quia speciei non competit, aut Speciei non conuenire, quia Generi non conuenit.

Maxima.

1 Quicquid remouetur à Genere removetur à Specie, vt *Nullum animal est incorporeum*, ergo, *nec homo est incorporeus*, quod autem de Specie negatur non

SECT. 2. necessariò de genere negatur, vt *homo non latrat*, non sequitur, Ergo, *Nullum animal latrat*, quia Species est genere angustior.

2 Quodcunq; attibuitur generi, non statim attribuitur speciei, nisi vniuersale signum sit appositum, vt *Datur animal rationale:* ergo, *datur brutum rationale*, non rectè sequitur quia, *omne animal non est rationale.* Quòd si nota vniuersalis addatur, statim sequetur argumentum, vt *Omne animal est sensile:* ergo, *brutum sentit*; *Sensibilitas enim cuilibet animali conuenit.*

3 Quod non alicui speciei convenit, illud generi non competit; *vt nec ruta, nec saluia, nec aliqua alia species plantarum videt:* ergo, *nulla planta videt.*

4 Quod vni aut alteri speciei conuenit, illud etiam generi competit, sed particulariter. *Temperantia versatur circa voluptates moderandas:* ergo, *aliqua virtus circa voluptates moderandas versatur.*

3 *A Differentia.* LOcus à Differentia petendus est, quando probamus speciem de re aliqua affirmari posse, aut negari, quia de eadem verificatur aut negatur eius differentia specifica.

Maxima.

Cui tribuitur differentia specifica, eidem attribuitur species; à quo verò separatur, ab eodem separatur species, vt *rationale est, igitur homo est, Non est homo* ergo, *non est rationale.*

4 *A Materia.* AMateria argumentum ducitur quando probamus aliquid fieri posse, quia præstò est materia ex qua conficitur.

Maxima.

1 Posito & affirmato materiato, ponitur & affirmatur materia,

Notandum autem est quòd duplex est materia, vel Permanens, quæ in re materiata seu effecta permanet, vt *lapides & ligna sunt materia domus*, vel Transiens quæ non manet in re effecta, sed mutatur, *ita farina & aqua sunt materia panis:* In permanente causa valet argumentum ab esse materiati ad esse materiæ, vt *anuli aurei sunt*, ergo, *aurum est*; in transeunte verò valet ab esse materiati ad fuisse materiæ, vt *Panis est*, ergo, *farina fuit.*

2 Sub-

2 Sublato materiato non tollitur materia: vnde non sequitur; *Aurei non reperiuntur annuli*, ergo *nec aurum*, *Panis non est*, ergo, *non est farina*, SECT. 2.

RArio à Forma ducitur, quando probatur Formatis actu non dari, quia eius forma non potest assignari. 5 *A Forma.*

Maxima.

1 Posita forma substantiali res ipsa ponitur & sublata tollitur. *Vt Terra non viuit quia non habet animam vegetatiuam Homo est, quia anima rationali est praditus.*

2 Posita forma accidentali ponitur res ipsa quæ denominatur, & sublata tollitur: *vt hoc lignum habet formam mensæ*, ergo, *est mensa*; *non habet figuram nauis*, ergo, *non est nauis.*

3 Tantum vnaquæq; res potest, quantum eius forma permittit; *Ignis enim calefacit mediante calore quo cessante desinit operatio.*

A Toto & parte ducuntur argumenta, quum probamus aliquid parti inesse, quia toti subiecto idem inest, aut toti non inesse, quia nulli parti communicatur. 6 *A Toto & Parte.*

Maxima.

1 Positis omnibus partibus integralibus & essentialibus totum integrale & essentiale sigillatim ponitur; vna vero principali parte destructa, totum concidit; *vt si fundamenta sint iacta, paries sit structus & tectum impositum, Domus extruitur. Quid si corpori humano semel præcisum sit caput, aut euolauit anima, non amplius est homo.*

2 Quod essentialiter toti subiecto inest, illud partibus inesse dicitur, quod autem nullis partibus insit, nec toti inerit simpliciter, vt *Augmentatio essentialiter corpori vegetanti inest.* Ergo, *cuilibet parti inest Ne e Iudai, nec Gentes iustificantur per legem*, ergo, *Nullus homo iustificatur operibus legis.*

De locis substantiam concomitantibus, ductis à Generatione, à Corruptione, ab vsu, à proprio, à Communiter accidentibus.

7 *A Generatione.*

A Generatione rei locum petimus, quando probaremus rem aliquam bonam esse vel malam, quia eius ortus, bonus erat vel malus.

Maxima.

1 Quorum ortus est bonus, ea etiam sunt bona, sin ortus per se sit malus, ea semper sunt mala: *vt Iustitutio & ordinatio coniugii est bona, ergo ipsum quoq; coniugium est bonum. Aliena bona vi detrahere est simpliciter malum, ergo opes eo modo acquisitæ sunt simpliciter malæ.* Intelligēda autem est hæc maxima de ortu per se, non per accidens: *vt Generatio hominis est per se bona, per accidens tamen fiat mala si nimirum sit illegitima vel hominem improbum, Ecclesiæ pestem, aut Reipub. labem producat.*

Cautio.

2 Si genita sint bona, ipsorum generatio est bona; sin mala, malus erat ortus, *vt Eruditio est bona, ergo literis inuigilare, doctos præceptores audire, studiis incumbere est bonum, quia his mediis acquiritur eruditio.*

8 *A corruptione.*

A Corruptione pari ratione argumentamur ac à Generatione, quando nimirum res bonas aut malas fuisse ab earum exitu probemus.

Maxima.

1 Quorum corruptio vel interitus malus est ea sunt bona, quorum verò corruptio est bona ea sunt mala: *Vt Obliuio literarum est mala, ergo, literæ sunt bonæ: Carnis & veteris hominis crucifixio est bona, ergo, vetus homo est quid malum.*

2 Si corrumpenda sint mala, corruptio est bona; sin corrupta sint bona, corruptiones malæ sunt. *Vt Imago Dei in homine fuit quid bonum, ergo, corruptio eius mala est; peccata sunt mala, ergo, eorum abolitio est bona.*

9 *Ab Vsu.*

A B vsu rerum, argumentum frequens est & vtile dum ex vniuscuiusque rei vsu, ipsius bonitatem aut malitiam inquirimus.

Maxima.

Maxima. SECT. 2.

Quod bonum vlum habet id ipsnm bonum est, & è contrà; cuius verò malus est vsus id ipsum est malum. *Cognitio Philosophiæ bonũ habet vsum*, ergo, *Philosopia bona est. Venenorum malum est vsus*, ergo, *Venena mala sunt.* Quomodo verò rerum vsus ab vtentium voluntate dependet, non semper vera est hæc maxima. *nam miserias & calamitates quidam ad bonum vsum vertunt, philosophiam etiam alii ad errores suos inuestandos possimè exercent.*

Cautio.

10 *A proprio*

LOco à proprio vtimur, quando probaremus rem, quæ in controuersia est, non esse hanc aut illam substantiam, quia eiusdem proprietas assignato subiecto non rectè accommodetur.

Maxima.

Cui tribuitur vel adimitur accidens proprium, ei quoque subiectum tribui vel adimi necesse est. *Vt Christus est ab æterno*, ergo, *non est homo.*

11 *A communibus accidentibus.*

ACommunibus accidentibus argumentamur, probando subiectum illud de quo agitur ita se habere vt dicimus, quoniam iisdem accidentibus imbuitur, quibus imbui solet.

Maxima.

Posito accidente inseparabili ponitur eius subiectum, & reipsa sublato tolitur; separabili autem accidente negato, non tollitur subiectum; nec posito subiecto ponitur illud accidens. *Vt Carbones isti sunt sum, me callidi*, ergo, *sunt igniti*; non autem sequitur, *purpuratus est*, ergo, *est Rex*, nisi aliorum accidentium congeriem adijciamus, *vt quod in solio sedeat, sceptrum teneat, satellites ipsum tueantur, subditi aperto capite ipsum circumstent.*

CAP. XI.

Dei locis medijs, Coniugatis, & Diuisione.

12 *A coniugatis.*

LOco à Coniugatis & Casibus vtimur, quando ostenderemus abstractum alicui subiecto non inesse, quia concretum non inest, *vt nigredinem in niue non inesse quia nix non denominetur nigra.*

SECT. 2. *Maximæ.*

2 Posito vno coniugatorum ponitur alterum, & sublato tollitur; *vt iustè agis*, ergo *est iustus*, *ignauè pugnat*, ergo *est ignauus* Sed limitatio huius regulæ ex Morali Philosophia est petenda; nisi enim quis scienter, volentèr, aut constantèr actiones eas edat quæ ad habitum requiruntur, impropriè denominetur secundum illum habitum agere; *vt iustè agit*, ergo *est iustus*, rectè concludit, quia iustè agere est scienter volenter & constanter secundum iustitiam agere: sed *iusta agit*, ergo *est Iustus*, non sequitur, quia quispiam vnam aut aliam actionem temerè & inconsultò agat, idcirco ab ea actione non est denominandus iustus. *Limitatio.*

3 Si coniugatorum vnum vni conueniat; alterum etiam conveniet alteri, *vt si album sit coloratum*, *albedo est color.*

1 Sed hic summoperè cauendum, vt prædicatio sit per se, id est, vt prædicatum & subiectum sint eiusdem naturæ: nam si duo concreta per accidens de se inuicem prædicentur, *vt album est dulce*, *& dulce est albũ*, eorum abstracta de se inuicem similiter non prædicãtur; non enim dicimus *albedo est dulcedo*, *nec dulcedo est albedo*, quia predicabantur per accidens nec naturam suam communicant, *vt color albedini*, aut *sapor dulcedini*. *Limitationes*

2 Secundò obseruandum, vt vera assignentur denominatiua secundum rem & significationem, Non enim sequitur *Somnolentus est vitiosus*, ergo *somnus est malus*, somnolentus enim non est somni, sed somnolentiæ denominatiuum; vnde potiùs ratiocinandum est, *Somnus est bonus*; *igitur dormire est bonum*. Nihil enim refert vtrum significatione tantum, an voce & significatione simul denominatio fiat; quod enim præcipuè hic quæritur est significatio,

13 *A Diuisione.*

LOcus à diuisione vim obtinet, quando aliquid membris diuidentibus competere ostendimus, quia Diuisio conuenit, aut Diuiso non conuenire quoniam nullis membris diuidentibus conueniat.

Maxima.

1 Quicquid affirmatur vel negatur de omnibus membris diuidentibus, id quoque de diuiso similiter affirmari

affirmari aut negari oportet: & contrà, quicquid de diuiso materialiter negatur, illud de membris diuidentibus affirmari debet aut negari; vt *si omnia gressilia, reptilia, volatilia natatilia moueantur, animal ipsum moueri necesse est; & si animal ipsum non sit insensile, nec aquatilia, nec volatilia, nec reptilia sunt insensibilia.*

2 Condiuidentium vno aut altero sublato manet reliquum, positoque vno aut altero reliquum tollitur; vt *Animalium aliud sanum est, aliud ægrum, hoc animal sanum est,* Ergo *non est ægrum; aut ægrum est,* ergo *non est sanum.*

Huius canonis ratio est, quia membra diuidentia non possunt coincidere.

CAP. XII.

De locis externis A causa efficiente & finali, ab Oppositis, à Disparatis, à Comparatis, Circumstantiis, à Signis, ab antecedentibus, & consequentibus, à necessario, & impossibili, ab Exemplis, ab Autoritate.

LOcus ab efficiente principali & per se probat effectum actu existere. 14 *A causa efficiente.*

Maxima.

Posita causa efficiente, proximâ & sufficiente, ponitur effectus; vt *posito Sole supra Horizontem ponitur dies.*

Posita causa remota non ponitur necessariò effectus, sublata verò tollitur.

Quicquid efficit tale est magis tale *vt ignis efficit aquam calidam,* ergo *est magis calidus:* sed requiritur primò, *vt affectio vtrique subiecto insit,* vnde non sequitur, *vinum facit hominem ebrium,* ergo *est magis ebrium;* secundo vt causa sit per se, tertio vt sit susceptibilis graduum, vnde non valet, *lutum à Sole calet,* ergo *Sol magis calet.* *Conditiones.*

CAusa finalis ostendit & mediorum & destinatorum naturam iuxta finem ad quem præcipuè tendunt, & in quo acquiescunt. 15 *A causa finali.*

Maxima.

1 Qualis est finis, talia sunt quæ tendunt ad finem, & propter finem suscipiuntur: vt *si Princeps florentem*

SECT. 2. *tem omnibus rebus velit esse suam prouinciam, necesse est vt sinceros & fideles Ecclesiæ præficiat ministros, leges sanciat bonas, præmia bonis, & improbis supplicia decernat.*

2 Posito fine ponuntur media ad finem; *vt posita scientia, ponitur demonstratio,* sed remoto fine cessant media, *vt Qui non cupit eruditionem consequi, non meet libros.*

16 *Ab Oppositis*

EX oppositis argumentamur, quum probaremus vnum oppositorum subiecto non inesse, quia alterum inest, aut contrariam eorum rationem esse, quia sunt contraria.

Opposita sunt quadruplicia vt superiùs demonstrauimus; Contraria, Priuantia, Relatiua, Contradictoria, & singula habent suos proprios Canones.

Maxima.

1 Posito vno relatorum ponitur alterum, & sublato tollitur, vt *Pater est,* ergo, *habet filium, habet filium,* ergo, *est Pater.*

Nota. Sed hæc maxima tenet solummodò in relatis secundum esse, non secundum Dici.

2 Posito vno contrariorum remouentur reliqua omnia, vt *aqua est calida,* ergo, *non est frigida.*

3 Remoto vno contrariorum immediatorum ponitur alterum in subiecto capaci, in mediatis verò posito vno tantùm negatur alterum; vt *hic homo est liberalis,* ergo, *non est auarus, Non est sanus,* ergo, *est æger.*

4 Posito habitu in subiecto capaci tollitur priuatio & contrà, vt *Socrates cæcus est,* ergo, *non videt, Videt,* ergo, *non est cæcus.*

5 Posito vno contradicentium tollitur alterum, *vt homo est doctus,* ergo, *non potest esse non doctus.*

17 *A Disparatis*

LOcus à disparatis est petendus, quum probaremus res non confundi, sed in sua natura dissimiles esse & differentes.

Maxima.

Posito vno disparatorum remouentur reliqua, remoto verò vno non statim remouentur reliqua; *vt hæc scientia est Logica,* Ergo *non est Metaphysica;* non autem sequitur, *Bucephalus non est Bos,* ergo, *non est Equus.*

Canon

Canon verò iste obtinet suam veritatem, quando in abstracto loquimur & non in concreto, vnde non sequitur, *Petrus est Grammaticus*, ergo, *non est Logicus cum vterq; esse possit.* *Nota.*

18 *A comparati*

A Comparatis argumentum petimus, cum rerum similitudinem aut dissimilitudinem, quam habent ad se inuicem ostenderemus.

Comparata dicuntur, vel ratione { Quantitatis, *vt par vel impar*, quæ sub se maius & minus comprehendunt. Qualitatis, *vt simile & dissimile*, quibus proportio & disproportio referantur.

Paria.

Paria sunt in quibus quantitas qua comparantur, neque maior, neque minor est; sed quanta est in vno tanta est in alio; vt *si stultus cum luna sit conferendus in inconstantiâ, si ea tanta est in stulto, quanta est in luna, ratione mensuræ illius inconstantiæ stultus & luna sunt paria*

Maxima.

Si duo sint æque paria & vnum erit tale, alterum erit tale; si vnum non erit tale, alterum non erit tale, *vt si ratio & experientia sint medico æq; necessaria, experientia vero maximè est necessaria, necessaria etiam erit ratio*

Imparia.

Imparia sunt quorum quantitas non est vna.

Maxima

Si quod minùs videtur inesse inest, quod magis videtur inesse magis inest; sin quod magis videtur inesse non inest, nec id quod minus videtur inesse inerit. Vt *si ingratitudo erga præceptores pœnam mereatur, maiori supplicio vindicandus est contumax eorum contemptus.* Item *Quod Demosthenes non persuasit, multo minus persuadebit Grillus.*

Similia & dissimilia.

Similia sunt, quæ conueniunt Qualitate. Dissimilia quæ differunt.

Maxima.

1 Quod in vno similium valet aut non valet, illud cæteris conuenire, aut non conuenire dicatur, vt *Iohannes est mortalis*, ergo, *Petrus est mortalis, in vtroq; enim est eadem verisimilitudo.*

2 Dissimilibus dissimilia conueniunt, vt *anima rationalis & anima bruti dissimiliter informant*, ergo, *hæc mortalis est, illa immortalis.*

Sub

SECT. 2. *Proportio & disproportio.*

Sub his contineri videntur loci à proportione & disproportione, qui tamen à prioribus differunt, quòd illic vna res cuilibet alii comparatur, hic vero non est rerum similitudo, sed quædam habitudinis comparatio.

Maxima.

1 De proportionalibus est idem iudicium: vt *Quomodo se habet lumen oculi in corpore, sic rationis lumen in anima oculus verò corpus dirigit*, Ergo *ratio dirigit animam.*

2 De ijs inter quæ non est eadem proportio, non idem erit iudicium. *Anima in homine non est vt nauta in naui, nauta vero non viuificat nauem*, Ergo *anima hominem informat.*

19 *A circumstantijs.*

A Circumstantijs ducitur argumentum quando à loco, aut tempore rem ita esse, aut non fuisse colligimus.

Maxima.

1 Posito corpore aut alia quacunque re necesse est ei tẽpus attribui, & remoto tempore vniuersaliter res ipsa removetur, vt *Pythagoras nondum natus fuit Numæ tempore*, Ergo *Numam non docuit.*

2 Posito corpore aut aliqua re finita necesse est locum poni, neque absentis membra aliquid agunt in eo loco vnde absunt: vt *Cicero non fuit Romæ, cum interficeretur Iulius*, Ergo, *Iulium non interfecit.*

20 *A Signo.*

A Signis argumentamur quando probamus aliquid esse, quod huic aut illi signo est coniunctum Signa vero sunt vel necessaria, vt *Lux astri ortus, Lac conceptionis* vel non necessaria sed quæ sæpe eveniunt, vt *Cometa est signum pestis.*

Maxima.

A signis necessarijs valet consequentia perpetuo, & quandoque à non necessarijs, præsertim si multa signa simul concurrant.

21 *Ab antecedentibus & consequentibus.*

AB antecedentibus & consequentibus concludimus, quando probamus essentiam posterioris per prioris essentiam.

Max-

Maxima. SECT. 2.

Posito antecedente ponitur consequens, & sublato tollitur, *Vt Sol est ortus*, Ergo, *Terra est illuminata. Mulier non fuit grauida*, Ergo, *non peperit.*

Quando valet.

Valet hæc Maxima si antecedens sit causa proxima, reciproca, perfecta, totalis & immediata seu cum effectu coniuncta: item si antecedens sit subiectum vniversale, primum, aut signum necessarium.

22

A necessario & impossibili.

A Necessario & impossibili argumentamur, quando rem nullo modo se aliter habere ostendimus.

Maxima.

Cognita necessitate, aut impossibilitate in artibus & consilijs, sublatâ dubitatione mens assentitur & obtemperat necessarijs, reijcit vero impossibilia. *Vt Flumen non potest ponte aut vado transiri, necesse est igitur illud nauigio tranare.*

23

Ab exemplis.

AB exemplis aliquid confirmamus, quando exaliorum factis hoc licitũ aut illicitũ esse declaramus.

Maxima.

Valet consequentia ab exemplis, cum ratio similis appareat, non autem quando est dissimilis: vnde non sequitur, *Moses recte fecit spoliare Ægyptios, quorum hospitio longè vsi fuerunt Israelitæ*; Ergo, *& nobis fas est spoliare hospites.*

24

Ab auctoritate

DIsputatur ex testimonio, quando conclusioni fidem facere conamur ab auctoritate alicuius ponderis.

Testimonia verò sunt vel { Divina. Humana.

Maxima.

Testimonia divina valent tum affirmatiue tum negatiue: vnde sequitur, *credo & baptizatus sum*, Ergo, *æterna vita fruar. Sacræ literæ nihil tradunt de inuocatione sanctorum*: Ergo *sancti non sunt inuocandi.*

Testimonia humana affirmatiue valent, si à doctis, & artificibus procedunt, non autem negatiue, vt *Cicero dixit, Sapientiâ est nihil melius*, Ergo, *fides est ipsi danda*: non autem valet, *Aristoteles nihil docuit de vita æterna*, Ergo, *post hanc mortalem non datur vita aliqua immortalis.*

CAP.

De Syllogismi Sophistici seu fallacis Diuisione.

FInita tractatione de Syllogismo tam necessario quàm probabili, ad sophisticum seu fallacem procedendum est.

Fallax verò seu captiosa argumentatio est, qnæ speciem & apparentiam veræ rationis habet, cum tamen non sit vera.

Et quia contingit nos tribus modis decipi posse, vel cum argumentatio falsò coucludatur ratione formæ, vel quando videtur necessaria ratione matteriæ concludere & non concludit, vel quando probabilis apparet cum sit falsa.

Secundum triplicem hunc errorem, captiosum Syllogismum triplicem esse volumus,
- Paralogismum.
- Pseudographum.
- Sophisticum.

Paralogismus est, qui falsò coucludit ratione formæ, vt ex merè negantibus, aut particularibus, aut affirmatiue in secunda figura.

Pseudographus est, qui ex proprijs alicuius disciplinæ principijs non autem veris ratiocinatur, vt siquis ita argumentetur. *Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem, sunt æquales, linea recta & linea curua tendunt ab eodem puncto in idem.* Ergo, *sunt æquales*; hic Syllogismus est Pseudographus, quoniam male vtitur principio Geometrico, verum enim est illud principium de lineis ductis per idem spacium, sed non per diversum.

Sophisticus Syllogismus est, qui fit ex communibus propositionibus specie probabilitatis animos ferientibus, quando in sua natura non sunt veræ, vt

Nulla opposita sunt simul vera,

Subcontraria sunt opposita, Ergo, *non sunt simul vera.* Maior enim videtur vera & probabilis, eò quod multa opposita vt potè contraria, & contradictoria, non possunt esse simul vera, absolutè tamen vera non est, quia aliter se res habet in subalternis.

Sed

Sed quia Tyronibus, in cuius vsum hanc tractatiunculam conscripsimus, acuta nimis hæc videatur fallaciarum distinctio, vt eorum captui nosmet ipsos applicemus, fallacias omnes ex vulgari opinione in duas partes distribuemus, quarum aliæ sunt in Dictione, aliæ extra dictionem, de vtrisque pauca adijciemus. SECT. 2.

CAP. XIIII.

De Fallaciis in Dictione.

FAllaciæ in dictione sunt, vbi ambiguitas magis in verbis quàm in rebus hæret.

Earum sunt sex, Æquivocatio, Amphibolia, Compositio, Diuisio, Prosodia, Figura dictionis.

Æquivocatio est quando vocabulum ambiguum diversas significationes habens, aliter in vna, aliter in alia Syllogismi parte accipitur. *Fallacia Æquivocationis.*

Solvitur per distinctionem vocabuli æquivoci in suas diversas significationes; vt si aliquis ita argumentaretur; *Solutio.*

Qui credunt saluantur,
Diaboli credunt & contremiscunt, Ergo, *saluantur.*

Neganda esset consequentia, quia in maiori propositione verbum illud *credit* implicat *fidem saluificam*, in minore includit *fidem historicam*, & proinde quatuor sunt termini in hoc Syllogismo.

Fallacia Amphiboliæ est quando ex Orationis multiplici sensu oritur deceptio. *Fallacia Amphiboliæ.*

Hæc Bifariam accidit: primò quando Oratio plures sensus admittit proprios, vt,

Quic quid est Aristotelis possidetur ab Aristotele,
Hic liber est Aristotelis; Ergo *possidetur ab Aristotele,*

Est enim ambiguum & anceps, vtrum qui sic loquitur, significat librum hunc esse Aristotelici ingenij fœtum, an ab eo possideri. Secundò cum Oratio alium habeat sensum proprium, alium Metaphoricum & improprium; vt,

Quisquis arat littus, littus proscindit aratro
Aut operam perdens, littus perhibetur arare;
Ergo *operam perdens, littus proscindat aratro.*

Littus

SECT. 2. *Litus enumerare* principaliter significat, *terramque qua iuxta mare est arare*, vt apta fiat suscipiendo semini; Secundariò autem & minus principaliter significat, *operam perdere vel frustra laborare*, propter quandam similitudinem, eo quod frustra fiat labor ille, qui impenditur arando littus.

Solutio. Solvenda sunt huiusmodi argumenta monstrando diversam totius Orationis significationem, & exponendo propriam loquendi formulam.

Fallacia cõpositionis. Fallacia compositionis est, quando coniunguntur ea quæ non sunt coniungenda, vel vt alij planiùs definiunt, est quando ex propositione vera in sensu diuiso, & falsa in sensu composito infertur conclusio falsa, quæ ex eo antecedẽte non rectè colligitur, nisi sumpta in sensu diuiso. v. g.

Humilis potest esse superbus:
Petrus est humilis. Ergo, *Petrus est humilis & superbus.*

Adam fuit iustus & peccator: Ergo, *fuit iustus peccator.*

Solutio. Hæc dubitatio soluitur ostendendo peruersam compositionem.

Fallacia diuisionis. Fallacia diuisionis est, quando ea quæ disiungenda non sunt, in conclusione separantur: vel, quando ex propositione vera in sensu composito, &, falsa in sensu diuiso, infertur conclusio falsa, quæ ex eo antecedente non rectè colligitur: vt,

Impossibile est sedentem stare:
Petrus sedet; Ergo impossibile est, vt stet.

Item,

Duo & tria sunt imparia
Quinq; sunt duo & tria; Ergo, *sunt paria & imparia.*

Solutio Monstratur hæc fallacia, quando ea quæ diuidenda sunt diuiduntur, & sensus compositus à diuiso distinguitur.

Fallacia Prosodiæ tribus modis oritur. Fallacia Prosodiæ seu accentus est, quando ex vocabulis Scripturam aut pronunciationem similem habentibus oritur deceptio.

Tribus modis hæc fallacia oritur, vel ratione Quantitatis, vt quando eadem vox variis scripta aut pronunciata accentibus, varium efficit sensum: vt,

Omnia

Omnia mala sunt detestanda.
Poma sunt mala; ergo, *Poma sunt detestanda*

Vel ratione aspirationis, quando in vno loco vocabulum cum tenui Spiritu proferatur, in altero cum asperato: vt, 2

Omnis ara est in Templo:
Portorum stabulum est hara; Ergo, *Portorum stabulum est in Templo*

Vel ratione distinctionis seu distractionis, cum simplex verbum in duo aut plura diuidatur: vt, 3

Omnis incuria est reprehendenda;
Senatus est in curia; Ergo, *est reprehendendus.*

Differtà fallacia æquiuocationis, quia æquivoca sunt vocabula omninò vnà; hæc vero diversum tonum habent. *Quomodo differt ab æquivocatione.*

Solvitur hæc fallacia, quando verus accentus pro falso, vera Scriptura pro notha ponitur.

Fallacia figuræ dictionis est, quando ex similitudine terminationis aut generis eiusdem vocis falsa colligitur eadem significandi ratio, vt si dicam, *penna est prima declinationis Ergo & panna. Habeo est secunda conjugationis*, Ergo, & *abeo*, quia eundem finalem terminum habent. *Fallacia figuræ dictionis.*

Huc etiam referuntur errores, qui oriuntur aut ex variatione casuum: vt,

Telum est neutrius generis.
Sagitta est telum; Ergo, *Sagitta est neutrius generis.*

Aut ex variatione prædicamenti: vt,

Quicquid emisti, comedisti;
Crudum emisti: Ergo, *crudum comedisti.*

Hic enim de vna Categoria in aliam fit transitus, nam prima propositio facit mentionem substantiæ, vt illam substantiam ederet, quam emerat; secunda Qualitatis, vt scilicet ederet, eodem modo quo emerat.

Solvenda est hæc fallacia cùm distinctione rerum & prædicamentorum, tum reductione casuum obliquorum ad rectos, *Solutio.*

CAP.

De Fallacijs extra dictionem:

FAllaciæ extra dictionem sunt quæ non in nudis, vocibus, sed in rebus ipsis extra voces latent, & sunt septem. Fallacia accidentis, A dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Secundum non causam vt causam, Fallacia consequentis, Petitio principii, Ignoratio Elenchi, A pluribus interrogationibus.

Fallacia accidentis duobus modis committitur, primò quando illud quod substantiæ soli convenit, attribuitur accidenti, aut contra: vt,

Omnis homo est Substantia;
Hoc album est homo; Ergo, *hoc album est substantia.*

Secundo quando procedimus a negatione alicuius singularis, quod vni tantùm convenire potest ad negationem alterius, quod commune est pluribus: vt

Solutio.

Quod ego sum tu non es;
Ego autem homo sum, Ergo, *tu non es homo.*

Solvitur hic decipiendi modus per distinctionem, vbi demonstratur alia per se, alia per accidens, alia generaliter, alia specialiter rebus convenire.

Fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter.

Fallacia a dicto secundum quid ad dictum simpliciter committitur, cum ex propositione vera tantùm aliquo respectu, parte, aut tempore, aliquid tanquam simpliciter dictum infertur; vt *Cadauer est homo mortuus*, Ergo *est homo. Merces eiiciendæ sunt in mare, tempestate vrgente*; Ergo *Merces in mare sunt eiiciendæ.* Huc etiam refertur illud Sophisma quod tam multos vexat. *Qui dicit Socratem esse animal verum dicit, qui dicit Socratem esse Asinum dicit Socratem esse animal*; Ergo, *qui dicit Socratem esse Asinum verè dicit.* Huius Syllogismi maior est limitanda, nam qui dicit Socratem esse animal non quod vis in specie, sed vel in genere, vel certa differentia, vt rationali limitatum dicit verè, & sic minor erit falsa.

Solutio.

Solvitur hæc fallacia ostendendo diuersam propositionum acceptionem, nempe quomodo altera absolutè, & simpliciter est intelligenda, altera limitatè & respectu loci, temporis aut alterius certæ considerationis.

Fal-

SECT. 2.

Fallacia ex ignoratione Elenchi.

Fallacia ex ignoratione Elenchi seu contradictionis est, qua quis ex eo fallitur, quod malè redarguat, siue quòd conclusionem Syllogismi contra se pugnantis suæ quæstioni contradicere falsò existimet. Elenchus enim siue redargutio *ab Aristotele* definitur Syllogismus cum contradictione conclusionis, id est, colligens contradictoriam alicuius enunciationis certæ; vt si teneremus *idem non posse dici æquale & inæquale*, & aliquis hoc redargueret, exemplo a lignis ducto, v. g.

Elenchus, quid.

Duo hæc ligna sunt æqualia secundum crassitudinẽ, inæqualia secundum longitudinem. Ergo, *eadem possunt esse æqualia & inæqualia* committitur fallacia ignorationis Elẽchi quia putamus hanc argumentationem nostræ sententiæ contradicere; duo *enim ligna diuersa ratione æqualia possunt esse, & inæqualia*, sed non *respectu eiusdem dimensionis*: non enim rectè instituitur contradictio, nisi sit ad idem, secundum idem, & eodem tempore, vt superiùs demonstrauimus.

Solutio.

Soluitur hæc fallacia distinguendo inter vnam & alteram rei considerationem, quòd vel tempus non est idem, vel respectus est diuersus, vel quòd de eadem parte, vtraque conditionis membra non intelligantur.

Fallacia non causæ vt causa.

Fallacia non causæ vt causæ oritur ex causarum inscitia, quando scilicet causæ aut falsæ, aut per accidens pro veris ponuntur: aut cum causæ non sufficientes enumerantur, vel etiam remotæ, ambientes, partiales, aut minùs principales, & quæ stolidæ vocantur; item cum à voluntaria causa ad necessitatem effectus, denique cum a fine improprio, seu abusu, ad causæ prauitatem argumentamur, & cum vitia personæ imputantur rei, vt *Mala sunt diuitiæ quoniam ijs abutuntur mali. Vinum malum est quoniam ebrios facit; aqua mala est, quoniam eâ suffocantur multi.*

Solutio.

Soluitur negando falsam causam & adducendo veram.

Fallacia consequentis.

Fallacia consequentis est quando putatur consequens inferri ex antecedente cùm non infertur; vt *Flauum est, Ergo, Mel; quia Mel est flauum.*

Duo:

SECT. 2. Duobus modis infertur mala consequentia, vel generaliter, quando negliguntur Syllogismorum præcepta, vel specialiter cum argumentatio procedat à genere ad speciem affirmatiuè, vt *Ciuitas est, igitur Athenæ:* a specie ad genus negatiuè; vt *Socrates non est brutum;* Ergo, *non est animal.* A causa adiuvante ad effectum, vt *Machinas bellicas fecit, Ergo, ad bellum est paratus:* ab *effectu ad causam adiuvantem,* vt *Doctus est, Ergo, Athenis fuit.* A partibus ad totum partitione plena non facta, vt *Alexander Persas & Indos vicit, totum igitur terrarum orbem subegit,*

Solutio. Solvitur vel ostendendo, quòd directè Syllogismus non rectè secundum formam concludit, vel demonstrando quòd consequentia debilis est ratione materiæ secundum quam concludit.

Fallacia à petitione principij. Fallacia à petitione principij cernitur, quando idipsum quod est in quæstione, ad sui ipsius probationem assumitur, verbis forsan ad fraudem paululùm immutatis; vel quando ad quæstionem probandam præmissæ adducuntur tam incertæ, vel etiam ignotiores, quàm res ipsa controversa, vt *Anima est immortalis quoniam est mortis expers. Omnis homo est risibilis, quia aliquis homo est risibilis.*

Solutio. Solvitur ostensa propositionum identitate & nugatione.

Fallacia plurium interrogationum. Fallacia plurium interrogationum est, quotiescunque duæ aut plures interrogationes, ita indigestæ & confusæ proponuntur, vt speciem vnius tantùm præse ferant. Hæc duobus modis committitur, primò cum plura sunt prædicata, *Situe homo animal rationis particeps, immortale & disciplinæ capax?* secundo quando plura proferuntur subiecta, *vt Nonne Virgilius, Propertius, Ouidius* fuerunt Poetæ turpissimi?

Solutio. In solutione huius fallaciæ distinctè ad quamlibet quæstionis partem respondendum est: sic enim vt alios non fallas impediet tua integritas, ita vt ab aliis fallaris non permittet tua solertia.

Discursu illativo plenè & perfectè his duabus sectionibus absoluto, ad ordinativum procedam, quem hac postrema sectione breviter expediam.

ADITVS

ADITVS AD LOGICAM.

SECTIO TERTIA

Libri tertij,

Vno capite absolvenda.

De Ordine.

SIcut discursus illatiuus aliud ex alio probare docet, ita ordinatiuus ostendit, quomodo definitiones, diuisiones, & reliquæ partes cuiuslibet artis aut scientiæ rectè inter se connectantur, vt aliæ præcedant, aliæ consequantur. *Discursus ordinativus.*

Hic vulgo Ordo aut Methodus vocatur: ambo enim vocabula nos promiscuè vsurpamus, quatenus per illa res disponuntur, vt facilius eas agnoscamus.

Quoniam verò contingit vt aliud alio duobus modis notius & ignotius dicatur vel naturâ, vel nobis; hinc dubitatio non leuis oritur, vtrum iste ordo magis à natura, quàm à nobis, notis procederet: Hanc controversiam nos duplici hac distinctione solvemus.

Quando dicimus, quod aliud alio in rerum natura est notius: Illa rerum natura duobus modis potest intelligi, vel vt est rerum ipsarum natura extra omnem nostram cognitionem positarum, vel vt res ipsæ ad nos cognoscentes referuntur, sic *Principia in Philosophia naturali dicuntur compositis notiora secundum naturam, & quia nobis non cogitantibus ex iis composita constituuntur, & quòd nos ducunt in cognitionem naturæ compositorum.* *Notius aliud alio duobus modis dicitur.*

Sc.

SECT. 3.

Notius nobis duplex.

Secundò Notius nobis etiam (vt prius notauimus) bifariam intelligatur, vel vt seruamus naturæ ordinem, vel vt ordine naturæ contrario vtimur, ita *in cognitione nostra confusa effectum primò cognoscimus, & per effectum ducimur in cognitionem causæ:* sed hæc cognitio adhuc est confusa, dum contra naturæ ordinem procedimus; in cognitione verò distincta secundum naturam progreditur intellectus, primò apprehendendo causam, vt per causam tandem in distinctam effectus cognitionem perueniamus; *ita generatio materiâ primâ, & prima materia generatione alio atq; alio respectu nobis notior. Generatio est materiâ prima notior confusâ nostrâ cognitione, dum causam per effectum intelligimus, & materia prima cognitione distincta est generatione notior, quia est eius causa, qua cognita effectum cognoscimus.*

His distinctionibus pro fundamento iactis, hæc extruenda sunt corollaria.

1 Tota ordinis ratio à meliore & faciliore materiæ cognitione dependet.

Ratio est, quia ordo instrumentum est ad cognitionem non ad rerum generationem conferens; Ideoq; in ordine commoditas & facilitas cognitionis maximè est quærenda; quod fit si progrediamur ab ijs, quæ nobis sunt notiora, ad ea quæ nobis sunt ignotiora.

2 Ordinandi ratio non procederet à notioribus quoad naturam, nisi quatenus ea sunt nobis notiora; ita enim sequeretur nullum alium esse ordinem præter analyticum. Et licet Aristoteles nonnunquam ab vniuersalibus ad particularia, & proindè à naturâ ad nobis nota procedere quibusdam videatur, vt *in principio Physicorum a principijs ad composita; non tamen ita intelligendus est Aristoteles, quasi naturâ notiora primo ordine sunt collocanda sed potius quia ea quæ sunt notiora natura in sua nuda existentia nobis etiam ordine naturæ sequentibus in cognitione distincta prius se offerũt cognoscenda.* Ita enim Aristoteles *in primo Physicorum* exordium sumpsit à principijs, non quia naturâ priora sunt effectis, sed quoniam aliorum cognitionem assequi non possumus, nisi ex principiorum cognitione, itaque ex nostra cognitione rationem illius ordinis accepit & non ex rerum natura.

Ordo

SECT. 2.

Ordo (cum sit cognitionis instrumentum) ex fine diversarum disciplinarum est dividendus quum enim disciplinas, aut earum cognitionem propter seipsas quærimus, & eam adepti quiescimus, quod euenit in scientijs contemplatiuis; aut ipsam cognitionē propter se non quærimus, sed vt acquisitam ad operationem dirigamus, quod in practicis artibus contingit; pro diversitate harum cognitionum ordo in duas partes diuersas diuiditur.

Ordo in duas partes diuiditur.

Omnis enim ordo qualiscunque ille sit, vel est
- Συνθέτικος seu compositivus.
- Ἀναλύτικος seu resolutivus.

Ordo Syntheticus.

Ordo Syntheticus seu compositivus est, qui a principiis progreditur ad ea, quæ constant ex principiis, vt fiat perfecta rerum cognitio. Iste in scientijs solis solus cernitur: cum enim resolutivus semper a fine auspicatur, qui in disciplinis contemplativis nihil est nisi ipsa rerum scientia, quæ a rebus sciendis reipsa non differt; certè in ijsdem nullum habeat locum, vnde relinquitur quòd solus ordo syntheticus ad quaslibet scientias tradendas est necessarius. *Ita Physica scientia quoniam ad contemplationem solum inseruit, secundum ordinem syntheticum, primo de communibus rerum naturalium principiis materia, forma & priuatione, vnà cum communibus rerum naturalium affectionibus agit. Ab his ad magis composita, nimirum ad corpora simplicia progreditur, ab his ad mixta, perfecta, imperfecta, animata, inanimata, donec omnium rerum cognitionem habeat in qua acquieſcit.*

Vbi obseruandus.

Ordo Analyticus.

Ordo Analyticus est qui à proposito vltimo fine siue agendo siue a nobis efficiendo progreditur, ad prima principia investiganda, quibus finis perficiatur.

Vbi reperiendus.

Hic in artibus practicis solùm cernitur: licet enim artes operantes ordine compositiuo vtentes à principijs initium fiumunt, & ad compositum procedunt, vt *in arte ædificatoria a lapidibus, & ligno componendo, ad domum exstruendam progrediamur; in artibus tamen docentibus ordine plane contrario vtimur: cum enim in ipsis finis semper proponatur certus, de quo fiat nulla censura, vt sine exercitus est victoria,* sequitur, quòd tota con-

SECT. 3. consultatio esset de mediis ad finem ducentibus, & proinde à fine qui nobis notus est ad ignota media progredi non possumus nisi ordine resolutiuo. Huius ordinis evidentē instantiam nobis præbet *ars Ethica seu moralis, quæ à felicitate vt à fine ad virtutes quæ sunt media ad felicitatem ducētia ἀναλυτικῶς progreditur.*

In vtroque tam resolutiuo quàm compositiuo ordine summopere videndum, primò ne qua pars desit secundo ne qua supersit, tertio nequa inutiliter repetatur, vltimo vt omnes partes aptis transitionibus sint connectendæ.

LECTORIBVS DOCTIS, & INDOCTIS.

INdocti non damnent, quod ipsi nesciunt; docti non invideant, quod ipsi novum putant; ab vtriusq; peto, si alicubi erratum sit, illud castigent, non culpent: si quid ab illis merui, vt Deo non mihi gratias expenderent. Valete.

FINIS.